

מיל"מי

62N

כתב עת לענייני מודיעין וביטחון מבית המרכז למורשת המודיעין

עופרת יצוקה

מודיעין יצוק סייע לעופרת ■ מחלק קרדיט ■ הניצחון הוא בעיני המתבונן ■ הסברה מוצלחת ■ "עופרת יצוקה" - התמצית המבצעית ■ קרביים בשטח ■ מודיעין מציל חיים

מגדל בבל

מגדל בבל - רב שיח ■ תרומת יהודי עיראק ■ מוכשר היישוב - סיפורו של יעקב נמרודי ■ האצולה העיראקית ■ תחנת אלחוט חשאית בעיראק 1943-1951

מבה"ד לעדשה
בית ספר לסודות בחברה
זוח מודיעין עתי
צבי שילה, קצין וגינטלמן
"משוגעים, יהיה כאן סבתו"
תוצאות הבחירות בעמותת המל"מ - דצמבר 2008

כתבות

- 4 עופרת יצוקה - המודיעין במבצע "עופרת יצוקה"
- 4 מודיעין יצוק סייע לעופרת תא"ל יובל חלמיש, קצין מודיעין ראשי
- 5 מחלק קרדיס סא"ל גדעון מיטשניק
- 7 הניצחון הוא כעיני המתכונן מתי שטיינברג
- 8 הסכרה מוצהקת
- 9 "עופרת יצוקה" - התמצית המבצעית
- 9 קרכיים כשטח
- 9 מודיעין מציל חיים

- 10 מגדל בכל - יוצאי עיראק כמודיעין הישראלי
- 10 מגדל בכל - רב שיח הנחן: שאול שוחט ואפרים לפיד; כתבה: יוכי ארליך
- 12 חרמט יהודי עיראק מרדכי נאור
- 13 האצולה העיראקית אפרים הלוי
- 14 תחנת אלחוט חשאית בעיראק 1951-1943 אבנר א'
- 16 מוכשר היישוב - סיפורו של יעקב נמרודי יוכי ארליך - "דברים שרואים משם"

- 18 60 שנה לכה"ד 15
- 18 מכה"ד לעדשה זלמן (ז'מקה) גנדלר
- 21 בית ספר לסודות בחברה

- 22 דודו צור זרח מודיעין עתי
- 22 סיכום ארבע שנות עשייה במל"מ

- 36 צבי שילה, קצין וג'נטלמן
- 36 אפרים לפיד; עמוס גלבער לוכר

- 37 "משוגעים, יהיה כאן טכחי"
- 37 34 שנים לפילת אל"מ עווי יאירי

- 38 תוצאות הבחירות בעמותת המל"מ - דצמבר 2008

קוראים יקרים, גיליון 53 של מבט מל"מ מוגש לכם כעת, לאחר מבצע "עופרת יצוקה". במבצע באו לידי ביטוי יכולות מודיעיניות משוכללות באמצעות הכוחות הלוחמים וניתן להיווכח ביישום לקחי מלחמת לבנון השנייה. על הישגי המבצע דובר הרבה, ובפרספקטיבה של זמן אנחנו נוכחים גם ב"חצי הכוס הריקה" של מבצע כזה. ואולם, כביטאון של ותיקי הקהילה, מצאנו לנכון להציג בהרחבה (במגבלות המובנות) את פעולת המודיעין במבצע. אנחנו עושים זאת בצנעה הנדרשת, במיוחד מפי קמ"ר ואחרים שהיו מעורבים במבצע. בהקשר זה, חשוב להזכיר את תרומתו של מרכז המידע למודיעין ולטרור של המל"מ להסברה הישראלית בעולם. בגיליון זה אנחנו פורסים יריעה מכובדת מראשית ימי המודיעין הישראלי בשני תחומים: האחד, התפתחות מערכת ההדרכה במודיעין הצבאי, כולל תוספות של מפקד בסיס ההדרכה של חמ"ן היום, הזרקור האחר מופנה לתרומתם של יוצאי עיראק ("מגדל בכל" עמ' 10) לזרועות המודיעין אמ"ן, 'מוסד', שב"כ ואחרים. זו הזדמנות לשבח את תרומתה של קהילת עולים חדשים, שעלו לישראל חדורי מוטיבציה ותודעה ציונית גבוהה במיוחד והשתלבו במהרה במודיעין המתגבש, בעיקר בזכות השפה הערבית שהיו בקיאים בה, בשעה שהייתה נחלת לא רבים בארץ. אנו ממשיכים לשתף אתכם במאגר המידע המצולם של המל"מ (עמ' 24).

התקופה האחרונה השתבחה גם בהוצאתם לאור של כמה ספרים בנושאי המודיעין. אנחנו נדרשים לספרים אלה במדור ביקורת (עמ' 40). כבוד מיוחד לנו להזכיר את הספר "מלאכת מחשבת - 60 שנות מודיעין ישראלי - מבט מבפנים", שיצא לאור על ידי המל"מ ו"ידיעות ספרים" ואשר הושק בחג החנוכה במל"מ. מומלץ לקוראיו הנאמנים לרכוש ספר זה במל"מ (במחיר סמלי לחברי הקהילה). ולבסוף, לפי המסורת - נשמח לתגובות קוראיו.

בברכה
אפרים לפיד
העורך הראשי
Lapide3@gmail.com

עמותת המל"מ

הנהלת העמותה
מאיר עמית - נשיא
אפרים הלוי - יו"ר
דודו צור - מנכ"ל

ראשי ועדות המל"מ
ד"ר שמעון אביבי - ראש ועדת קרנות ההנצחה
יעקב ארטל - ראש ועדת כספים
יוסף צריה - ראש ועדת ביקורת
עמוס גלבער - חבר הוועד המנהל
זלמן (ז'מקה) גנדלר - ראש ועדת פעילות חברים
שייקה דליות בלומברג - ראש ועדת גיוס משאבים
יעקב (ישה) קדמי - ראש ועדת הנצחה
גדי זוהר - ראש ועדת מורשת
לאה בר וסטלה שדות - נציגות המשפחות השכולות

בעלי תפקידים
שמעון גרינברג - רו"ח
עו"ד יהודה טוניק - יועץ משפטי
ברוך מזוז - מזכ"ל

הנהלת אתר ההנצחה
יהודה פרידמן - מנהל האתר
נטע זיו-אב - מנהלת המשרד
אבי טל - אחראי תפעול

ביטאון מל"מ יוצא לאור ביוזמת הוועד המנהל של מל"מ ובאחריותו שימוש מסוג כלשהו בחומר הכלול בדיוקנו זה - אסור בהחלט, אלא ברשות מפורשת של המו"ל

אתר ההנצחה המרכז למורשת המודיעין
ת"ד 3555 רמת השרון 47143
טל' 03-5497731 פקס 03-5497731
mlm@intelligence.org.il
www.intelligence.org.il

המרכז למורשת המודיעין - אתר הנצחה ממלכתי לחללי הקהילה

המודיעין לכל בית ישראל ובעיקר לדור הצעיר הגדל במדינת ישראל. מלבד אתר הזיכרון לנופלים ו'מרכז נתונים ממוחשב', האתר פועל להנחיל תרמישים של מבצעי מודיעין; להפיק סרטי תעודה ומורשת; לנהל מרכז מידע למודיעין ולטרור; לקיים מפגשים ודיונים בנושאי המזרח התיכון והמודיעין; להפעיל ספרייה ותצוגות בנושאי מודיעין. המל"מ פועל כעמותה רשומה, ופעילים בה ותיקי קהילת המודיעין ובכרייה, שפועלים בהתנדבות בהנהלת העמותה, ובוועדות השונות כוועד הפועל, ההנצחה, המימון, התכנים, הביקורת, הקרנות וביטאון "מבט מל"מ".

מאז ראשית התגבשות היישוב החדש בישראל, ובכל מערכות ישראל מאז ערב הקמת המדינה ועד היום, עמדו אנשי חמ"ן, 'המוסד', שב"כ ו'נתיב' בחזית העשייה הביטחונית וחירפו גופם ונפשם; לוחמים עלומים שחלקם קיפחו את חייהם בארצות עוינות ואחדים מהם טרם הובאו למנוחת עולם בישראל. בשנת 1983 חברו יחדיו ותיקי קהילת המודיעין, המשפחות השכולות וגופי קהילת המודיעין, להקים מרכז הנצחה לחללי קהילת המודיעין ומרכז להנחלת מורשת המודיעין - המל"מ. מאז נחנך המרכז למורשת המודיעין משמש אתר הן להנצחה והן כמרכז תיעוד חינוכי, שנועד להנחיל את מורשת

בפרס שנת העבודה 2009 אנחנו עומדים בצל אירועים ונקודות מפנה ברמות שונות. אירועים אלה ישפיעו הן על חיינו כקולקטיב והן על החיים של כל אחד מאתנו כפרטים. ברמה העולמית אנחנו עומדים בעיצומו של המשבר הכלכלי הגדול ביותר שאירע בעידן המודרני.

המשבר החל בארצות הברית ומשם התפשט לעולם כולו. סימניו, לאחר שהיה מסוימת, כבר הגיעו אלינו, והם באים לידי ביטוי בשוק ההון ובשוק העבודה. במישור שלנו כעמותה, הדבר ישפיע ככל הנראה על תרומות, ביחוד על תרומות מחו"ל (ארצות הברית).

במישור הלאומי עבד עלינו שני אירועים משמעותיים שונים זה מזה. ראשית, אנחנו כבר אחרי הבחירות לכנסת ולממשלה החדשה מזומנים אין ספק אתגרים עצומים, כלכליים וביטחוניים.

בתחום הביטחוני חוונו בשנים האחרונות שני שיאים: מלחמת לבנון השנייה ומבצע "עופרת יצוקה". ברקע, יש לזכור מתקדמת סוגיית הגרעין האיראני למצב שביא את המערכות המדיניות והביטחוניות לצומתי החלטה לא פשוטים. לקהילת המודיעין תפקיד חשוב ביותר בנושא זה. חלק ניכר מגיליון זה מיוחד למבצע "עופרת יצוקה" של צה"ל נגד חמאס בעיה (27.12.08-18.1.09). אף על פי שתהליך התחקירים טרם הסתיים, כבר ניתן לומר כי בתהליך מתמשך מאז מלחמת לבנון השנייה יישם המודיעין הצבאי את הלקחים ונתן מענה מיטבי לצרכיו הצבאיים והמדיניים, הן בשלב ההכנות למבצע והן בשלב ביצועו. יתר על כן, שיחת הביטחון הכללי, מעבר לתפקידיו ברמה המדינית, השתלב במבצע באופן מיטבי, באינטגרציה מודיעינית עם המודיעין הצבאי ובמתן מודיעין "במעגל קצר" לכוחות. ביחוד התרעות מיידיות, והכול בכותרת "מודיעין מציל חיים".

בתוך כך, השתלבותו של "מרכז המידע למודיעין ולטרור" במערך ההסברה הלאומי בעת המבצע ראוייה לציון מיוחד. המרכז, הפועל מתוך המל"מ, הפיץ דוחות מידע בלמ"ס אשר סייעו רבות לגורמי ההסברה בארץ ובחו"ל, ובהפעילו אתר אינטרנט מעודכן בשש שפות הוא זכה לשבחים רבים מכל הגורמים ובכללם משרד החוץ, לשכת הרמטכ"ל ולשכות הבכירים באמ"ן.

אשר לעמותה, יש לציון את הבחירות שנערכו למשרת היו"ר, הוועד המנהל וועדת הביקורת. תוצאות הבחירות מפורטות בגיליון. הוועד המנהל צומצם מ-25 ל-20 נבחרים ועוד חמישה נציגי המשפחות השכולות. למשרת היו"ר נבחר שוב אפרים הלוי, לשעבר ראש 'המוסד' והמל"מ, ובהרכב הוועד המנהל חלו שינויים מספר עם זאת, אנשים שלא נבחרו הביעו רצון לתרום לעשייה במל"מ ואנחנו נערכים לכך בקביעת הוועדות השונות בקרוב. ועדת הביקורת שינתה כמעט כליל את פניה ובראשה עומד יוסי צרויה, שבין השאר שירת באמ"ן.

בנקודת זמן זו, ברצוני לבשר על סיום הבנייה בקומה ב' של הבניין המרכזי ועל המשך התקדמותו של פרויקט הרחבת האמפייתארון (העתיד להסתיים בסוף מאי - תחילת יוני השנה). נחונך אותו באופן רשמי בכנס החברים השנתי שייערך בספטמבר.

בתחום התוכן, הוחל בפרויקט של מיצג אור-קולי חדש, העתיד להסתיים בתחילת הקיץ. מעבר לפעילות המיוחדת למשפחות השכולות והפעילות השוטפת כלפי החיילים ובני הנוער, כמו גם כלפי חברי העמותה, פעילות שתמשך גם בשנה הקרובה, יש לציון את ההוצאה לאור של הספר "מלאכת מחשבת - 60 שנות מודיעין ישראלי - מבט מבפנים" על ידי המל"מ והוצאת הספרים של "דיעות אחרונות", ואת תמיכתו הנכבדה של המל"מ בתערוכת "60 שנה למודיעין" שארגן חמ"ן בשעתו.

ברצוני לברך את חברי הוועד המנהל וועדת הביקורת היוצאים, על תרומתם, ולאחל לאלה הנכנסים שנת עבודה פורייה. אני מקווה כי נצלח כולנו את השנה הקרובה עם הישגים, למרות הקשיים הצפויים.

תא"ל (מיל) דוד צור
מנכ"ל העמותה

mlm1@netvision.net.il

מדורים

24 היסטוריה בתמונות - רמיחי איסוף לזחותיהם; ביקור לוי אשכול ביחמ"ט; ביקור צבי זמיר בכרדיסטאן; ביקור צמרת הביטחון הישראלית בלבנון
יענקלה מן

26 מודיעין בעריכת עמוס גלכוע
26 דני אשר - בין לבנון לעזה
30 אל"מ רני - אם תשאלו אותי...

34 לזכרם איסור חלמיש; שלום ברדה; יוני לייטר; יעקב אשר

39 שירותי מודיעין בעולם - שירותי המודיעין בצ'ילה
נעם שפירא

39 וזאת הברכה - גבי תמן תורם בדיכותר
שייקה דליות בלומברג

40 מודיעין וספר
40 יואב דייגי - "מלחמת הצללים" מאת יוסף ארגמן
40 אהוד רמות - "התרעה במבחן" מאת יגאל שפי

42 מכתבים למערכת

43 כתב חיזה
43 יואב דייגי - מי היה האיש שהיה?
שמעון אביבי - תשבץ חמ"ן

44 יומן מל"מ

בשער: מפקד במהלך מבצע "עופרת יצוקה"

מערכת ביטאון המל"מ

העורך הראשי: אפרים לפיד

העורך: אפי מלצר

עורכות המשנה: יוכי ארליך ושרון שחם

העורך הגרפי והמבצע: עופר שטל

העורכת הלשונית: ענת ריינר

חברי המערכת: ניצה אלינוב, יהודה ברק, יואב דייגי,

יוכי וינטרויב, סא"ל גדעון מיטשניק, יעקב (יענקלה) מן,

דוד נוימן, אהוד רמות, נעם שפירא

כל המאמרים והכתבות המופיעים בכתב העת הם על דעת הכותבים בלבד

עופרת

מודיעין יצוק סייע לעופרת

המודיעין ב"עופרת יצוקה": מערכת הכנות טובה מאוד בהובלת קמ"ן פיקוד הדרום בסיוע כלל גורמי החיל ובשיתוף פעולה מלא עם השב"כ * לקראת המבצע סופק מידע מלווה מיטבי שהשפיע באופן ישיר על תוצאות המבצע * מודיעין פיקוד הדרום ריכז את כל תמונת המודיעין לכוחות * יושרו לקחי מלחמת לבנון השנייה בכל הרמות

תא"ל יובל חלמיש, קצין מודיעין ראשי

ההסברה הישראלית, בעיקר על שימוש הנרחב של חמאס באוכלוסייה האזרחית כ"מגן אנושי", באחסנו אמצעי לחימה במסגדים ובבתי ספר ובכללם מתקני אונרא (UNRA), מתקנים רפואיים ומאות בתים פרטיים. צעצועים ממולכדים, מלכודות פתאים ומטענים מאולתרים היו זרועים בשטח למכביר.

מרכז המידע למודיעין וטרור במל"מ בניהולו של ד"ר ראובן (רובקה) ארליך הכין חומרי הסברה חשובים, ואנשי המחקר סייעו למערך ההסברה בחומרים מהשטח. החומר שאסף מרכז המידע על השימוש של חמאס באוכלוסייה אזרחית נמסר למזכיר האו"ם, בנק אי מון, בביקורו בשדרות בזמן המבצע.

ככלל, חלה התקדמות רבה מאז מלחמת לבנון השנייה שהתבטאה בשדרוג היכולות וב"קפיצות מדרגה" בתחומים רבים.

השילוב בין כלל הגורמים ותרומתו לאפקטיביות מבצעית ומודיעינית ושילוב נציגי יחידות האיסוף בשטח עד לרמת האוגדה והחטיבה היו גורם חשוב בהצלחת המודיעין במבצע.

מחלקת ביטחון מידע הצליחה במשימתה - למנוע את חשיפת הנושאים הרגישים במבצע. בעבודה משולבת עם הצנזורה, היא הצליחה למנוע מכלי התקשורת לחשוף עניינים האסורים בפרסום.

מאות אלפי כרוזים הומטרו מהאוויר לתושבי עזה. ולקח נוסף שיושם בהצלחה ממלחמת לבנון השנייה - מודיעין השדה הכין פנקסי תוד"א (תודעת אויב) כדי "להזרים" לכוחות בשטח מידע עדכני על האיומים שלפניהם - מנהרות, סוגי אמל"ח ועוד.

העבירו תצלומי אוויר בזמן אמת. לכוחות צוותו חקש"בים (חוקרי שבויים) ולוחמי אמש"ט (איסוף מסמכי שלל וציוד), והם תרמו מידע חשוב לכוחות בעת הלחימה בשטח, מידע שמנע בביורר פגיעה בחיילינו.

עבודת המודיעין במבצע "עופרת יצוקה" התבססה על המאפיינים המיוחדים של המבצע - פעולה מוגבלת שנערכה לאחר שנתיים של התכוננות, איסוף מידע, עדכון עזרים, הכנת סגלי המודיעין, אימון ותרגול. במבצע

מודיעין פיקוד הדרום ריכז את תמונת המודיעין לכוחות, ולכוחות עצמם הייתה יכולת לקבל מידע חזותי בזמן אמת. הפעלת המנהרות בידי אנשי חמאס הייתה אתגר מודיעיני קשה. כמעט בכל בית שכוחותינו הגיעו אליו נחשפו מנהרות למילוט ולהברחה. במהלך המבצע תוחקרו כ-200 פעילי חמאס וחלקם נעצרו בידי כוחותינו. המודיעין סיפק מידע חשוב גם למערכת

הותקפו מהאוויר ומהקרקע כ-3,000 מטרות, 2,000 מהן על בסיס "בנק היעדים" המודיעיני שהוכן מראש.

במבצע בלט שיתוף פעולה מקצועי למופת בין הארגונים - אמ"ן, שירות הביטחון הכללי, מודיעין חיל האוויר ומודיעין פיקוד הדרום, ומול המפקדים בשטח. הופעלו אמצעי מודיעין במגוון תחומים של יומינט, סיגינט, ויזינט ומודיעין השדה. מזל"טים ומטוסי קרב

יצוקה

מחלק קרדיט

ריאיון עם אל"מ א', קמ"ן פיקוד דרום על מבצע "עופרת יצוקה"

אל"מ א', "הקמ"ן המוביל" של מבצע "עופרת יצוקה", סבור שהצלחת המבצע נוקפת רובה ככולה לשיתוף הפעולה יוצא הדופן והבגרות שהפגינו כל המשתתפים בו, למן בכירי המפקדים שהתכוננו למערכה עוד בשלהי 2006 ועד למ"כ הלוחם בשטח

סא"ל גדעון מיטשניק *

דע בפני מי אתה שומד

שלושה לקחים מרכזיים הביא עמו אל"מ א' ממלחמת לבנון השנייה ל"עופרת יצוקה":
א. הצורך להעמיק ללמוד את האויב - יש לנתח את הקרקע עד לרמה שהמ"כ בשטח יכיר אותו באופן שישרת אותו. ההעמקה ב"עופרת יצוקה" אפשרה

לבנון השנייה, גם אלה האישיים שלו, בתור קמ"ן עוצבת הגליל, שהובילה את אחד ממוקדי הלחימה העיקריים. "במלחמת לבנון השנייה לכל אחד היה חזבאללה משלו. הפעם היו לכולם שפה משותפת, תמונה והבנה אחת לגבי מיהו ומהו האויב".
א' טוען כי "לא היו למודיעין הפתעות משמעותיות" ודוחה על הסף טענות

"יותר מכל הביאו להצלחת המודיעין במבצע המרכיב האנושי ושיתוף הפעולה בין כלל הגורמים: הקצינים והחיילים בפיקוד, קמ"ני החטיבות, קמ"ני האוגדות, אנשי השב"כ, הסיגינט, החוזי, היומינט ורבים אחרים". כך אומר אל"מ א', קמ"ן פיקוד דרום, על האיכויות המבצעיות של "עופרת יצוקה". "במבצע הופגנו שותפות ורעות יוצאי דופן", הוא ממשיך, "ואם יש משהו שהופתעתי ממנו באמת, זו העובדה שהצלחנו להגיע לשיתוף פעולה שכזה שבמלחמת לבנון השנייה לא היה". בהיותו קצין המטה הבכיר למודיעין של מפקד המבצע, מפקד פיקוד הדרום האלוף יואב גלנט, היה א', המשרת בתפקידו כשנתיים וחצי, "הקמ"ן המוביל" - מוביל התהליך המודיעיני לפני המבצע, במהלכו ולאחריו. "ההשג המשמעותי שלנו היה שהצלחנו לבנות מערכת מודיעינית שתפקדה היטב מול המשימה המבצעית, ופעלנו מתוך סנכרון, שיתוף פעולה ואכזונה מרכזית. להשגים מודיעיניים משמעותיים אלה הגענו לאחר היערכות ותירגול משמעותיים לאורך תקופה ארוכה". עם זאת, הוא מוסיף כי יש דברים המחייבים שיפור והם יובאו בחשבון בעת יישום הלקחים בתום תחקירי המבצע.
אל"מ א' מתאר את ההכנות הממושכות שהוכיחו עצמן, הכנות שהחלו בשלהי 2006, בדיון התנעה בהובלת ראש אמ"ן ומפקד פיקוד הדרום. הוא מדבר על המרכיב הקריטי של נוהל הקרב, על משקלו של המודיעין בהכנות ועל השותפות והרעות שאפיינו את העשייה המודיעינית במבצע הנוכחי, והוא משתף אותנו בלקחים ממלחמת

המפקד וקמ"נו

אל"מ א' "צמח" בפיקוד צפון עד לתפקיד קמ"ן חטיבה ובהמשך כרמ"ד בפיקוד. בדרך גם עשה תפקידים בחט' המחקר בתחום הטרור ואיראן, באוג' איו"ש ובהד"ד 15. על היחסים שבין הקמ"ן למפקד אומר א': "כיועץ בכיר לענייני מודיעין, הרי שאם אתה יוצר מערכת יחסים טובה עם המפקד, ברור לכל מי שרוצה להשפיע על המפקד שהוא צריך לעבור דרכך. כך למשל בלטה ההשפעה על תכנית התקיפה". אל"מ א' מסביר כי יכולת ההשפעה של הקמ"ן על המפקד מותנית בהצלחתו של הקמ"ן למלא ארבעה תפקידים:
א. קצין מטה של מפקד הפיקוד.
ב. מפקד יחידת המודיעין הפיקודית.
ג. רמה ממונה על קמ"ני האוגדות.
ד. נציג אמ"ן בפיקוד ולהיפך.

הבנה באמת ובתמים עם מי מתמודדים, היכן עושים זאת וכיצד נכון לעשות זאת, ולהעביר את המידע והתובנות למפקדים בשטח ולדרג הלוחם.
ב. ההשפעה של המודיעין על התכנית האופרטיבית - אל לו לקמ"ן להסתפק בהיערכות ברמת הגזרה שלו. עליו לכוון לרמה אחת למעלה, לפחות. לפיכך, קמ"ן הפיקוד נדרש להשפיע על תכנית המטה הכללי ולהיות מעורב בכל שלבי התכנון והחשיבה המשפיעים על כך.
ג. יצירת שפה משותפת - בלי היכרות

באשר להעצמת איום חמאס: "אמרנו בנוהל הקרב שחמאס הוא אויב מסוכן אך הצבענו על כשירות מבצעית נמוכה שלא תאפשר לו לחימה ותמרון לאורך זמן.
הצבענו גם על אלפי לוחמים, אך שלא כולם יילחמו סימולטנית". לגבי הרקטות, א' אומר כי מקצתן נפגעו בתקיפות כוחותינו עוד בטרם נורו בכלל. א' מספר שמאז תום המבצע גורמי צבא ומודיעין זרים אינם מפסיקים להתעניין במבצע וזרם מתמיד של גורמים זרים מגיע הנה ללמוד.

להצלחה גורמים רבים

עם גופים מסוימים, אבל הפעם בלטה לעין העובדה כי הדברים לא היו מותנים בכך. "ברגע שאמ"ן מגיע לשיתוף פעולה זהו כלי אדיה. אי אפשר לעצור אותך וניתן להגיע להישגים גדולים יותר. זה אחד הלקחים המרכזיים ממלחמת לבנון השנייה וזו אחת ההפתעות המשמעותיות שלי במבצע". א' מסביר: "בשיתוף פעולה צריך לדעת לוותר. לשתף פעולה זה לבוא ולהסביר לשותף שלך את הרציונל והצרכים שלך. לא לכפות על אף אחד שום דבר אלא לשכנע ולפעול ביחד. זה מחייב גם לקבל את השונות התפיסית והארגונית בין הגופים השונים ולהתאים עצמך אליה".

ג. רעות - מעבר לשותפות בלט מרכיב הרעות לכל אורך הדרך, גם אם היו חיכוכים מקצועיים מעת לעת. המבחן האמיתי היה בחמ"לים, שלטובת הפעלתם התגייסו כלל הגופים ושיגרו את הנציגים המקצועיים ביותר שלהם. לצד כל אלה אל"מ א' מודה שלא מדובר במקסם שווא שהכול בו נופת צופים, וכי יש עוד מקום לשיפור בנושאים אחדים.

סוגיית העזרים

אחד השיפורים המובהקים בעבודת המודיעין שנעשו בעקבות מלחמת לבנון השנייה היה בתחום העזרים. המלחמה היא חידדה את התפיסה שבאחריות הפיקוד המרחבי לדאוג לעזרים לכלל הכוחות האמורים לפעול בגזרתו. במסגרת ההיערכות העלה סגן קמ"ן פיקוד הדרום לשעבר, סא"ל ג', רעיון להכין מראש ערכת עזרים לכל ציר אופרטיבי, כאשר מודיעין הפיקוד הוא זה שיהיה אחראי על הכנת העזרים, עדכונם, תחזוקת הערכה ושינועה ביום פקודה לחטיבה הרלוונטית.

אל"מ א' צפוי לסיים את תפקידו בקיץ הקרוב ולצאת למכללה לביטחון לאומי (מב"ל). הוא לוקח עמו ידע, ניסיון ותובנות, שיספקו לו ולחניכים במב"ל חומר רב למחשבה ולהתבוננות על צה"ל 2009, עם הרבה פרגון אבל גם עם סימני שאלה לגבי העתיד. בהקשר זה יש לא' כמה "משפטי אזהרה" מפני זחיות יותר, כי מה שהצליח ב"עופרת יצוקה" לאו דווקא ישים גם בגזרת לבנון: "עזה היא גזרה קטנה מאוד ולא נכון להשוותה ללבנון. האתגר המודיעיני בלבנון שונה ומורכב יותר". זאת ועוד, "חמאס אינו חזבאללה: הוא אמנם אויב אגרסיבי - אך חלש למדי, והצבענו על כך לאורך כל הדרך".

אל"מ א' פירט מהן חמש הלבנים של בניין הכוח שטופלו לקראת המבצע:

א. אמל"ח - היערכות של כלל הגורמים בדגש על גורמי התקשוב בתחום החומרה והתוכנה.

ב. ארגון - היערכות מוקדמת בנושא ארגון חלוקת אמצעי האיסוף לשם מיצוי היכולות, בעיקר במודיעין הפיקוד ובאגדת עזה - שהיה צריך להקים בה את מחלקת המודיעין מחדש - בהתארגנות מבנית שהותאמה לעימות ובהגדלת מצבת כוח האדם.

ג. כוח אדם - הגדלת כוח האדם, בעיקר במודיעין הפיקוד והאגדה, והכשרתו.

קציני מודיעין חטיבתיים במבצע "עופרת יצוקה" (צילום: "במחנה")

ד. תורה ותרגול - הנחת מסד לתפיסות ולתורות הפעלה שיתאימו לפעילות הקונקרטי. פועל יוצא מכך הוא קיום תרגילים ואימונים במתאר המתוכנן ברמת הפיקוד לבחינת שיתוף הפעולה בין מערכי האש והמודיעין.

ה. תכנון - גיבוש תכניות אופרטיביות שיגדירו לכלל הגורמים חלוקת גזרות, יעדים ומטרות.

מעבר למרכיב האנושי, א' מונה עוד מרכיבים מרכזיים שבלטו במודיעין המבצע, ולראיתו אף מייחדים אותם:

א. נוהל קרב - המודיעין השפיע עליו השפעה מכרעת, וקידם את הכנת הכוחות באופן מיטבי. נוהל הקרב היה הציר המרכזי שאליו התכוונו והוא שאפשר לעדוף משימות, בניית תשתיות והקצאת כוח אדם בהתאם.

ב. שיתוף פעולה - א' מודה שאחת ההפתעות הגדולות שלו במבצע הייתה ש"הוכחנו שלא צריך לפחד משיתוף פעולה ושגם את הקרדיט אפשר לחלק לכולם", והדבר בלט בעיקר מול שב"כ. אמנם יחסים בין-אישיים טובים אפשרו שיתוף פעולה הדוק ומהיר יותר

ממשיית עם האויב ויצירת שפה משותפת לכל הרמות לגבי מהות האיום, אין סיכוי להצלחה. על הכול לראות "אותה תמונה" בשלמותה לגבי יכולות האויב ושיטות הלחימה שלו. במלחמת לבנון השנייה כל אחד "ידע" משהו אחר על האויב ולכן כל גוף וגוף ראה פיסה אחרת מהתצורה הכללית; לכל אחד היה אז "חזבאללה שלו".

עם הלקחים האלה והשאיפה ליישם בהקדם קיבל אל"מ א' לפני כשנתיים וחצי את האחריות על מחלקת המודיעין הפיקודית, אשר תהליך בנייתה לקראת המערכה הגדולה מול חמאס החלה עוד על ידי קודמו בתפקיד. ראש אמ"ן הטיל על א' את האחריות לא רק לגבי

מודיעין הפיקוד אלא למקד את המאמץ המודיעיני לרוחבו ולהוביל את ההכנות בכלל מערכי אמ"ן.

לאיש לא היה ברור מתי יתרחש העימות מול חמאס ומה יהיו מאפייניו, אבל היה ברור לכול שהיום יבוא, ולשמו ביקשו להיערך. "ההיערכות למבצע החלה לקראת סוף 2006, ב'שולחן עגול' בראשות ראש אמ"ן, האלוף עמוס ידלון, ומפקד פיקוד הדרום האלוף גלנט, ובהשתתפות מפקדי כלל היחידות והמערכים באמ"ן, קצין אג"ם של הפיקוד, מפקד אגדת עזה והקמ"ן, שבוע לפני כניסתי לתפקיד ולצדי הקמ"ן היוצא, מספר אל"מ א'. "בדיון תיאר הקמ"ן היוצא את תמונת האיום ובמהלכו התקבלה התפיסה שיש לגבש תכנית אופרטיבית שתתמודד עם התעצמות חמאס. בעקבות הדיון החל נוהל קרב באמ"ן". זמן קצר לאחר מכן התקיים קפ"ק חילי ואז גם מונה אל"מ א' ל"קמ"ן מוביל", הקמ"ן המגבש והמוביל-מתווה. כך הותנע "עולם שלם של עשייה מכוונת למבצע ולא רק בשטח: התקשוב, הלוגיסטיקה, ההיערכות האסופית, הכנת העזרים, ועוד.

הניצחון הוא בעיני המתבונן

תוצאות מבצע "עופרת יצוקה" והשלכותיו בראייה הפלסטינית

ד"ר מתי שטיינברג *

לא תוכל הרשות הפלסטינית להמשיך במעצר אנשי חמאס בגדה ותיאלץ להפסיק את "התיאום הביטחוני" הנוכחי עם ישראל.

כך, בעוד אמתחתה של הרשות הפלסטינית בהנהגת אבו מאזן ריקה מתוכן לנוכח הקיפאון המדיני, הרי אמתחת חמאס תלך ותתמלא. חמאס צופה כי באופן זה תיסלל דרכו להשתלט בהדרגה על הגדה המערבית, שכן דגם שלטונו בעזה ימחיש את יתרונו על דגם השלטון של הרשות הפלסטינית בגדה המערבית.

ברירת ה"אין ברירה"

ביסוד שני דגמי השלטון - של חמאס בעזה ושל הרשות הפלסטינית בגדה המערבית - ניטשת תחרות בין שתי אסכולות שונות בתכלית בסוגיית הטיפול בסכסוך עם ישראל. דגם הרשות הפלסטינית מייצג את הגישה של פתרון מדיני לסכסוך על בסיס שתי מדינות. מנגד, אסכולת חמאס אינה סוטה כהוא-זה מן הגישה של

"תהדיאה" כזאת תוכיח כי אחרי "עופרת יצוקה" דווקא, הצליח חמאס להשיג את מה שלא השיג לפני המבצע. מבחינה זאת, השלכות המבצע, שיסתמכו על תוצאותיו המיידיות, יאדירו את הישגיו

חמאס צופה את השתלטותו בהדרגה על הגדה המערבית ואת ניצחונו בתחרות עם דגם "הרשות הפלסטינית", המייצג את הגישה של פתרון מדיני לסכסוך על בסיס שתי מדינות

וימחישו את גודל הכישלון הישראלי. הנה כי כן, במקום לקעקע את שלטון חמאס בעזה, קיבע המבצע את שליטתו בה. לכן, צופה חמאס, תהינה השלכות של ממש על מעמדו

"ניהול הסכסוך" לפי דרכו שלו. גישת חמאס מאופיינת באורך רוח, המאפשר לה לאמץ פסקי זמן (מסוג ה"הודנה" וה"תהדיאה", ההינתקות החד-צדדית על-פי דגם עזה וגם "שלום כלכלי" נטול ממד פוליטי), ובלבד שלא ייגבו מחמאס

בשיחות הפיוס עם ארגון פתח והרשות הפלסטינית בקהיר, והוא יוכל לנווטן לטובתו ואף להכתיב את תוצאותיהן. לא כל שכן אם תתממש עסקת חילופי האסירים, שעתידה לכלול גם אסירי פתח מן הגדה המערבית. במקרה זה

לא חוזרים לתהדיאה ללא פתיחת המעברים

המדד לבחינת תוצאות מבצע "עופרת יצוקה" - הן בעיני חמאס והן בעיני הרשות הפלסטינית - הוא אם השיגה ישראל, כיוזמת המבצע, את מטרתיה המוצהרות. אחת היא דעתם והערכתם, כי ישראל כשלה בהשגתן. המערכה הצבאית נסתיימה בלי הכרעה, ואי-הכרעה בעיניהם הוא הישג רב לחמאס, בייחוד לנוכח עליונותה הצבאית המוחלטת של ישראל. אסטרטגיית "העמידה האיתנה" ("צומוד") של חמאס הוכתרה בעיניהם בהצלחה, בהוכיחה שהעליונות הצבאית לא הניבה הכרעה צבאית ניצחת. אמנם ניחתו על אזרחי עזה (בעיקר) מכות אנושות בהרוגים, בפצועים ובתשתיות שנהפכו לעיי חרבות, אך שלטון חמאס בעזה נותר על כנו. ולא זו בלבד, אלא שבעקבות המבצע שוקד חמאס להמחיש שלא ייאות בשום פנים ואופן לשוב לתקופת רגיעה ("תהדיאה") חד-צדדית, הגוזרת עליו הפסקת אש בלא הסרת המצור (קרי, פתיחת המעברים). המשך טפטוף הירי מרצועת עזה אחרי המבצע אכן נועד להמחיש זאת: הארכת ה"תהדיאה"

חמאס והפלסטינים מעריכים כי ישראל כשלה בהשגת מטרתיה במבצע "עופרת יצוקה"

מותנית לשיטתו בהסרת המצור: כל עוד נמשך המצור, יימשך גם הירי. בכך חמאס גם מאותתת כי מבוקשה של ישראל לשקם את ההרתעה כלפיו נכשל כישלון חרוץ.

אין להבין מכך, כי חמאס ואוכלוסיית עזה ככלל יכולים להתעלם מן המחיר הכבד, אבל זה לבדו אין בהשפעתו כדי לאלצם להשלים עם אי-הסרת המצור מעל רצועת עזה. אין ספק אפוא כי חמאס, כמוהו כתושבי עזה, נושא את עיניו לחידוש ה"תהדיאה" במתכונתה המלאה (פתיחת המעברים). יתר על כן,

* לשעבר יועץ ראש השב"כ לעינייני פלסטינים

שום ויתורים מדיניים וביטחוניים. בעינינו, ויתורים כאלה עלולים לערם מכשולים בדרך ל"כל פלסטיין", ובכך

אש והסרת המצור בלבד. בהיעדר הקשר מדיני מובהק ומוחשי - במתכונת הסדר של שתי מדינות - עולה אפוא

ההסדר המדיני, אך ככל שהולכת ונגזרת אפשרות זו, אין לו אלא לבחור אחת משתיים: המשך הכיבוש הישראלי או אופציית "ניהול הסכסוך" של חמאס. אם זו הברירה - הציבור הפלסטיני מצדד אפוא, רובו ככולו, ב"ניהול הסכסוך", כל שכן כשהגורם המנווט לפי גישה זו הוא חמאס, ולא ישראל. כאשר "ניהול הסכסוך" יוצר את ההקשר הבלעדי, מרחב האפשרויות

העזר שנבנה ביחידת הווזינט על בסיס מפת שלל (עמוד קודם)

חמאס נושא את עיניו לחידוש התהדיאה במתכונתה המלאה כחלק מהאסכולה הכוללת שלו לניהול הסכסוך לפי דרכו: בלא ויתורים מדיניים וביטחוניים

העקרוניות מצטמצם לשתיים בלבד: או "ניהול סכסוך" ממותן, הכולל פסקי זמן כ"תהדיאה"; או "ניהול סכסוך" הולך ומסלים עד כדי "סיבובים" אלימים נוספים, ואז תתייצב ישראל לנוכח אותן דילמות כבעימות האחרון. חמאס מצדו מתכוון לשתי האפשרויות גם יחד.

קרנה של אסכולת "ניהול הסכסוך" בהנהגת חמאס. על-פי כל המדדים, רוב הציבור הפלסטיני (דווקא בעזה עוד יותר מאשר בגדה) אכן נכון ומזומן לאמץ את דגם

להתנער מן האקסיומה המקודשת שכל פלסטיין היא נחלה אסלאמית לנצח נצחים. לכן יש לחמאס עניין מובהק לצמצם את הסוגיה הפלסטינית לסוגיה של הפסקת

הסברה חוצ(ד)קת

מרכז המידע למודיעין ולטרור סייע רבות להסברת ענייני ישראל בעולם בעת מבצע "עופרת יצוקה"

מרכז המידע למודיעין ולטרור של המרכז למורשת המודיעין ליווה את מבצע "עופרת יצוקה" בפרסומים יומיים, בתצלומים ובקטעי סרטים אותנטיים, שהמחישו מגוון היבטים של לחימת צה"ל וסייעו למאבק המדיני וההסברתי שניהלה מדינת ישראל בעת המבצע ולאחריו.

נמדדו כ-400,000 כניסות לאתרי המרכז בשפות השונות, שהן פי שלושה מהממוצע בשגרה. המרכז פרסם כ-30 לקטי מידע (פי שלושה מהממוצע בשגרה), מהם 18 עדכונים יומיים על המתרחש בשטח ובזירה המדינית, ומסמכי רקע כמו השימוש של חמאס באזרחים כ"מגן אנושי", מאפייני ירי הרקטות ופצצות המרגמה - סיכום 2008, הסיוע האיראני לחמאס, מסמך על סעידי ציאם, שר בממשלת חמאס שנהרג בתקיפת חיל האוויר, ועוד. מסמכים אלה תורגמו לחמש שפות - אנגלית, ערבית, רוסית, גרמנית וצרפתית, בסיוע תקציבי שהתקבל בין השאר ממשרד החוץ. נוסף על כך, קודמו לדף הבית של אתר המרכז באינטרנט מסמכי יסוד חשובים שכבר ראו אור בעבר, על אמנת חמאס ועל תהליך התעצמותו.

בתום המבצע ערכו אנשי מרכז המידע למודיעין ולטרור סיוור לימודי בדרום, להזדהות עם התושבים ולבטא הוקרה והערכה ל"מרכז התקשורת שדרות", על שיתוף הפעולה שהוא מקיים עם המרכז למורשת המודיעין ועל סיועו השוטף בהספקת מידע חזותי חיוני מהשטח. כמו כן, התקיים סיוור מודרך במעבר ארז ובחמ"ל עיריית שדרות.

מכתב הערכה של סמנכ"ל הסברה במשרד החוץ

משרד החוץ
מסמך מס' 1440011

ל: משרד החוץ
תאריך: 27 בינואר 2009

מ: משרד המודיעין והטרור
תאריך: 27 בינואר 2009

הנדון: מכתב הערכה של סמנכ"ל הסברה במשרד החוץ

אני מודע לרבות הישגים של משרד המודיעין והטרור במסגרת המבצע "עופרת יצוקה" ובייחוד במסגרת המודיעין והטרור. המרכז למודיעין והטרור סייע רבות להסברת ענייני ישראל בעולם בעת מבצע "עופרת יצוקה" ובייחוד במסגרת המודיעין והטרור. המרכז למודיעין והטרור סייע רבות להסברת ענייני ישראל בעולם בעת מבצע "עופרת יצוקה" ובייחוד במסגרת המודיעין והטרור.

המרכז למודיעין והטרור סייע רבות להסברת ענייני ישראל בעולם בעת מבצע "עופרת יצוקה" ובייחוד במסגרת המודיעין והטרור. המרכז למודיעין והטרור סייע רבות להסברת ענייני ישראל בעולם בעת מבצע "עופרת יצוקה" ובייחוד במסגרת המודיעין והטרור.

משרד החוץ
מסמך מס' 1440011

"עופרת יצוקה" - התמצית החבצנית

וספג מכה קשה. ואולם לאחר ההלם הראשוני התעשת ושיגר יותר מ־350 רקטות ו־140 פצצות מרגמה לשטח ישראל, ובכללן רקטות בטווח 40 ק"מ לעבר באר שבע, קריית גת, יבנה ואשדוד. עקב זאת, וכדי להפסיק את הירי הרקטי, ביצע צה"ל מתקפה קרקעית ברצועת עזה. בשלב זה נורו יותר מ־450 רקטות מהרצועה לעבר ישראל, כעשרה אחוזים מהן רקטות לטווח ארוך (כ־40 ק"מ). פעולת צה"ל הסתיימה ב־18 בינואר בהחלטה ישראלית חד־צדדית על הפסקת אש ובהסגת הכוחות הצבאיים שהושלמה עד ה־21 בינואר.

במהלך המבצע הותקפו יעדים רבים ברצועת עזה, ובהם מוסדות השלטון של חמאס ובעיקר מערך הייצור האחסון וההפעלה של האמל"ח והתשתיות תומכות הטרור, כולל מערך המנהרות ב"ציר פילדלפי". אולם חמאס ממשיך לשמר את יכולותיו כארגון טרור חצי־צבאי, והוא הציג רמה סבירה של שליטה על הכוחות.

ב־27 בדצמבר 2008, בתגובה לירי תלול מסלול רב־עוצמה שיזמו חמאס וארגוני טרור אחרים מרצועת עזה כדי לשנות את המציאות הביטחונית בדרום הארץ, החלה ישראל במבצע "עופרת יצוקה" ברצועת עזה. השלב הראשון של המבצע (עד ה־3 בינואר) כלל תקיפה מהאוויר בפעילות מתואמת של צה"ל ושב"כ, כנגד כ־300 יעדים בעזה, ובהם מחנות אימונים ומפקדות, מתקנים צבאיים, מחסנים ואתרי ייצור של אמל"ח, מנהרות שתכליתן להבריא נשק דרך מצרים, בתים של בכירים בחמאס, מסגדים ("מסגראדים") ומבנים ציבוריים ואזרחיים ששימשו מעבדות לייצור אמל"ח, לאחסנתו ולהפעלתו המבצעית נגד ישראל. תקיפת היעדים המשמעותית היא תולדה של עבודת מודיעין ממושכת המשותפת לשב"כ ולאמ"ן בכל הנוגע לבניית "בנק מטרות" ויעדים לתקיפה. נוסף על כך, שב"כ ואמ"ן עסקו בהכנה מודיעינית של הכוחות הלוחמים באמצעות העברת מידע רלוונטי שיסייע לכוחות בכניסתם אל תוך השטח. חמאס הופתע מעוצמת התגובה הישראלית ומהיקפה,

קרביים בשטח

על לוחמי האיסוף מגדוד "נשר" של חיל מודיעין השדה*

הפלוגה הייעודית של גדוד "נשר" לחמה לצד לוחמי חי"ר ב"עופרת יצוקה" ורשמה הישגים מרשימים בהעברת מידע מודיעיני בזמן אמת

הוכיחו דבקות במשימה למרות התנאים הקשים בשהייה של שבועיים בתוך עזה. בזכות המחויבות שלהם הצלחנו לבצע את המשימה בצורה מיטבית, ולספק לכוחות האש והתמרון את המודיעין הנדרש מבחוץ וגם מבפנים.

מעבר להצלחות המודיעיניות יזכרו לוחמי הפלוגה בעיקר את הלחימה בפועל, שכם אחד עם לוחמי החי"ר. "בשגרה, אנחנו לרוב מספקים מידע בהתאם לתצפית ולמחקרים שאנחנו מבצעים", אומר סג"מ אור, אחד המפקדים. "הפעם זכינו ללחום נטו. להיות צמודים לכוחות החי"ר ולתת להם גם מידע מודיעיני שוטף בזמן אמת, ולא רק בהתאם למה שאנחנו אוספים בדרך כלל".

הפלוגה הייעודית של גדוד "נשר" רשמה לזכותה הישגים מגוונים בעזה: זיהוי מחבלים, הכוונה של מסק"רים, טנקים, צלפים וטילי "גיל". הפלוגה גם סיפקה מידע מודיעיני לפני הכניסה הקרקעית וכיוונה את כוחות האוויר וההנדסה הקרבית להשמדת מנהרות.

"ההישגים שהושגו במבצע מבחינת הגדוד בכלל והפלוגה בפרט היו גבוהים", אומר מג"ד נשר סא"ל עופר. "אפשר לראות את זה בהיקף של סגירת המעגלים, שהתחילו להתצפיות שסיפקנו. אנחנו מדברים על עשרות רבות של איחועים, וזה בתוך תקופה קצרה של שלושה שבועות בלבד.

מארכי מחבלים, מטענים ואיחועים מאיימים אחרים סוכלו בזכות התצפיות הגדודיות ופעולות הפלוגה הייעודית שלנו בתוך שטח הרצועה. לוחמי הפלוגה

* מתוך ביטאון זרוע היבשה "ביבשה", גיליון מיוחד ל"עופרת יצוקה", פברואר 2009

מודיעין מציל חיים

על שיתוף הפעולה בין צה"ל לשב"כ

שב"כ וצה"ל הוכיחו שבעת הצורך אפשר לעבוד בצמוד, כתף אל כתף, ולהגיע להישגים חסרי תקדים. "עופרת יצוקה" - סיכום ביניים

יוצא מגדר הרגיל בין שב"כ לצה"ל בכל הרמות - מדרגי השטח ועד לראשי הארגונים.

עוד על פעילות השב"כ במבצע "עופרת יצוקה":

<http://www.shabak.gov.il/publications/oferet/Pages/oferet-yoman.aspx>

במהלך ימי הלחימה הכפיף השב"כ את יכולותיו לטובת ליווי מודיעיני של כוחות צה"ל הלוחמים ברצועת עזה. בין השאר, עובדי שב"כ ישבו בחמ"לים משותפים, כתף אל כתף עם מפקדי צה"ל, והעבירו מודיעין והתרעות בזמן אמת ללוחמים בשטח. בשב"כ כינו זאת "מודיעין מציל חיים". מדובר בשיתוף פעולה

מגדל בבל

רב־שיח על תרומתם הנכבדה של יוצאי עיראק לבניין המודיעין הישראלי

הנחו: שאול שוחט ואפרים לפיד
כתבה: יוכי ארליך

יוצאי עיראק (בבל), ציונים נלהבים, הגיעו ברובם אל ישראל אחרי מלחמת העצמאות והרגישו כי עליהם לתרום למדינה המתהווה. לשם כך, רתמו את ידענותם הרבה בשפה ובתרבות הערבית, והרימו תרומה יקרת ערך למגוון תחומי המודיעין. יוצאי עיראק - המאיץ של מכונת המודיעין הישראלית

מיוצאי עיראק נוצרו איכויות מקצועיות חשובות בתחומי המודיעין: האיסוף הגלוי, ההאזנה, התרגום, הפעלת סוכנים, הערכת המודיעין (המחקר), הלוחמה הפסיכולוגית ואף בתחומים משיקים של ההסברה, הרדיו והטלוויזיה בערבית ועוד.

יוצאי עיראק תרמו גם בנושאים אחרים הקשורים לתחומי המודיעין, ובכללם הטכנולוגיה, המנהל האזרחי, המנהלה והתיאום המבצעי. העשייה המודיעינית נשענה על כמה מאפיינים הייחודיים לקהילת יוצאי עיראק: שליטה גבוהה ביותר בשפה הערבית, הכרת התרבות הערבית, מנהגיה והליכותיה, הכרת האסלאם והמנטליות של האוכלוסייה דוברת הערבית. בצד כל אלה, יוצאי עיראק היו ציונים נלהבים, מחויבים, חדורי מוטיבציה, נחשבים בדעתם להרים תרומה של ממש למדינה בראשית דרכה.

דברי ימי המודיעין של ישראל עומדים בסימן תרומה סגולית מאין כמוה של קיבוץ גלויות. לפני כשנה פרסמנו בביטאון המל"מ (מס' 50) כתבה בנושא "תרומתם של יוצאי מרכז אירופה ("היקים") לקהילת המודיעין", פרי עטו של ד"ר יואב גלבר (פורסמה לראשונה ב"יקינתון", ביטאון היקים בישראל). הכתבה עוררה עניין רב ולכן החלטנו למקד מעת לעת את הזרקור על תרומתם של יוצאי קהילות שונות לקהילת המודיעין. הפעם בחרנו לציין את תרומתם של יוצאי עיראק (בבל) לקהילת המודיעין. לצורך כך הפגשנו במרכז למורשת המודיעין (24 בפברואר 2009) כמה נציגים של יוצאי עיראק, שהשתלבו בהצלחה רבה בקהילת המודיעין, באמ"ן, ב'מוסד' ובשב"כ, ותרמו תרומה ניכרת לביטחונה הלאומי של ישראל. כתבה זו היא תמצית דברי המשתתפים.

אין ספק, כי בזכות כישוריהם ומסירותם של רבים

השתתפו במפגש:

1958 הוצב ביחידת היומינט 154 (לימים 504) ושירת בכל בסיסה.

אברהם (אברהאים) ברזילי: איש הפלמ"ח (1946), שהיה קריין בשפה הערבית בתחנת "קול ישראל, תחנת השידור של תנועת המרי העברי" של ארגון ההגנה. אחרי שעשה שליחות בצפון אפריקה, חזר ב-1953 לשרת ביחידה 131 באמ"ן. אחר כך עבר ל'מוסד' ומילא בו סדרת תפקידים בארץ ובחו"ל עד שפרש בשנת 1990.

אל"מ (דימ') שמואל (שמוליק) מוראד: שירת במודיעין בשנים 1968-1993, בעיקר ביחידה 504, בתפקידים שונים ובהם מפקד מרחב המרכז. היה גם מפקד 'חצב'. הושאל למנהל האזרחי ובו כיהן כמושל שכם במשך ארבע שנים וחצי.

אל"מ (דימ') שאול שוחט: הגיע ליחידה 8200 מחיל הקשר אחרי מלחמת ששת הימים. שירת ביחידה במגוון תפקידים ובכללם מפקד בסיס וסגן ראש הקומינט. לפני שחרורו מצה"ל היה רמ"ח ארגון וכוח אדם בחיל המודיעין.

תא"ל (מיל') אפרים לפיד: לשעבר קצין בכיר ב-8200, מפקד 'חצב' ורמ"ח איסוף, דובר צה"ל ומפקד גלי צה"ל.

סמי: שירת במערכת המודיעין 33 שנים: מחצית הזמן בשב"כ (בתפקידו האחרון רמ"ח חוקרים) ואחר כך רמ"ח בכיר ב'מוסד'.

יחזקאל כהן: שירת ביחידה 8200 בשנים 1949-1975. עסק בהכשרת כוח אדם בסיסי בכל מערך האלוט ביחידה.

יהודה כהן: שירת במחלקת השחר בפלמ"ח משנת 1947, ומאז פירוקה ועד פרישתו שירת ב'מוסד'.

יצחק (איציק) ברזילי: שירת ביחידה 8200 בשנים 1958-1962. לאחר מכן עשה בתפקידים מבצעיים ואחרים ב'מוסד', ועמד בראש שלושה אגפים, עד לפרישתו בשנת 1999.

פרדי עיני: ב-1960 עבר מחיל המודיעין ל'מוסד'. מאז, מילא סדרת תפקידים מבצעיים ואחרים.

אבנר יעקב ירון: שירת ב-8200 עד שנת 1955. שירת ב'מוסד' בתפקידים שונים עד שפרש לגמלאות ב-1985.

פרופסור סא"ל (דימ') משה (מוסא) שמש: שירת שנים רבות באמ"ן-מחקר. לאחר שפרש לגמלאות עבר לאקדמיה והיום הוא היסטוריון, מומחה למזרח התיכון באוניברסיטת בן-גוריון.

סא"ל (דימ') אורי עופל: התחיל את דרכו במודיעין הקרבי בשנת 1952 (אחרי שעלה ארצה ב-1950). בשנת

במוטיבציה שלהם, במסירות, בדבקות במשימה ובכונותם ליטול על עצמם סיכונים ניכרים. יצחק ברזילי: "בפעם הראשונה נתקלנו בתכנונים מבצעיים של חבלות נגד מדינת ישראל, לא של מסתננים.

יהודה כהן מדגיש את הייחודיות של ה"מסתערים" באירופה ובארצות ערב: חיים בזהות זרה, שאין לה קשר לזהותם האמיתית, מנותקים מבני המשפחה, ולפרקי זמן ממושכים. ראויים להבלטה מיוחדת הלוחמים ששירתו תחילה

ה"הסתערות" ב'מוסד' ובשב"כ

פרדי עיני שם את הדגש בתרומה המיוחדת של יוצאי עיראק בהנחת היסודות לפיתוח מקצוע קצין האיסוף ה"מסתערב" בחו"ל, שבראשית שנות ה-60 עדיין היה בחיתוליו. שלא כאנשי מבצעים אחרים, כולל אלה שכבר היו מנוסים מפעילות קודמת בישראל, יוצאי עיראק נפרסו באירופה בקרב סטודנטים, אנשי צבא ובעלי תפקידים מארצות היעד, במאמץ לגייס אותם, לשאוב באמצעותם מידע ולהעבירו בזמן אמת למפעיליהם בישראל. פרדי מציין את המוטיבציה האדירה שהניעה את יוצאי עיראק. רובם הגיעו לארץ לאחר שנסתיימה מלחמת העצמאות והם חשו חובה לתרום למדינה בכל מרצם, גם במחיר סיכון חייהם.

יצחק ברזילי מוסיף, כי היתרון היחסי של יוצאי עיראק על פני האחרים היה בשליטתם המלאה בשפה הערבית וביכולתם להתערות בקלות באוכלוסיות של עיראקים וערבים באירופה כעיראקים אותנטיים. היו להם הצלחות רבות בחדירות שהניבו חומר מודיעיני יקר ערך. עוד הוא מציין את תרומתם החשובה של יוצאי עיראק שהיו קולטים את המידע במטה 'המוסד' בישראל, מתרגמים אותו במיומנות ובאחריות ואמוניים על הפצתו בזמן אמת.

איור: יצחק ברזילי

הצלחנו לחדור באמצעות מקור אל תוך חבורה של פלסטינים גולים ולקבל ממנו מידע משמעותי באיכותו על התארגנות קונקרטית ותכנון פעולות חבלה בידי אבו-ג'יהאד, האני אל-חסן

ביחידת השחר בפלמ"ח, אחר כך עברו לשרת בצה"ל, במודיעין 18 וביחידה 131 ("עסק הביש") עד לשילובם ב'מוסד' ב-1963. יוצאי עיראק ביחידת הלוחמים היו רבים יחסית. הם בלטו

ואחרים". בהקשר זה מוסיף סמי, כי המקור גויס בידי השב"כ והוכשר בידי ה"מסתערבים", כולל בפעילות בתוך הכפרים הערביים בצפון הארץ. האחראי למבצע היה סמי מוריה, מבכירי יוצאי עיראק בשב"כ.

מימין לשמאל: יצחק ברזילי, יהודה כהן, יחזקאל כהן

יוצאי שכבות כלכליות-חברתיות גבוהות יותר, כמו קצינים בכירים, אנשי חברות תעופה, עיתונאים, אנשי אקדמיה וסגרים.

אורי עופל: "בקרוב עולי עיראק היו שתי קבוצות עיקריות: צעירים, בוגרי בתי ספר, פעילים בתנועה הציונית; והקבוצה השנייה של מבוגרים משכילים שהיו משולבים בניהול רכבות, במסחר, ובניהול מערכות פיננסיות. הצעירים שעלו לארץ, ברובם לאחר מלחמת העצמאות, היו חדורי התלהבות ומוטיבציה לשרת את המדינה".

איציק ברזילי מסכם את מכלול התרומה של עובדי 'המוסד' יוצאי עיראק: 'המוסד' היה אז בחיתוליו,

מניין עובדיו כלל אז כ־300 עובדים בסך הכול, ותרומם של יוצאי עיראק בלטה בתחומי האותרות, האיסוף, המבצעים החשאיים, החדירות והעבודה בכורדיסטאן. פרק ייחודי וחשוב במיוחד הוא העבודה באיראן. כמי שפעל שש שנים באיראן, ברזילי מדגיש כי ההיכרות האינטימית האוטנטית עם דמות העיראקי אפשרה חדירה וכיסוי מודיעיניים מעולים במיוחד.

אברהים ברזילי: "ב־20 שנותיה הראשונות של המדינה, יוצאי ארצות האסלאם - והבולטים שבהם יוצאי עיראק - היו הדלק שהזין ועיצב את מכונת המודיעין הישראלית".

אבנר ירון מציין במיוחד את דמותו של סמי מוריה, שהיה ראש המחלקה לריגול נגדי בשב"כ. מוריה היה המפתח בכל הנוגע לגיוס, להדרכה ולהכשרה של אלה שפעלו בכיסוי מלא בארצות אירופה ובארצות היעד.

מוסא שמש, כאיש אמ"ן-מחקר שהתמחה באותן שנים בנושא הפלסטיני, מבקש להעיד על הערך הרב של המידע שהתקבל ממקורות ה'מוסד'. שמש זוכר לטובה פרסומים של ארגון פתח, בעיקר של התאחדות הסטודנטים של ארגון הפתח במערב גרמניה. הוא גם מציין כי עד לסוף שנות ה־60 היה חסר משמעותי במידע על פעילות הפתח, פער שהלך והצטמצם לקראת שנות ה־70.

אברהים ברזילי מבקש להדגיש את רמתם האינטלקטואלית הגבוהה של יוצאי עיראק, ואת ידענותם בשפה הערבית, שהייתה לדעתו הגבוהה ביותר בקרב יוצאי ארצות האסלאם. קהילת יוצאי עיראק התברכה במשוררים, אנשי ספר ועיתונות, "אנשי העולם הגדול". באמצעות כישורים אלה יכלו - בפעילותם החשאית באירופה - להתערות בקלות ובאמינות בקרב

עבודת השטח על כל מאפייניה, ההתהלכות בקרב ערבים במדינות היעד ובמקום מושבן של קהילות יוצאי מדינות האסלאם בחו"ל, בזהות שאולה ועם מאפיינים תרבותיים דומים - כל אלה עשו את היהודים יוצאי עיראק ייחודיים בעבודתם.

סמי: "עיקר העבודה בשב"כ הייתה מבוססת על חוקרים ורכזים. יותר ממחציתם היו יוצאי עיראק. המלחמה בטרור הפלסטיני בעזה בתחילת שנות ה־70 תחת פיקודו של אריק שרון, אלוף פיקוד הדרום אז, הביאה לשינוי משמעותי במקצוע החקירות בצה"ל ובשב"כ ולגיבוש עקרונות פעולה חדשים המיושמים עד עצם ימינו אלה. ליוצאי עיראק הייתה תרומה משמעותית בהולכתו של שינוי זה".

מסה קריטית איכותית וכמותית ביחידה 504

אורי עופל מדגיש את תרומת יוצאי עיראק לגיוס הסוכנים ביחידה שהיא יחידת יומינט באופייה. הייחודיות הייתה בעובדה שמדובר ביחידה צבאית קטנה ודינמית, ויוצאי עיראק היו מסה קריטית שעיצבה את דמות היחידה מבחינה כמותית ומבחינה איכותית. עופל עצמו הגיע ליחידה כטוראי ומיד נשלח לחקור מסתננים, תפקיד בעל אחריות כבדה. שליטתו בערבית והאיכויות שיוחסו לו כיוצא עיראק אפשרו לשלבו מיד בעבודה הרגישה. עופל מספר: "הפעלנו סוכנים, פגשנו אותם לאורך הגבולות ומחוצה להם, עסקנו בתרגומים, בכתיבת מכתבים ותדרוכים, בהדרכה ובהפעלה. בין קציני האיסוף ממוצא עיראקי היו שנפלו במילוי תפקידים כאשר נרצחו בידי סוכנים כפולים".

גם שמוליק מוראד מדבר על היתרון היחסי שהיה ליוצאי עיראק. לדבריו,

תרומת יהודי עיראק

יותר מכל עדה אחרת בתקופה האמורה. הם מילאו תפקידים במנגנון הציבורי, בחברות פרטיות, בבנקים, בתקשורת, בשירותי הביטחון ובפוליטיקה הלאומית והמקומית.

נתוני מפקד האוכלוסין מ־1961 מעידים שעשור אחד לאחר שעלו ארצה, נמנו רבים מעולי עיראק עם המעמד הבינוני והשתלבו בחיי הערים הוותיקות. מבחינה זו, עמדו בראש כל העולים מארצות האסלאם.

ד"ר מרדכי נאור, סופר וחוקר של תולדות ארץ-ישראל, מחבר "ספר העליות"

תרומתה של יהדות עיראק למדינת ישראל הייתה מן התרומות הבולטות של קהילות ישראל שעלו ארצה לאחר קום המדינה. בראש ובראשונה מדובר בתרומה כמותית, שכן בימי העלייה הגדולה (1948-1951) תפסה העלייה מעיראק את מקום הראשון - 123 אלף עולים. הבאות אחריה היו העליות מרומניה (118 אלף) ומפולין (106 אלף).

התרומה האיכותית הייתה משמעותית אף יותר. יהודי עיראק, בעלי ניסיון ומעמד בחיים הכלכליים, הפוליטיים והתרבותיים בארצם, החלו את דרכם בארץ במחנות אוהלים ובמעברות, אך בתוך שנים אחדות פרצו לעצמם דרכים אל לב העשייה הישראלית,

האצולה העיראקית

בעלי תחרות כלל. תרומתו הקיבוצית לא יכלה להתיימר או להשתוות לזו של המשפחות והשבטים מארם נהרים.

ניתנת האמת להיאמר, כי היו מושא לקנאה חיובית. הם התברכו באחוזה אמיתית, בחריצות בלתי נלאית ובתחושת שטח טבעית. "מלח" היומינט וגדולי הקומינט. והנה, בפרסום הרב־שיח הזה, אנו ותיקי הקהילה מצדיעים לבעלי מניית יסוד של המפעל כולו.

אפרים הלוי

יו"ר המרכז למורשת המודיעין,
לשעבר ראש 'המוסד'

כאשר הצטרפתי ל'מוסד', לפני 50 שנים בקירוב, ואני קצין מודיעין צעיר, פגשתי חיש מהר את בני שכבת הוותיקים ובראשם בני האצולה - יוצאי עיראק. בקיאים ומנוסים באורחות המזרח, שולטים בלא מצרים בשפת שכנינו-אויבינו, בטוחים במעמדם ובחיוניותם המרכזית והמוכחת וחכמים ופיקחים מאין כמותם. לימים התברר לי, כי בני גולת בבל, שחלקם עלו ארצה עוד לפני קום המדינה ורובם הגיעו בסערה בסמוך להקמתה, נהפכו בן לילה למובילים במחקר המדעי המדויק, בכלכלה, בחברה, וכמובן במערכת הביטחון על כל שלוחותיה וגווניה.

ואילו אנחנו, האחרים, היינו מתי מעט ולא היינו

הפרח בגני: 'חצב'

אפרים לפיד, מפקד 'חצב' (יחידת האיסוף למעקב אחר כלי התקשורת הערביים והביין לאומיים - המודיעין הגלוי) ב־1974: "חצב" היא דוגמה בולטת במיוחד לתרומה של יוצאי עיראק לצרכי המידע

משתתפי הרב־שיח

המודיעיני ולקברניטים. רובם המכריע של הקברניטים לא ידע את השפה הערבית ו'חצב' הייתה להם עיניים ואוזניים. רבים

פרופ' עיני

מיוצאי עיראק שירתו ב'חצב' כאזרחים עובדי צה"ל שנים רבות והעניקו מניסיונם הרב ומרמתם המקצועית. היו ב'חצב' כמה וירטואוזים שהיו מאזינים ומתרגמים באופן סימולטני -

נשאו לשרת שנים ארוכות ביחידה. נוסף על כך, בשנת 1950 הייתה היחידה זקוקה בדחיפות למומחים במוסר. אלה גויסו מקרב העולים המבורגים יותר שעתה זה הגיעו מעיראק ואשר היו בעלי ניסיון בתחום הנמלים (בַּצְרָה), בשירות

הדואר, במערכת הרכבות והמסחר, והם תרמו רבות לתחום ההצפנה. בשנת 1956 גבר הצורך בדוברי ערבית שיתלוו ליחידות הלוחמות למשימות האזנה. לאחר מיון והכשרה הוקמו שלוש יחידות פיקודיות, בנות עשרה צוותים כל אחת - רובם מיוצאי עיראק - שהוכשרו לפי המשימות המתאימות לכל פיקוד. מהם נוצר הגנ"ד (הגדוד הנייד). רבים מאלה שהרימו תרומה

מכרעת ליחידה עשו זאת בצנעה, הרחק מאור הזרקורים. הבולטים שבהם היו אל"מ אברהם שרון, מחבר המילון

הערבי-עברי המקיף, ממניחי היסודות למערך ההדרכה של יחידה 8200. מאלה שהלכו לעולמם ראוי להזכיר: את סא"ל שאול שמאי, שעל תרומתו הייחודית זכה להיות איש הצבא היחיד שקיבל צל"ש רמטכ"ל (1972) על פעולה שלא בשדה הקרב; את אל"מ עזרא מנץ, מחבר המילון למונחים צבאיים, שזכה בפרס ישראל לבלשנות שמית (תשל"ו);

את אל"מ ששון יצחייק, שתורם אף הוא תרומה ייחודית לעבודת יחידה 8200; ואת שאול סלע, שהניח את היסודות לעבודת התרגום ביחידה 8200 והעמיד דורות רבים של מתרגמים.

שליטתם המלאה בשפה הערבית על רבדיה העשירים ומשמעותיה הנפתלות, רמתם המקצועית הגבוהה במקום שבו הייתה להם דרישה דחופה - כל אלה זיכו אותם בשילוב מידי בעבודת היחידה ובתפקידים המשמעותיים יותר, בלא קשר לדרגה ולניסיון מקצועי. מוראד זוכר במיוחד את תקופת המרדפים בשנים 1974-1970 בבקעת הירדן (פיקוד המרכז), כאשר זומן לעתים תכופות במסוק של אלוף הפיקוד גנדי, לתחקר מסתננים ולהעביר מידע מודיעיני על הגזרה.

אחזי אמ"ן: יוצאי עיראק ב־8200

יחזקאל כהן מספר כי יהודי עיראק היו ברובם המכריע בוגרי בית ספר תיכון. רמתו של התיכון בבגדד, בהשוואה לבתי הספר במדינות ערב האחרות, הייתה גבוהה באופן ניכר. לפיכך רמת שליטתם בשפה הערבית על משמעויותיה ודקויותיה, בתרבות הערבית ובהלכותיה, הייתה הגבוהה ביותר. בצד שליטתם בלהג הערבי העיראקי, שלטו היטב גם בלהג הערבי המצרי משום שנחשפו לקולנוע המצרי. עובדה זו הקלה עליהם מאוד ללמוד במהירות להגים ערביים נוספים, פלסטינים ואחרים.

אשר להשתלבות יוצאי עיראק ביחידה 8200, יחזקאל מספר שמסוף שנת 1949 ולאורך כל שנות ה־50 הוא השקיע מאמץ רב באיתור, בגיוס ובהכשרה של כוח אדם איכותי למקצועות ההאזנה והתרגום. כך גם נוצר מסלול קד"ץ (קדם צבאי) לאיתור בוגרי בתי הספר ברחבי הארץ, בדרך כלל ממשפחות מזרחיות, רבים מהם ממוצא עיראקי, עולים חדשים שמצאו את מקומם ואת עתידם המקצועי ביחידה. רבים מהם

אמנות לשמה - ומעבירים את המידע מערבית לעברית כלשונו, אך לא פחות חשוב, ברוחו ועל מגוון משמעויותיו. 'חצב' הייתה גם סוכנות האיסוף היחידה שקיימה קשר הדוק עם תא הכתבים לענייני ערבים (עתי"ם מזרח). התובנות של אנשים כמו ג'ורג' חזמה, עמליה ריקה וצדוק פריד, ההתבוננות שלהם בנעשה בארצות ערב והערך המוסף שהביאו, הוזרמו ליחידות המודיעין, ודרך הכתבים לענייני ערבים גם אל הציבור הישראלי. מי שהתמחו בשפה הערבית, בייחוד יוצאי עיראק, יכלו גם לזהות ולדעת אם המידע שהגיע אל שולחנם אמין ואמיתי או מגמתי - הונאתי ושקרי. ב'חצב' טופלו גם מסמכי שלל, ומאז מלחמת לבנון (1982) הורחב האיסוף גם לציוד שלל בעל ערך מודיעיני".

מוסא שמש, חוקר באמ"ן-מחקר (שהתמחה במצרים ובפלסטינים), צרכן של מידע, משבח את תרומתה של 'חצב' לגיבוש תמונת המודיעין השוטפת בנוגע לנעשה במדינות ערב וסביבן, הרבה מעבר למה שיוחס ליחידה ומעבר לתדמיתה בקהילה. לדבריו, תרומת יוצאי עיראק ב'חצב' לאיכות התרגום ולרמתו המקצועית הייתה משמעותית ביותר. הוא זוכר כיצד ציפה בכליון עיניים לקרוא את המידע שהופץ באמצעות 'חצב' (וגם לקבלו בשפת המקור). מוסא מוסיף ואומר כי הפתעת מלחמת יום הכיפורים (1973) חוללה אמנם שינוי לטובה בתדמיתה של 'חצב' באמ"ן, אולם גם היום דומה שהיחידה אינה זוכה למקום החשוב שהיא ראויה לו. עוד הוא מדגיש את הערך המדעי-

היסטורי של עשרות הכרכים של 'חצב', תמצית שידורים ומאמרים, תרגומים ופרסומים לאורך השנים, כמקור למחקר ההיסטוריה בת זמננו של המזרח התיכון.

יוצאי עיראק באמ"ן-מחקר

מוסא שמש מציין שהיו דמויות מיתולוגיות כמו אילן כהן, שהתמחה בעיראק, שמשון יצחקי ואלברט סודאי שהתמחו במצרים ועזרא בינו שהתמחה ביחסים הבינ-ערביים. בניגוד למרכזיות התרומה של יוצאי עיראק בסוכנויות האיסוף למיניהן, במחקר הם היו מעטים יחסית. בעיקר התמחו בתחום המדיני של ארץ ערבית זו או אחרת, ששם יכלו לתרום ממומחיותם ומניסיונם ומידיעת השפה הערבית.

תחנת אלחוט חשאית בעיראק 1943-1951

אחרונות לקראת סגירת התחנה. בין החתומים על המברקים - משה יחשמי ("זיק"), ראש המחלקה לתפקידים מיוחדים.

אבנר א'

בין תחנות הקשר ברשת "גדעון" פעלה בבגדד תחנת אלחוט חשאית. התחנה שימשה את שליחי התנועה הציונית ודרכה זרמו דיווחים שעניינם ביטחון היהודים במקום, הברחה והעפלה, מודיעין על הצבא והממשל וכן דיווחים על מצב הפנים בעיראק, בייחוד בתקופת מלחמת העצמאות, ועוד.

את התחנה הקימה בשנת 1943 הגדעונית מלכה רופא מקיבוץ מעוז חיים, שנשלחה לבגדד גם כדי להדריך את בנות התנועה. אברהם בן-מרדכי, יהודי מקומי, עו"ד ובעל הכשרה טכנית, שוגר ארצה בשנת 1944 ללמוד את תחום האלחוט והצופן. התחנה התייחדה במפעיליה, שהיו יהודים מקומיים שאותרו והוכשרו בשטח. היא פעלה ממקומות מסתור ועצם קיומה היה סוד כמוס. בראשית דרכה פעלה התחנה מבתיהם הפרטיים של המפעילים - עדות להסתכנותם הרבה ולמגבלות שהטילו על עצמם. אחד הגדעונים, יצחק סייג (צאיג), אף החזיק אקדח בזמן השידור מבית הוריו, בעוד המשטרה המקומית עורכת חיפושים בבתי סמוכים. בראשית דרכה כללה התחנה מכשיר רדיו ביתי רגיל, ש"מוסלקת" בתוכו מנורת שידור, מפתח מורס ואנטנת חוט. המברקים הוצפנו לפי פסוקי התנ"ך - מפתח ההצפנה ליום ה' בחודש ינואר היה "בראשית ברא אלוהים" - פסוק א' בפרק א'...

על רקע העלייה הגדולה במבצע "עזרא ונחמיה", הושמד הציוד והתחנה סיימה את פעולתה בשנת 1951. במברקים מאותה תקופה יש עדות לחיזוק ידי האלחוטנים ולמתן הנחיות

דרכונה של מלכה רופא

חבר מל"מ

בס"ד

ד"ר בני נדל"ן

ניהול ותיווך נכסים

0522-93-92-91

דרושים נכסים בכל הגדלים

למכירה / השכרה

באיזור תל אביב והמרכז

מגרשים דירות

בניינים גגות

ניהול דירות ונכסים

ניהול חניונים

תחזוקה

שיפוצים

חנויות

מחסנים

מרתפים

חנויות לרכבים

יחס אישי וטיפוח אמשי Apartments for sale / rent

המרכז לסדרת הסודיעין (מל"מ)

"מבט מל"מ" באינטרנט

WWW.INTELLIGENCE.ORG.IL

מוכשר היישוב

סיפורו של יעקב נמרודי

יוכי ארליך *

בכיר באמ"ן וב'מוסד', נספח צה"ל באיראן, ומבעלי 'הכשרת היישוב' והעיתון מעריב: יעקב נמרודי מזכר בילדותו בחיק משפחה ענייה אך חמה ותומכת בירושלים, ובפעילותו ב'יחידת המסתערבים' וב'יחידת המגומלים'. סיפורו של אחד מאנשי המודיעין הבולטים מקרב יוצאי עיראק

ביקור בשבט אבו־רביע בשנת 1954, נמרודי במדים יושב במרכז

כדי לנטוש מציאות זאת ולעלות ארצה. ליעקב חשוב להדגיש כי תמיד הרגיש צבר לכל דבר ועניין, משום שהמשפחה עלתה לישראל בינקותו. משפחת נמרודי הייתה ענייה בחומר אבל חדורת אמונה. העוני והמחסור נצרבו בתודעתו של יעקב, אבל בעיקר זכורה לו ילדות הרמונית עם עוד תשעה אחיות ואחים בחיקה של משפחה חמה ומלוכדת, כשהחמולה המשפחתית הגדולה מתגוררת בדירה בת שני חדרים ועמה עוד קרובי משפחה רבים. ההרמוניה נקטעה כאשר הלך אבו נאג' לעולמו, ויעקב בן 14 שנים בלבד. אף שחלם ללמוד ב'בצלאל', נאלץ לזנוח

בעיראק משל המלך
הנאור פייצל ומעליו
הבריטים. הכלכלה
שגשגה והיהודים חגגו.
נדרשה תודעה
ציונית מובהקת כדי
לנטוש מציאות זאת
ולעלות ארצה

וכמעט כל הסחר נוהל בידי יהודים. נדרשה אפוא תודעה ציונית מובהקת

אל"מ (דימ') יעקב נמרודי מזוהה בתודעת הישראלים עם העניין האיראני. רבים סבורים כי מוצאו מפרס, גם כשלמעשה בן לתפוצת בבל הוא. יעקב נולד בבגדד בשנת 1926, בן לציון יעקב (אבו נאג') וגורג'יה. בלידתו ניתן ליעקב הקטן שם נוסף, ויצמן, ומשהובא בברית אברהם אבינו שמה המשפחה פעמיה לבית הלאומי בציון. המסע יצא מבגדד לירושלים דרך דמשק וביירות. לא רבים עזבו את בגדד של אותם ימים. בעיראק משל המלך הנאור פייצל ומעליו הבריטים. הכלכלה שגשגה והיהודים, על מוסדותיהם ותרבותם, חגגו. שר האוצר היה יהודי,

מסיבת גבוהת לשמעון סומך (סמעהן) ב-1996. יוצאי יחידת המסתערבים: ז'ק צביה, שמעון סומך, גמליאל כהן, יצחק שושן, דוד בן־אליהו, מנשה אביוב, יעקב נמרודי, יהודה יצחק

גם, בעת הצורך, לאפשר פינוי בדווים בהסכמה ממקום מושבם לאזורים אחרים, כדי להקים יישובים יהודיים. המוטו של יעקב באותם ימים היה כלשון הפתגם הערבי: "אם אתה מכה - תכאיב, אם אתה מאכיל - תאכיל לשובע...". באותם ימים התיידד יעקב עם מפקד יחידה 101, אריק שרון, לימים שר הביטחון וראש ממשלת ישראל.

עלילותיו כאיש מודיעין, מהבולטים שהצמיחה מקרבה קהילת יוצאי עיראק, רבות הן ועלומות ברובן. מהכותרות יזכרו פעילותו המסועפת בתפקיד נציג 'המוסד' ונספח צה"ל הראשון באיראן, ומעורבותו ב'מבצע יהלום' - הבאת מיג-21 עיראקי לבסיס חיל אוויר בארץ. נמרודי ידע לטוות את המרקם המיוחד המשלב קשרים אישיים עם עבודת מודיעין ענפה, תמיד ב"תחום האפור" של הדיפלומטיה הגלויה והמודיעין הנסתר.

כשנשאל מה לדעתו מייחד את תרומתם של יוצאי עיראק לקהילת המודיעין, השיב: "הפרפקציוניזם, הדבקות במשימה בעיקשות וללא פשרות, ההתמדה, הקפדנות, האמינות, ויכולת הביצוע, כל אלה עושים את התרומה של העיראקים מיוחדת".

קת"ם דרום - יחידת "המגומלים"

ואנשי מפתח של האויב בארץ ובמדינות השכנות. היחידה, שהוכפפה לשירות המודיעין (לימים חיל המודיעין של צה"ל) באוגוסט 1948, הייתה הבסיס להקמת יחידה 131 (לימים 188) ב-1950. כמה מסוכני המודיעין הראשונים של ישראל בארצות ערב ובשטחי ארץ-ישראל צמחו והוכשרו ביחידת המסתערבים. יעקב נמרודי, כמו רבים מבוגרי היחידה, המשיך בשירותו במסגרת קהילת המודיעין המתהווה של צה"ל, בשירות הביטחון וב'מוסד'.

בראשית דרכו בחיל המודיעין היה יעקב מפקד בסיס הדרום של יחידת הקת"ם (קצין תפקידים מיוחדים). פערי המידע המשמעותיים במיוחד באותה עת היו קשורים לפעילות ההברחות והחזירות של הפדאיון מעזה, מהגבול המצרי ומהגבול הירדני, שנעזרו בשירותי המודיעין של מצרים וירדן. כמו כן, היה צורך להשיג מידע מודיעיני עדכני על סד"כ צבא מצרים. יעקב הקים בדרום את 'יחידת המגומלים' - רוכבי גמלים שעסקו בסיוורים ובאיסוף מידע במרחב ירושלים, חברון, ירדן, עקבה בואכה ערב הסעודית וסיני, והעבירו מידע יקר ערך על פעולות החבלה ועל ההיערכות שמעבר לגבול. יעקב זוכר לטובה מאותם ימים את הצלחתו לגייס מקור מצרי בעל ערך, 'דפנה', קצין שלאחר ליל תענוגות בתל אביב החל להעביר מידע אותנטי על צבא מצרים, חומר שסייע לצה"ל עד מלחמת סיני ב-1956. קשריו הטובים במיוחד עם השיח'ים הבדווים בנגב סייעו ליעקב לקדם איסוף מודיעיני אבל

את חלומו ובתום לימודיו ב'תחכמוני' יצא לעבוד כדי לסייע בפרנסת המשפחה. ואולם, הוויית המשפחה המגוונת, שעודדה את בניה לשאוף ולהשיג את מבוקשם, לעשות ולהצליח, יצרה את הבסיס לנמרצות שעתידה להניעו שנים רבות.

פרפקציוניזם, דבקות במשימה ויכולת ביצוע

בשנות בחרותו רכש נמרודי את ניסיונו העסקי המשמעותי הראשון כשהיה קניין תבואות וסחורות מידי ערבים באזור ירושלים בעבור 'המשביר המרכזי'. אז גם נפגש לראשונה ובאקראי עם יצחק נבון, לימים נשיאה החמישי של המדינה, ומשראה נבון את הפוטנציאל הגלום בנער, לקח אותו לחסותו ודאג להרחיב את השכלתו. נבון גם גייס את נמרודי למחלקה הערבית של הש"י, והחל בתהליך הכשרתו. יעקב ניצל את שליטתו בשפה הערבית ואת בקיאותו בתרבות ערב ובהלכות הסחר עם סוחרים ערבים ונהפך לזים עסקי מצליח, ובתוך כך אסף מודיעין על המתרחש בקרב תושביה הערבים של

קשריו הטובים במיוחד עם השיח'ים הבדווים בנגב סייעו ליעקב לקדם איסוף מודיעיני אבל גם, בעת הצורך, לאפשר פינוי בדווים בהסכמה ממקום מושבם לאזורים אחרים, כדי להקים יישובים יהודיים

הארץ. עם נבון ומשה ששון היה יעקב שותף למגעים לרכישת מחסן הנשק המרכזי של המופתי בירושלים, אבל לאכזבתו לא יצאה העסקה אל הפועל בגלל ספקנות גורמי 'ההגנה'. בד בבד השתלב יעקב בפעילויות חשאיות נוספות ב'הגנה', ובהמשך במחלקה הערבית של הפלמ"ח, במחלקת המסתערבים 'השחר', שבה שימש קצין מודיעין ועסק גם בהדרכה ובהכשרה. יחידת המסתערבים, שאנשיה התחזו לערבים והתעררו בתוכם, הוקמה בשנת 1943 מתוך מטרה לאסוף מידע מודיעיני ולבצע פעולות חשאיות, ובכללן השתלת סוכנים, מבצעי חבלה, פעולות הטעיה וכן חיסול סוכנים

מיוזמות מקומיות שביקשו לענות על צרכי השעה לקורסי ההכשרה וההדרכה המתקדמים ביותר בחיל המודיעין – ענף מודיעין בזרה ובה"ד 15 מלווים את אנשי המודיעין כבר 60 שנים (1948 – 2008)

זלמן (ז'מקה) גנדלר *

בנושאי מודיעין שטח, מודיעין אויב ותהליכי עבודה; קורס למדריכי טופוגרפיה כמו זה שבגבעת עדה וקורס לאנשי מחלקות המפות והצילומים של החטיבות (1948).

בתקופה זו נבנו והתקיימו קורסים בנושאי סיוור, בהשתתפות סיירים מיחידות המודיעין והכוחות הלוחמים בג'וערה ובשפיה, בגבעת עדה, ברמת יוחנן ובמקומות אחרים, וכן קורסים לכיתות ומחלקות של סיירים ופרקי מודיעין וסיירות בקורסי קצינים במקומות שונים. גם האמצעים שופרו: מצפן "ביזרד" הצרפתי (עם ראי) הוחלף במצפן פריזמטי ששימש את הצבא הבריטי; המפות שהיו העתקים על נייר שקוף שודרגו למפות טופוגרפיות של ארבעה צבעים ובהמשך הוחלפו במפות שנגנבו מהצבא הבריטי.

מסמך הקמתו של הענף בדורה עסק באיתור צרכים, בחומר הלימוד, במדריכים ובקשריהם למציאות המודיעינית בחזיתות

בשנים אלה גם יצא לאור ספר לימוד הטופוגרפיה "טופוגרפיה שימושית", שהיה לימים ספר לימוד והדרכה בסיסי בכל 'ההגנה'. גם תצלומי אוויר אנכיים (P.S. - Palestine Service) "הובאר" מהצבא הבריטי ושימשו הן להדרכה והן את הכוחות בשטח. קורס צילום אוויר ממטוס קל מדגים את התפתחות הקורסים: את הקורס פיתח יצחק ערן - חובב צילום שקיבל הדרכה מעוזרו

בתחילה לא היו השתלמויות ארציות בשי" וכל מפקד נפה פיתח עם אנשיו רעיונות ושיטות עבודה לאיסוף הידיעות, לעיבודן (רישום ובדיקה), הפצתן ותיקון לפי נושאים כגון אישים, תיקי כפרים (מפה, צילום אובייקטים, סימון דרכי גישה, מקורות מים וחשמל) וכרטיסיות לפי נושאים: בתחום הערבי (כפרים, כנופיות, משת"פים), בתחום היהודי (משת"פים עם הבריטים או עם הערבים, לח"י ואצ"ל לגבי פעילות אישים נגד הבריטים) ובתחום הזרים (יעדים בריטיים, פעילות נגד העפלה, משת"פים עמנו ועם הערבים, חיפושים). היו גם כנסים תקופתיים של קציני שי" וביקורים שוטפים בשטח וביחידות השי", שסייעו בשיפור עבודת המודיעין. כאשר החלו הקורסים במסגרת 'ההגנה' השתתפו בהם גם אנשי השי".

בעלי ניסיון שהתאימו להדרכה ביקרו ביחידות השונות של 'ההגנה', השתתפו בכנסי קציני השי", קיבלו הכשרה קצרה להדרכה וכתבו תקצירי הדרכה ותכניות לקורסים. כאן לראשונה נכתבה תורת המודיעין לנושאי מודיעין השטח, מודיעין האויב, צילום אוויר ממטוס קל, צילומי קרקע, בניית תיקי כפרים, סיירות, תצפית, והאזנה לקשר קווי.

כך "נוסדו" הקורס הראשון לנושא מודיעין השטח בשפיה ב-1944 (מקום "לידתו" של סמל הינשוף) וקורס לצילום אוויר אלכסוני ממטוס קל ברמלה ב-1945; קורס המודיעין השני לנושאי מודיעין האויב בחדרה ב-1946 (תודעת אויב בנושאי מבנה, לחימה, שפה ערבית בסיסית, הכרת ערביי ארץ-ישראל ועוד); קורס תצ"א ברמלה; קורסים לקציני שי" המתמקדים

ראשית המודיעין והתמקצעותו, 1918-1948

ההתיישבות היהודית המתחדשת בארץ-ישראל סבלה מידי כנופיות ופורעים ערביים ועקב כך נולדו יוזמות מקומיות של פעילות מודיעין לאיסוף ידיעות על הערבים - לצורך הגנה ולצורך התקפה - ויוזמות להכשרת אנשים לפעילות זו. נוכח התעצמות המתקפות על היישוב היהודי הורחבו פעילויות ההכשרה לרמות האזוריות והארציות. את ההכשרות נתנו בעלי ותק וניסיון בפעילויות ומי שלמדו בחו"ל, ואשר קיבלו את המלצת מפקדיהם. בשל העובדה שבתקופה זו לא היה תהליך של איתור צרכים מסודר, נקבעו סוגי ההכשרות לפי הצרכים בשטח.

עם הקמת המטכ"ל של המפקדה הארצית של 'ההגנה' ב-1939 ובה השי", התפתח המודיעין לתחומיו, והחלו ניתנות הכשרות מתקדמות בקורסים ארציים ואזוריים

עם הקמת המטכ"ל של המפקדה הארצית של 'ההגנה' ב-1939 ובה השי" (שירות ידיעות), התפתח המודיעין לתחומיו: סיוור, תצפית, האזנה, סוכנים, סיוור אוויר, צילום אוויר ממטוס קל, צילומי קרקע, מפות, תיקי כפרים, תיקי יעדים, מעברות הירדן ועוד, והחלו ניתנות הכשרות מתקדמות בקורסים ארציים ואזוריים.

הקורס הראשון בטופוגרפיה

פנחס האפטיקמן ומיכה בן-שפר, הדריכו ברחבי הארץ וגם הכשירו מדריכים נוספים בגבעת עדה ובמקומות נוספים. מפקד הקורס כינס את החומר בספר "החוגר" שהופיע ב-1938 בהוצאת "הפועל", וחומר זה ותקצירים ממנו שימשו את החניכים בלימודים בקורסים ובהמשך ביחידות. מפקד הקורס וחניכיו המצטיינים היו החלוצים והמובילים ב'הגנה' ובצה"ל בנושאי טופוגרפיה, תצ"א ומפות, שהם מאבני היסוד במודיעין הקרבי ובכוחות הלוחמים.

הצורך בקורס מדריכי טופוגרפיה (ניידים) נולד מהצורך להכשיר את הכוחות הנעים בשטח לצורכי ביטחון שוטף. להכנת הקורס נרתם המפקד הילל בירגר, בוגר טכניון בפולין שעלה ארצה והכשיר קבוצות נוער מהעלייה הגרמנית בידיעת הארץ. את הקורס הכין בעזרת ספרות מקצועית שתורגמה והותאמה לתנאים הגאוגרפיים והטופוגרפיים של הארץ. הקורס למדריכי טופוגרפיה ניתן בגבעת רמב"ם בגבעתיים בסוף 1938 ותחילת 1939, ושני תלמידים מצטיינים,

ואחריו רס"ן גליל אלישיב, ומדור הדרכה שבראשו עמד מינואר 1952 רס"ן צביקה לדרמן-לידור. בענף המודיעין הקרבי שבמטכ"ל ניסחו מחדש את תורת המודיעין לתחום המודיעין הקרבי והוסיפו לה מחוברות ותקצירים שכבר חוברו קודם לכן ומספר מודיעין קרבי צרפתי שהובא, תורגם והותאם. בתוך כך נכתבה גם "תורת ההדרכה", שכללה: אפיון הבעיות של המודיעין הקרבי וצורכיו; קביעת נהלים; פיתוח קורסים והכנת תיקי קורסים ומערכי שיעור; הבניית תהליך הלמידה; יצירת כלים וכללים להערכת תלמידים וכן בקרה על ההדרכה ועל הכשרת המדריכים.

שירותי המודיעין הצבאי על-פי תחומי פעילות ובכללם גם ש"מ 1 (שירות מודיעין 1) בראשותו של אל"מ בנימין גבלי, שכלל את המודיעין הקרבי והמחקר. מראשיתו נכלל בש"מ 1 מדור הדרכה שריכז את ההדרכה בתחום המודיעין הקרבי. אחר כך (1949-1951) הוא הפעיל את ההדרכה של הקורסים בתחום המודיעין הקרבי באמצעות ענף ששכן במחנה דורה ליד נתניה. הענף שבמחנה דורה "נוסד" באופן רשמי ב-23 בספטמבר 1948 וכונה "בית ספר קבוע למודיעין קרבי". מ-1949 התקיימו בו קורסים לסמלי מודיעין ולקציני מודיעין, בנושאי קריאת תצ"א ושימוש בו (לא פענוח) לקמ"נים

של סוסקין, הצלם הראשון בתל אביב, לקניית מצלמות פשוטות ובהמשך מתקדמות יותר שהתאימו לצילום ממטוס קל. הוא הודרך כיצד לצלם תצ"א אלכסוני ואף הקים "בית ספר לצלמי אוויר במחנת" בדירתו, כאשר אשתו מסייעת לו בקורסים. בית הספר דימה סייר היושב במטוס ומצלם ממנו מטה, והחניכים בקורס אף זכו לטוס במטוס קל של חברת "אווירון". בהדרגה התמקדו ההכשרות באופיו של התפקיד המוגדר ויעדו. קורס סיור אווירי לחיל המודיעין לא היה עד שנת 1961, ועד אז נאלצו סיירי האוויר להסתפק בהסברים טכניים על המצלמה ובתדריך.

בראשיתו של ה"ארגון מחדש" (נובמבר 1951) הופנו המאמצים להקמת גוף הביצוע של ההכשרות - בסיס הדרכה מרכזי למודיעין. הקמת בסיס ההדרכה הוטלה על סא"ל אברהם כהן, והמקום המיועד היה המפקדה לשעבר של מפקד הכנופיות חסן סלאמה בפרדס במבואות הצפוניים של רמלה. במקום עמדו חורבות בית גדול בן ארבע קומות שחלקו שופץ, וסביבו חצר גדולה, מבנים בריטיים ואוהלים המוקפים בגדרות ועמדות שמירה. סא"ל אברהם כהן וצוותו - ותיקים מ'ההגנה' ומחולל וצעירים מדור המגויסים שלאחר מלחמת העצמאות, בעלי רקע במודיעין קרבי, בתצ"א,

גדודיים וחטיבתיים, ובנושא שרטוט. עוד קיים הענף בחזיתות ובחטיבות השתלמויות למג"דים בנושא יישום המודיעין ועבודתו של הקמ"ן. היו גם קורסים אחרים (בודדים), שהתקיימו בפיקוח הענף, כמו קורס קמ"נים בדמון ב-1949. מסמך הקמתו של הענף בדורה עסק באיתור צרכים, בחומר הלימוד, במדריכים ובקשריהם למציאות המודיעינית בחזיתות. בנובמבר 1951 הופרד מדור ההדרכה של ש"מ 1 מענף הדרכת הקורסים שבמחנה, והפך ל"ענף מודיעין קרבי" במטכ"ל. בענף הוקמו שני מדורים: מדור בט"ש בראשות רס"ן אבשלום שמואלי

ב-1961 התקיים הקורס הראשון לסיירי אוויר של חיל המודיעין ואחר כך התקיימו קורסים אחת לשנה. בתקופה זו ההכשרה התבססה יותר ויותר על "הכשרה לקראת תפקיד" במרבית התפקידים. קורס קמ"נים חטיבתיים (פברואר 1948) הוא דוגמה חריגה דווקא: השתתפו בו שני קמ"נים חטיבתיים שכבר היו בתפקידם בפועל אך לא הוכשרו לפני כניסתם לתפקיד. זאת, משום שמונו על ידי המח"טים שלהם ומיד נכנסו לתפקיד ורק לאחר מכן נשלחו לקורס.

הש"י נעשה לחיל המודיעין ובה"ד 15 מוקם, 1948-1952
בין יוני 1948 למרס 1949 התארגנו

טופוגרפיה, סיור ושרטוט - אספו את כל החומר שנכתב עד אז בענף המודיעין הקרבי ובמרחבי הפיקודים והיחידות, והכינו את הקורסים והמדריכים. צוות

"נדידות" בה"ד 15 השפיעו על התנאים המיטביים הדרושים להדרכה, אך מאז שובו לגלילות והתיישבותו "קבע" בו התפתחה ההדרכה והייתה להדרכה לדוגמה

זה היה צוות המדריכים במחזורים הראשונים של הקורסים. הבסיס נקרא "בה"ד 15 - בסיס הדרכה מרכזי למודיעין" (15) הוא "המשכו" של ש"מ 15).

נדודים וישיבה של קבע, 1952-2008

ב-1 במרס 1952 נחנך בסיס ההדרכה המרכזי הראשון של חיל המודיעין. מערך הקורסים נבנה על-פי צורכי חיל המודיעין כפי שאיתרם ענף מודיעין קרבי במטכ"ל, ואת בחירת המועמדים לקורסים קבעו ענף מודיעין קרבי והמלצת מפקדי היחידות. בשנתיים הראשונות כלל מערך הקורסים בין השאר קורס בסיסי לפקידות/פקידי מודיעין, קורס שרטוט, קורס סמלי מודיעין לסדיר ומילואים, קורס סמלי סיירים, קורס קמ"נים גדודיים לסדיר ומילואים וקורס קמ"נים חטיבתיים לסדיר ומילואים, קורס בסיסי לטופוגרפיה, קורס למדריכי טופוגרפיה, קורס פענוח תצלומי אוויר וכן השתלמויות בקריאת תצלומי אוויר

ליחידות סיור. כן התקיים קורס "מודיעין ממלכתי גבוה", שהיה משותף לכל זרועות קהילת המודיעין ועבר אחר כך לירושלים (גלגולו הראשון של הקורס הבין-שירותי).

בתחילה נלמדו הקורסים לסירוגין ורק מיעוטם בו זמנית.

בשנים 1953-1954 התקיימו בבסיס גם קורסים וחוגים של גדנ"ע מודיעין, שבהם למדו החניכים טופוגרפיה, תצלומי אוויר, סיירות, ניווט ועוד.

סגל הבה"ד החדש השתלם בהכנת מדריכים, "הדרכה טובה" והכנה של תשתית הדרכתית: נוהלי הדרכה, תיקי הקורסים ומערכי השיעור, והערכת הישגי התלמידים. ההכשרות בתחומים אחרים של חיל המודיעין התקיימו ביחידות עצמן ולא בבה"ד 15.

כאמור, בשנים 1952-1955 שכן בה"ד 15 במחנה בפרדס שליד רמלה. באמצע 1955 הועבר הבה"ד למחנה גלילות ושם שכן עד סוף אותה השנה, בשל הקושי ההולך וגדל להדריך במבנים ובמתקנים הישנים, שחייבו שיפוץ ובנייה תמידיים. מחנה גלילות היה אז מחנה

חדש שבנה צה"ל לשימוש הגדנ"ע, אבל התפנה מוקדם מהמתוכנן. בגלילות החלו נערכים קורסים ובו בזמן הותאמו המתקנים להדרכה, אך לקראת סוף 1955 הסתיימה "השהייה הזמנית" של בה"ד 15 בגלילות והוא עבר למחנה דורה שליד נתניה, שבו היה בית הספר למקצועות החי"ה.

במחנה דורה, שבו היו הקורסים בעבר בין 1949 ל-1951, כונן ענף מודיעין גדול שהיה אכסניה למרבית הקורסים בתחום המודיעין הקרבי, כמו אלה

שניתנו בבה"ד 15 ברמלה, כאשר קורסים במקצועות אחרים נלמדו ביחידות המקצועיות. ענף הדרכה שכן במחנה דורה עד לשנת 1967 ובסופה עבר למחנה חווארה שליד שכם, כחלק ממדיניות הנוכחות של צה"ל בשטחים. הענף שכן בחווארה עד לשלהי 1969 ואז שב למחנה גלילות.

"נדידות" בה"ד 15 השפיעו על התנאים המיטביים הדרושים להדרכה, אך מאז שובו למחנה גלילות והתיישבותו "קבע" בו התפתחה ההדרכה והייתה להדרכה לדוגמה בכל התחומים: התאמת ההדרכה לצרכים, כלים, נהלים,

עזרים, דרכי הדרכה, טכניקות לימוד, כיתות הלימוד, תיקי הקורסים, מערך שיעור, בקרה, הפקת לקחים ומערך הקורסים (אם כי לא נמצאו במערך הקורסים קורס/הכשרה לנושאי מודיעין שטח ג').

בה"ד 15 משמש היום בסיס הדרכה ראשי לחיל המודיעין ומרכז חילי בין-תחומי להכשרת מקצועות המודיעין, הטכנולוגיה ותומכי המודיעין, ולפיתוח הכשרות שילוביות ומתקדמות על-פי צורכי אמ"ן וצה"ל.

גלגולו של קורס: פענוח תצלומי אוויר

שימש כפוטוגרטר מוסמך וקצין פענוח תצ"א בש.טל. 121.

ב-1952 גיבש חיל המודיעין צוות שחבר אל ש.טל. 121 והכין קורס לפענוח תצלומי אוויר. לצורך זה הועבר לחמ"ן ירמי וינקלר ומונה למפקד הצוות. איתו שירתו שני קצינים מחמ"ן, מאיר מאיר וגבי רוזנטל. ב-1953-1954 התקיימו בבה"ד 15 ברמלה שני הקורסים הראשונים. ב-1955 נערך המחזור השלישי במטכ"ל בחציו המזרחי של השק"ם, בין יחידת ש.טל. 121 של חיל האוויר לענף 1 של אמ"ן. עד שנת 1970 ניתן הקורס במקום זה ואחר כך עבר לבה"ד 15 בגלילות.

בתחילת שנות ה-50 עלה גם הצורך בהכשרה בתחום פענוח תצלומי אוויר, להבדיל מקריאת תצלומי אוויר, שפירושה זיהוי מדויק של העצמים הנראים בתצלום, פענוח תצלומי אוויר פירושו הסקת המסקנות לאחר ניתוח משמעותם של הפרטים המזוהים.

בתחילה פוענחו תצלומי האוויר בחיל האוויר, על ידי בעלי ידע יוצאי הצבא הבריטי והצבא הקנדי אשר שירתו בחיל האוויר בש.טל. (שירותים טכניים לתצלומי אוויר) ב-1949 נערך קורס מיוחד לפוטוגרטר, הראשון בחיל האוויר, שבו למד גם ירמיהו וינקלר, ישראלי ששירת בצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה ושם השתלם בפענוח תצלומי אוויר. ירמיהו

בית ספר לסודות בחברה

מאז הקמתו מוכיל בה"ד 15 את תחום הכשרות חיילי המודיעין וקציני המודיעין בצה"ל. בה"ד 15 - ארגון לומד, רלוונטי ומוביל, השואף למצוינות ערכית, פיקודית ומקצועית

אל"מ ש', מפקד בה"ד 15

וגם בחינוך ובתרומה לקהילה עסקינן - כל חניכי הבה"ד נחשפים לפחות פעם בשבוע במהלך הקורס לפעילויות חינוך מגוונות העוסקות בחיבור החייל/הקצין למדינה, באהבת הארץ, בצבא ככור היתוך חברתי, ולא פחות חשוב גם בגאווה היחידה.

עוד בשלב הטירונות נחשפים החניכים למורשת אמ"ן, ההולכת ומתעצמת בשלבי ההכשרה באמצעות ביקור במרכז למורשת המודיעין, פגישות עם בכירי החיל וותיקיו ועוד. מלבד זאת, כל חניך נושא במשימת התנדבות אחת לפחות לאורך הקורס וגם לאחריו.

אלה מביאים לידי ביטוי את המקצועיות האישית עם כללי ההדרכה הטובה.

בולטת תרומתו של הבה"ד למשך השירות האפקטיבי של חיילי אמ"ן וקציני אמ"ן, תרומה שמתבטאת בהתאמה מדויקת של ההכשרה לצורכי התפקיד, גם בקורס הבית-ספרי וגם בתהליך הכניסה לתפקיד. תרומה זו חשובה במיוחד בעידן של קיצוץ במשאבים וירידת שיעור המתגייסים, המחייבים כניסה מהירה וניצול אפקטיבי של ההכשרה להשגת המשימות הקיימות והמתוספות.

בהיות הבה"ד מרכז הדרכה חילי, המדגיש את התאמת סביבת הלמידה

מאז הקמתו מוביל בה"ד 15 את תחום הכשרות חיילי וקציני המודיעין בצה"ל. כל קורסי היסוד במערכים השונים וההכשרות המתקדמות מתקיימים בבה"ד ו/או בהכוננות.

יותר מ-2,000 חניכים מוכשרים בבה"ד 15 מדי שנה בשנה במגוון קורסים שבהם מיושמים מגוון הלקחים שהופקו ממלחמות ישראל ומפעילויות מבצעיות שונות, ובראשם - שיפור המיומנויות האישיות ולימוד מקצועות ייחודיים הן בתחומי האיסוף והן בתחומי המחקר. בהקשר זה, גולת הכותרת היא קורס קציני המודיעין, המכנס תחת קורת גג אחת צוערים ממגוון המערכים בחיל, מכשיר אותם למודיעין ולפיקוד ומסמיך אותם לקציני מודיעין.

הבה"ד מפעיל גם אימונים לאנשי המילואים ביחידות המודיעין הפיקודיות, בחטיבת המחקר ובמערכי האיסוף השונים, שתכליתם לשפר את הכשרות לחירום.

הבה"ד פועל על-פי כללי המקצוענות ההדרכתית במסגרת "המעגל ההדרכתי השלם", החל בשלב הטירונות וכלה בהכשרות מתקדמות לקצונה הבכירה באמ"ן. כך, לפי תקן האיכות בהדרכה הצה"לי, כל ההכשרות בבה"ד עוברות תהליכי פיתוח מקיפים שראשיתם באפיון צורכי הלקוחות/המערכים, מרכיבי תפיסת התפקיד והתאמת הקורס. לכך מתווסף גם תהליך איתור סגלי ההדרכה והכשרתם.

עוד עמל הבה"ד על פיתוח סגלי ההדרכה, למן שלב הבסיס בקורסי הפיקוד וההדרכה, דרך ניהול הקורסים ועד פיתוח אישי בסדנאות, בהרצאות ובמתן מרחב הזדמנויות לפרויקטים חוצי-מערכים.

מפקד בה"ד 15 אל"מ גדעון מחנימי, עם ראש אמ"ן אלוף אהרן יריב בטקס חנוכת הבה"ד בגלילות, 1969

לסיכום, מאז ראשית הקמתו של בה"ד 15, דרך מסכת התלאות והנדודים שעבר עד למקום מושבו הקבוע בגלילות, הצליח הבה"ד למסד תהליכי הדרכה וחניכה בחיל המודיעין ולהיהפך לארגון רלוונטי, לומד ומתפתח, השואף למצוינות מתמדת - ערכית, מקצועית ופיקודית.

לסביבה המבצעית, הוא מקיים פעילות אינטנסיבית בתחום ניהול המידע והידע. בתוך כך קיימים בבה"ד אפליקציות ושרתים מגוונים המחייבים היכרות עם עולמות תוכן שונים, תחזוקה והדרכה לכלל חניכי הבה"ד וליחידות קצה ברמות המטכ"ל, הפיקוד והאוגדות.

המנון חמ"ן / עמוס אטינגר

ממידע שלוקט במחותרת
כל תמונת החזית מתבהרת
ועל כן בעתות סכנה
חרב צה"ל תמיד מוכנה
שם אנחנו הרחק למולו של אויב
שם אנחנו עיניים אזניים ולב
מלחמה או שלום בכל עת בכל זמן
שם אנחנו חמ"ן, שם אנחנו חמ"ן.
שם אנחנו חמ"ן, שם אנחנו חמ"ן!!!

כאשר החזית שוב שותקת
עוד יוצאים אנשינו בשקט
כל פירור של מידע אז נשלף
מודיעין זהו קרב ללא סוף
שם אנחנו הרחק למולו של אויב
שם אנחנו עיניים אזניים ולב
מלחמה או שלום בכל עת בכל זמן
שם אנחנו חמ"ן, שם אנחנו חמ"ן.

כל מקום כל פינה מבוקשת
שם אנחנו פורסים את הרשת
כל מבצע מסובך ועדין
שם אנחנו אנשי מודיעין
שם אנחנו הרחק למולו של אויב
שם אנחנו עיניים אזניים ולב
מלחמה או שלום בכל עת בכל זמן
שם אנחנו חמ"ן, שם אנחנו חמ"ן.

דוח מזדיעין עתי

סיכום ארבע שנות עשייה במל"מ

סיכום ארבע שנות פעילות של הוועד המנהל היוצא במל"מ, ובכללן, הנצחת חללי הקהילה וגמלאיה במגוון פעילויות, הנחלת מורשת המודיעין לציבור הרחב ולקהלי יעד ומוקד מידע אורחי המגיש סיוע נכבד למוסדות המדינה בארץ ובתפוצות

דודו צור *

חניון דרכים של הקק"ל באילנות (ליד אבן יהודה), אשר יוקדש לזכר חללי קהילת המודיעין הישראלית ויאפשר פעילות בטבע למשפחות, לאוכלוסיית הקהילה ולכלל ישראל.

הנחלת מורשת המודיעין

תחום הנחלת המורשת הוא תחום התוכן המרכזי שהמל"מ עוסק בו. עניינו המרכזי הוא הבאת סיפור הקהילה ואנשיה - בעיקר לדור הצעיר בארץ ובחו"ל - ותוך הדגשת ערכי הצינונות. את התחום הזה הוביל חבר הוועד רמי שבילי ז"ל עד לפטירתו בנובמבר 2007. בתוך תחום עיסוק רחב זה ראוי לציין את הדברים האלה:

1. תיעוד ותיקי אמ"ן/חמ"ן - זה יותר מעשר שנים עוסקים זמן (ז'מקה) גנדלר ואמנון בירן בתיעוד פעילותם של בכירי אמ"ן/חמ"ן החל מהקמת מערך המודיעין, כדי ליצור מאגר מידע בעבור חניכים בקורסים, חוקרים ועוד.
2. הפרויקט 'היסטוריה בתמונות' התפתח תחת שרביטו של המתנדב יענקלה מן. בארכיון הממוחשב נאספו יותר מ-1,000 תמונות ומסמכים, שחלקם מוצגים במבואת האתר ובספריית המל"מ.
3. חידוש המיצג האור-קולי "העיניים של המדינה", שפעל מאז 1993 והוקרן למבקרים באתר אלפי פעמים, אבל מאז התיישן מבחינה טכנולוגית ומבחינה תוכנית. אנחנו נמצאים בשלבים מתקדמים של הפקת מיצג חדש, שיהלום את קהל המבקרים הצעיר של האלף השלישי. ראויים לציין יוסי וינטרויב ואיתן גלזר שסייעו רבות בהכנת התסריט המעודכן. חידוש המיצג התאפשר הודות לתרומה נדיבה של גבי תמן מז'נבה (בסיוע שייקה דליות, חבר הוועד המנהל). ראו מדור "וזאת הברכה" בעמ' 39.
4. "מבט מל"מ", בעריכתו של אפרים לפיד, התמקצע והוא פונה לקהל רחב יותר של קוראים (הן במהדורה המודפסת והן במהדורת האינטרנט).

בשנת 1995, מעמד שניתן רק לשישה אתרי הנצחה במדינת ישראל.

1. במהלך התקופה נמשכה כסדרה הנצחת חללי הקהילה מדי שנה בשנה הן על קירות המבוך והן באמצעות אלבומי הנצחה אישיים. כמו כן, נמשכת המלאכה להנצחת גמלאי הקהילה שהלכו לעולמם.
2. בשנתיים האחרונות נעשה מאמץ גדול להשלמת חוסרים באלבומי הנצחה של חללי הקהילה. החומר באלבומים הועלה רובו ככולו למחשב ההנצחה. טרם סיימנו מטלה זו ולכן במקביל, תעשה פנייה מסודרת למשפחות השכולות לקבלת חומרים נוספים.
3. מבנה ההנצחה המרכזי - "אוהל שם" - עבר 'מתיחת פנים': הורחבה הספרייה של אלבומי הנצחה של החללים, שודרגה מערכת ההנצחה הממוחשבת הן לחללים והן לגמלאים. כמו כן, נבחנת הוספת פרגולה לצד המבנה, שתשמש מקום מפגש למשפחות השכולות.
4. באזור קיר ההנצחה, "המבוך", הוקמה מערכת תאורה חדשה ומשוכללת. מערכת זו, הקבועה ברצפת האתר, מאירה את קירות המבוך ומעניקה לו מראה מכובד בשעות החשיכה.
5. אתר ההנצחה הותאם במלואו לנגישות לנכים בסיועו של האגף להנצחת החייל ומשרד הביטחון, וכעת הוא כולל מעברים נוחים לכסאות גלגלים, שילוט הולם וברור, ועוד. נוסף על כך, צפויה להתווסף מערכת הדרכה קבועה (שמע) בכניסה לאתר ההנצחה אשר תכלול מידע על האתר, על קהילת המודיעין ועל החללים המונצחים במבוך.
6. במל"מ פועלות יותר מ-20 קרנות הנצחה המעניקות מלגות או פרסים על פעילויות ומחקרים במגוון תחומי המודיעין, כגון מודיעין, מודיעין לטרור ומודיעין טכנולוגי. בין היתר, חיילים מצטיינים ביחידות החיל השונות זוכים למלגות לימודים לאחר שחורום מצה"ל.
7. בכוונתנו לסיים השנה פרויקט ייחודי להנצחת חללי הקהילה שעיקרו הכשרת

בשלהי 2004, נערכו לראשונה בחירות כלליות במל"מ לוועד המנהל (אשר כונה אז הוועד הפועל). היו"ר היוצא מאיר עמית היה לנשיא העמותה ואפרים הלוי נבחר לתפקיד יו"ר המל"מ. נבחרו 30 חברי הוועד המנהל ובתוכם חמישה נציגי המשפחות השכולות של קהילת המודיעין. היום, תום תקופת הכהונה של אותו ועד מנהל ובחירתו של ועד חדש, הם הזדמנות לסקור את עיקרי הפעילות במל"מ בארבע שנים אלה, שהסתיימו בדצמבר 2008.

עם כניסתו של הפורום לתפקיד בתחילת 2005 ומינוי מנכ"ל לעמותה, הוקם צוות חשיבה אסטרטגית, שחברו בו נציגים מכל גופי הקהילה, ושעסק בחידוד ובהעצמה של יעדי המל"מ. היעדים שהוגדרו - תוך הסתכלות לעתיד ובחינת "המל"מ לאן?" - ואושרו על ידי יו"ר המל"מ והוועד המנהל: הנצחת חללי הקהילה וגמלאיה; הנחלת מורשת המודיעין לקהלי יעד מגוונים; בית חם למשפחות השכולות; בית לחברי העמותה לפעילויות שונות; מוקד ידע אזרחי למודיעין ולמודיעין נגד טרור לציבור הרחב.

כמדיניות פעולה קבע היו"ר כי פנינו יהיו אל הציבור הרחב מתוך הבנת השינויים בחברה הישראלית והעולמית בכל הקשור לנושאי העיסוק במל"מ והיכולת של המל"מ לתרום לידע ולשיח הציבורי בדגש על נושאי המודיעין והמודיעין לטרור. הסקירה שלהלן נכתבה בחתך של יעדים אלה ובהמשכה תדון בנושאים נוספים.

הנצחת חללי הקהילה וגמלאיה

ייעודו של המרכז הוא להנציח את חללי קהילת המודיעין, נושא ההנצחה זוכה לעדיפות עליונה ונעשה בתיאום עם הגופים העוסקים בכך במסגרת ארגונית הקהילה ועם נציגי המשפחות השכולות. את הנושא הובילה במל"מ בתקופה הנדונה ועדת ההנצחה בראשותם של יאשה קדמי ושוש זמיר. נזכיר כי האתר הוכר כאתר הנצחה ממלכתי

בעברית, באנגלית, בערבית, ברוסית, בגרמנית ובצרפתית. בימים אלה התקבלה תרומה ייעודית, ועל בסיסה יתורגם המידע גם לשפה הפרסית.

שיפור תשתיות במל"מ

בשנים החולפות נעשו מיזמים אחדים רחבי היקף של בינוי, שיפוץ ושדרוג במרכז, חלקם בסיוע תרומות ייעודיות:

1. שדרוג מערכת ההקרנה והשמע באודיטוריום האתר, תרומת משפחת שלום שפי ז"ל.
2. בינוי קומה ב' של מרכז הצפייה: הוספת חדר ישיבות מודרני לשימוש הוועד המנהל וגורמים בכירים בקהילה ולאירוח משלחות מחו"ל. יוסף חדר לפעילות הוועדות השונות במל"מ.
3. הגדלת התיאטרון הפתוח (הוספת 800 מקומות ישיבה) ובניית מבנה רב-תכליתי מתחת לטריבונון החדשות לשימוש המל"מ, תרומת תורם מאוסטרליה. את המיזם מבצעת קק"ל והוא עתיד להסתיים בקרוב.
4. במסגרת הפקת מיצג אור-קולי חדש, ישודרג ויותאם האולם האור-קולי למצגת החדשה.
5. נבחנת בניית מבנה חדש לטובת תצוגת השלל של מרכז המידע למודיעין ולטרור, תרומת תורם נוסף מאוסטרליה.

גיוס משאבים

1. מוסדה ואורגנה פעילות חיד"ה (חוג ידידי המל"מ) בניהולו של קובי אבן-עזרא ובסיועה של ניצה אלינוב. מטרת החוג לסייע לקידום ענייני המל"מ במשאבים ובכלל. מפגשי החוג מוסדו והם עומדים על ארבעה מפגשים בשנה.
  2. בכוונתנו לארגן מחדש את מערך התורמים בחו"ל. חבר הוועד המנהל שייקה דליות התנדב למשימה, בהמשך לפעילותו בנושא בשנים עברו.
- ברצוני להודות לוועד המנהל היוצא ולכל המתנדבים והתורמים שסייעו להוציא לפועל את הפעילות. בטוחני שהוועד המנהל החדש, בסיוע המתנדבים והתורמים, יוסיף לעשות להשגת היעדים שנקבעו למל"מ.

החולפת התקיים בבה"ד 15 בגלל הבנייה במל"מ; אירוע נושאי אחר.

2. הפעילות לחברי העמותה הורחבה מארבעה מפגשי "חבצלת" (אקטואליה) בשנה, לעשרה מפגשים במגוון נושאים: אקטואליה, מורשת המודיעין, פרשיות עבר, תרבויות, סרט מודיעין, ועוד. ממשיך לרכז את הפעילות זלמן ז'מקה) גנדל.
3. הכנס השנתי של חברי העמותה הנערך בכל ספטמבר נהפך זה מכבר לכנס המרכזי, שבאים אליו רבים. בשנים החולפות אירחנו בכנס בין היתר את שרת החוץ היוצאת, ציפי לבני לפני שנה לא נערך הכנס בשל עבודות הבינוי בתיאטרון הפתוח, אשר חנוכתו בתצורה מוגדלת ומשופרת תתקיים בכנס הקרוב, בספטמבר 2009.

מוקד ידע אזרחי

למודיעין ולמודיעין נגד טרור

יעד זה תכליתו הייתה לפתח מוקד ידע למודיעין ולמודיעין נגד טרור ולהעשיר את הידע ואת השיח במדינה ומחוצה לה בתחומים אלה (במגבלות המותר לפרסום). אין ספק שביטאון המל"מ והספר "מלאכת מחשבת" הם חלק מתרומת המל"מ בתחום זה והם זכו להיות מצוטטים בעיתונות הארצית והעולמית.

"מרכז המידע למודיעין וטרור" בראשותו של ד"ר ראובן ארליך, הפועל במסגרת העמותה ומסתייע במערכת הביטחון והחוץ, התפתח מאוד בארבע השנים האלה והיה לגורם מרכזי בארץ בתחום הפצת המידע בנושאי מודיעין לטרור. שני חלקים למרכז: האחד הוא ספרייה ובה אלפי כותרים בתחומי המודיעין, המזרח התיכון והטרור והיא משרתת את גורמי הקהילה, את המכללות הצבאיות השכנות, סטודנטים ואת הקהל הרחב. האחר הוא מרכז חקר למודיעין לטרור המתמקד בנושאי הפלסטיניים ולבנון אך נדרש גם לנושאי הג'יהאד העולמי. למרכז עשייה רחבת היקף המשרתת את מערכת ההסברה הלאומית ולתוצרי צרכנים במוסדות ממשל ואקדמיה רבים ברחבי העולם, ובתוך כך גם בארצות ערב.

חשוב לציין את השימוש הרחב שנעשה בחומרים אלה במלחמת לבנון השנייה בקיץ 2006 ובמבצע "עופרת יצוקה" בחורף 2008. מחקר שנעשה על ידי המרכז בנושא "השימוש באזרחים כמגן אנושי על ידי חמאס" נמסר למזכ"ל האו"ם ולגורמי ממשל בארצות-הברית ובאיחוד האירופי במהלך מבצע "עופרת יצוקה".

אתר האינטרנט של מרכז המידע הורחב, הוספו לו שפות זרות והוא פועל היום

הביטאון כולל גם את 'המודיעין' בעריכתו של עמוס גלבע, העוסק בענייני מודיעין מקצועיים. בעתיד נבחן אפשרות להפיק ביטאון מקצועי בשפה האנגלית.

5. בשנה החולפת קיבל על עצמו המל"מ מיזם ייחודי ויוצא דופן: לכתוב, לאסוף, לערוך ולהוציא לאור אסופת מאמרים לרגל 60 שנות מודיעין, שהתפרסמה כספר "מלאכת מחשבת". המיזם, בעריכתם של עמוס גלבע ואפרים לפיד, נעשה בשיתוף עמותת יד חיים הרצוג וידיעות ספרים. בספר 37 מאמרים שכתבו פורשי הקהילה ומאמרי פתיחה שכתבו ראשי הקהילה המכהנים והוא מוקדש לזכר חללי הקהילה ומייסדה. הספר נרכש על ידי גופי הקהילה וכן על ידי חברי העמותה במחיר עלות והוא מוגש לחברי המשפחות השכולות כשי. הספר הופץ לקהל הרחב ברשתות הספרים המובילות באמצעות ידיעות ספרים. תודה מיוחדת ליוכי ארליך שתרמה ממרצה ומכישריה לעריכת ביטאון המל"מ והספר "מלאכת מחשבת".

6. המל"מ סייע רבות בעצה ובחומרים לתערוכת 60 שנה למודיעין שארגן חמ"ן בבה"ד 15 ואשר נפתחה לקהל ביום העצמאות האחרון.

7. ממשיכים להתקיים ימי חוויה מודיעינית לבני נוער באתר ההנצחה. אנחנו מתמודדים על זמנם, אך השנה נוספה לפעילות שכבת כיתות י"א של בית הספר הריאלי-העברי בחיפה במסגרת פעילות הקרן להנצחת ברוך כהן ז"ל. כמו כן, נבנה קשר עם ראש "נתיב", הגב' נעמי בן-עמי, להבאת בני נוער יהודי מהגולה לפעילות באתר, להכרת קהילת המודיעין הישראלית, ללימוד תרחישי עבר ועוד.

8. במסגרת הפקת סרטי מורשת הופק הסרט "הציפור הכחולה", סיפורו של מבצע 'הילום' שבמסגרתו הובא ב-1966 מטוס מיג-21 מעיראק לישראל. הפקת הסרט נעשתה בפחות משנה, בשותפות עם הערוץ הראשון. את הפרויקט הוביל בהתנדבות ברוך מזוז, גזבר המל"מ, והסרט נמכר ושודר בטלוויזיה הישראלית.

פעילות לבני המשפחות השכולות ולחברי העמותה

בני משפחות שכולות זכו לפעילות ייחודית, לצד השתתפותם בכלל אירועי העמותה:

1. הפעילות המיוחדת לבני המשפחות השכולות מוסדה לשלושה-ארבעה מפגשים בשנה: מפגש חנוכה; מפגש ט"ו בשבט; טקס ההתייחדות השנתי בחודש יוני לחללי הקהילה (שבשנה

רמ"חי איסוף לדורותיהם

אוקטובר 2002, מפגש בפקוד המרכז

1. רמי סמסולו; 2. יוסי לנגוצקי; 3. אפרים לפיד; 4. אריאל קארן, המארח, קמ"ן פיקוד המרכז; 5. יובל חלמיש; 6. רמי אפרתי; 7. יורם סנדר; 8. גיורא זורע; 9. יעקב ניניו; 10. גד אבינר

שאר המצולמים קציני מודיעין שהתלוו לסיור

1963, ביקור ראש הממשלה ושר הביטחון לוי אשכול ביחידת המודיעין הטכנולוגי

ראש הממשלה ושר הביטחון לוי אשכול, ר' אמן אלוף מאיר עמית, ר' אג"ם אלוף יצחק רבין, מפקד היחידה הטכנולוגית אל"מ אורי גורן, מפקד יחידת הסיגינט אל"מ אברהם אלוני

ביקור ראש 'המוסד' אלוף צבי זמיר בהרי כורדיסטאן

משמאל לימין:
מסעוד - בנו של המולא
מוסטפא ברזני, נציג
'המוסד' מנחם (נחיק)
נבות, רופא כורדי,
ר' 'המוסד' צבי זמיר,
ראש אגף ב'מוסד' נחום
אדמוני, ומאבטח כורדי

1982, ביקור צמרת הביטחון הישראלית בלבנון

לקראת מבצע שלום הגליל

מימין לשמאל:
תא"ל אורי שגיא, סא"ל חגי רגב, תא"ל עמוס ירון, רב-אלוף רפאל איתן, נציג 'המוסד' מנחם (נחיק) נבות,
מיקי אל"מ אבי יערי.
מאחור: אל"מ יאיר (יה-יה) יורם וקצינים נוספים

מדור "מודיעין", נועד לשמש במה למחשבת המודיעין ולדיסציפלינה של עשיית המודיעין בהקשרי הביטחון הלאומי, על מגוון הדעות הרווחות בארץ ופעמים גם בעולם. העשרת מרכיבים אלו ב"במה לוויכוח" תתרום ותסייע לביטחון הלאומי. בכל גיליון יהיו שני מאמרים, כל אחד בן כ־2,400 מילים. המאמרים יהיו בנושא אחד והדעות שיציגו שונות זו מזו, או כל מאמר ידון בנושא אחר.

הנחיות לכתיבת מאמר

החומר שייכלל במאמרים יקיף את כל תחומי המודיעין ואתגריו (תורת המודיעין על כל רבדיה, הערכה ומחקר, איסוף על כלל סוגיו, טכנולוגיה, מודיעין מסכל, ארגון ושיטות, הדרכה והכשרה, כוח אדם, יחסי גומלין עם קברניטים, מודיעין קרבי, השוואה עם שירותים אחרים וכיוצא באלו).

המאמרים יכולים לעסוק בעבר, בהווה ובעתיד (עם הרלוונטיות המתבקשת); אופיים יכול להיות הגותי-תאורטי, כמו אופי מעשי השאוב מהמציאות היום-יומית. לא תוטל שום צנזורה על האוריינטציה של המאמר. הקריטריון המרכזי בפרסום מאמר יהיה איכותו. כל המעוניינים בפרסום מאמר יפנו לעמוס גלבו. פקס 03-5341743; דוא"ל: amos39@012.net.il

בגיליון זה שני מאמרים. המאמר הראשון, פרי עטו של תא"ל (מיל') ד"ר דניאל אשר, עוסק במודיעין השדה במבצע "עופרת יצוקה". המחבר מצביע על הלקחים שנלמדו מתוך הבעיות הקשות של מודיעין השדה במלחמת לבנון השנייה, ועל ההכנה היסודית שעשה המודיעין בשנתיים וחצי שחלפו מאז. פרי מאמץ זה בא לידי ביטוי במודיעין הטוב והחודרני שסופק למפקדים וללוחמים במבצע "עופרת יצוקה". בגיליון הבא נעסוק, בין השאר, במכלול של ביטחון המידע, בלקחים שהופקו מהבעיות במלחמת לבנון השנייה וביישומם המוצלח במבצע "עופרת יצוקה".

המאמר השני, פרי עטו של אל"מ רני, רמ"ח בקרה של אמ"ן, עוסק בסוגיה עקרונית ואקטואלית: עד כמה צריך המודיעין להיות אקטיבי. כלומר, אין להסתפק בצד המודיעיני בלבד, אלא גם לנסות להשפיע על מקבלי ההחלטות במתן המלצות לפעולה. המחבר מאפיין את התופעה, מציג את בעיותיה וסיכונה, ומחווה דעתו. אין ספק שלרבים מאתנו יש דעות מוצקות בסוגיה זאת, והקוראים מוזמנים להגיב.

מודיעין מודיעין מודיעין מודיעין מודיעין מודיעין

בין לבנון לעזה

מודיעין השדה בהכנות לקראת ובעת הלחימה בחמאס ב"עופרת יצוקה"

ד"ר דני אשר **

בעקבות מלחמת לבנון השנייה נמתחה ביקורת על דרך הפעלת הגייסות בלחימה כנגד חיזבאללה בדרום לבנון. בין השאר נותחו הכשלים בהכנות ובדרך הפעלת הכוח הלוחם, ובתוכו מערכי מודיעין השדה לקראת הלחימה ובמהלכה. בשנתיים שעברו מאז הופקו לקחים ונעשה מאמץ אדיר, כלל צה"ל, ובעיקר במערך השדה שלו, כדי להכין את הגייסות ללחימה בחזיתות השונות, ובחזית ה"רצועה" אל מול חמאס בפרט. אף שקשה להשוות בין שני האירועים, מאמר זה ינסה לסקור את הדרך שעבר מודיעין השדה במהלך השנתיים וחצי האחרונות, ואת הדרך שבה הוצאו ההכנות לפועל במהלך הלחימה בשלושת השבועות בחודשים דצמבר 2008-ינואר 2009

לקחים שמוצו בעקבות לבנון

לקחי מלחמת לבנון השנייה, במערכים השונים, הופקו ומוצו בסדרה של פעילויות שנמשכו לאורכן של השנתיים האחרונות. החשש מהתלקחות מחודשת ובעיקר אל מול חמאס בעזה הביא את צה"ל בכלל, את מערך חמ"ן בפרט, ובעיקר את מערך מודיעין השדה, לשינויים בבניין הכוח, בארגונו לקרב וכן בדרך הפעולה המתוכננת שלו. צה"ל למד את הלקחים, שקד ליישם בתורות ההפעלה, בנה את הכוח והתאימו ללחימה בעידן המודרני, בדגש על לחימה בכוח טרור באזור אורבני, מישורי-חולי דוגמת רצועת עזה. בצד ההכנות התורתיות נבנה הכוח, בדגש על הכוח הסדיר של חטיבות החי"ר והשריון, על בסיס של צוותי קרב רגליים ומשוריינים. ברור כי בכל מתאר לחימה יצטרכו החי"ר והשריון, ובצדם כוחות ההנדסה הארטילריה והאיסוף הקרבי, לפעול כגוף מאוחד, תוקף ומסייע.

הצורך לשתף פעולה חרג ממסגרות הלחימה וזלג גם לעבר מערכים מטכ"ליים כמו חיל האוויר, חיל הים ויחידות המודיעין. ההתארגנות לעבודה הדוקה ומשותפת הייתה עם שירות הביטחון הכללי (השב"כ), שהרחיב את התמחותו ביצירת מודיעין חיובי (בצד המודיעין המסכל שהוא עיקר תפקידו), ולמד לתרגם את המידע שרכש, בעיקר על מטרות ויעדים, לשימוש הכוחות הלוחמים. הנושאים שבאחריות מודיעין השדה, מלבד מעגל המודיעין המוכר של איסוף, עיבוד והפצה, היו ונשארו הקרקע (השטח), האויב והגורמים האחרים. באמצעות ניתוחם של אלה נתבעו הקמ"נים ביחידות הלוחמות להצביע על האיומים הצפויים לכוחות הלוחמים. תמציתם של אלה הם הצבעה על מיקום האויב ומערכיו, ניתוח דרכי הפעולה האפשריות שלו וכן איתור והפללה של מטרות שבהן אמור לפגוע כוח האש המלווה מהאוויר וברי תלול מסלול, כמו גם כוח האש של הדרג הלוחם הקדמי בעצמו.

* לשעבר ראש חטיבת המחקר באמ"ן

** תא"ל (מיל'). יו"ר הוועדה למורשת מודיעין השדה. היה בעברו קמ"ן גדודי, חטיבתי, אוגדתי וגייסי, לצד תפקידים שונים במחקר במטכ"ל ובפיקוד המרחבי בסדיר ובמילואים

בעקבות לקחי לבנון הושם הדגש בהכנות ובאימון הכוח בשני מוקדים של עשייה: השטח והאיסוף הקרבי. היה ברור כי מחקר מקיף של שטח האויב, ניתוחו, הפקת העזרים והנחלת המידע לכוח המבצע הם תנאי לפעולה מוצלחת. כמו כן הוברר כי האיסוף הקרבי אינו יכול להסתמך רק על יחידות ייעודיות, לא כל שכן כאלו הפועלות מהגדר, אלא יש לבססו, בראש ובראשונה, על יכולות אורגניות הפועלות מתוך ולמען הכוח הלוחם הקדמי, עצמו. הלקחים שהופקו במישור זה טרם מוצו עד תוכם. כמו כן בוצעו בפיקוד הדרום, באוגדת עזה, וביחידות המודיעין המתוכננות לסייע בלחימה, שינויים ארגוניים וטכנולוגיים, שאפשרו ניצול יעיל יותר של מקורות המידע, תוך "קיצור המעגלים" לשימוש בו.

הרחבת תפקידי מודיעין השדה

תפקידי העיקרי של מודיעין השדה הפועל בעוצבות מרמת הפיקוד המרחבי ועד לאחרון הלוחמים, הוא לספק את המודיעין הדרוש לכוחות הדרג המתמרן, הדרג המסייע והדרגים תומכי הלחימה. הקמ"נים בדרג השדה פועלים מתוך מפקדותיהם ביחידות ברמת האוגדה, החטיבה והגדוד. הם משמשים עוגן בפעילות המפקדה בטרם קרב בכל הקשור לנוהלי הקרב, ובמהלך הקרב בכל הקשור לניהולו. הם מעבדים את המידע הדרוש להערכת מצב, ובאמצעותו מסייעים למפקד ולמטה לגבש ולשלוט בתכנית המבצעית ובדרך הוצאתה לפועל.

בצד השותפות הבכירה בעבודת המטה נתבענו, קציני המודיעין הקרבי, גם להנחיל את המודיעין למפקדים וללוחמים ביחידות בטרם קרב. עליהם הוטל לדאוג שידע זה ישולב וישפיע על הכנת הכוח ועל הדרך, בה ימצא את יכולותיו ויפעל, בשעת מבחן, אל מול האויב.

משימה נוספת שעלתה בחשיבותה עוד בלחימה בלבנון, הייתה הספקת מטרות לכוח האש ברמת הפיקוד והאוגדה. גם משימה זו הורחבה כלפי מטה. הקמ"נים בדרג החטיבתי ולעתים גם קמ"ני הגדוד ומערכות האיסוף הקרבי שבשליטתם נדרשו לאתר, לרכוש ו"להפליל" מטרות במרחבים הפתוחים, ובשטח הבנוי. אלה נועדו להיות מותקפים לא רק מהאוויר ובאש הפיקודית והאוגדתית (במקרה עזה זו הייתה אותה אש), אלא גם באמצעות כוח האש של הדרג הלוחם הקדמי.

מאפייני זירת הלחימה בעזה

רצועת עזה היא מרחב לחימה מוכר כבר מהימים שנוצרה, בעקבות החלטת האו"ם בנובמבר 1947, מהקרבות לפני פלישת הצבא המצרי ובמהלכם, ובעיקר מהמבצעים בשלהי מלחמת העצמאות. הרצועה, שנכבשה לראשונה במערכת סיני, פונתה ונכבשה שוב במלחמת ששת הימים (1967). מאז ועד לפינוי ב-2006 ישבו כוחות צה"ל בתוך הרצועה, והכירו למעשה את שטחה ואת מאפייניה האחרים. השתלטות חמאס והפעילות האינטנסיבית ממנה, בעיקר בירי תלול מסלול, של רקטות ופצצות מרגמה, חייבו תגובה וכניסה מחדשת.

שטחה המצומצם, הטופוגרפיה המתונה, מחנות הפליטים ומרחבי השטח הבנוי, צירי התנועה והמרחבים הפתוחים שביניהם, כל אלה מתוחמים בקווים ברורים וניתנים למחקר

ולחנה מדוקדקת של עזרים לתכנון, לשליטה ולשיתוף פעולה. תחום התת-קרקע, הירידה לבונקרים, הפעולה מתוך מנהרות והטמנת המטענים, מהווה אתגר חדש לפעילות המודיעינית. האתגר, שהיכולות בו הולכות ומשתפרות, כולל את החישה והאיתור המודיעיני וכן את השפעת המודיעין המתקבל על דרך הפעולה לפתרון הבעיה.

הפעילות האיסופית המרכזית, אל מול הרצועה, יכולה הייתה להתבצע במהלך כל התקופה שלפני המבצע, מקו הגדר ממזרח ומצפון, מהים במערב ומהשמים שממעל. גם במהלך המבצע ניתן היה להמשיך בפעילות באותה דרך פעולה וכמעט בכל מקום מאותם אתרים. החדירה לעומק הרצועה אפשרה קיצור טווחים והפעלת אמצעים גם בקווי המגע.

גם "האויב החמאסי" האמורפי, היושב ברצועת עזה, זה שבנה עצמו בפלוגות, גדודים וחיטבות, לא היה, כדברי קמ"ן דרום, "דרקון אימתני", אלא למעשה החלש שבאויבינו, צבא שהוקם רק בשנתיים האחרונות. הקרבה הגיאוגרפית, ההיכרות האינטימית עם האוכלוסייה המהווה מאגר לכוח האדם שלו, והנגישות המודיעינית, אפשרו הערכה מדויקת למדי של עוצמתו, דרך התארגנותו, תורת הקרב שלו ודרך הפעולה הנבחרת אשר לפיה התכוון ככל הנראה לפעול.

במהלך הלחימה לא הצליח חמאס להוציא לפועל את תכנית ההגנה שלו שהתבססה על התאמת שיטת הפעולה בכל גזרה למאפייני השטח. עוצמת האש של צה"ל גרמה לו הפתעה

והייתה אותו לשנות את דפוס הלחימה שתכנן: לוחמה טקטית ממבנים שבמהלכה יהיו ניסיונות לחטיפה והפעלת מטענים, וכן ניסיונות לירי נ"ט איכותי כדי להסב לכוחותינו נפגעים רבים. התכנית היחידה עליה הצליח חמאס לשמור הייתה הירי של אמצעים תלולי מסלול, רקטות ופצצות מרגמה

אל עבר כוחותינו והשטחים הבנויים בעורף. גם כאן ניכרה הירידה המתמדת בכמות השיגורים לכל אורך המערכה.

התארגנות מודיעין השדה

הגורמים המרכזיים שעסקו בהכנת המודיעין ובהספקתו לכוחות לפני המבצע ובמהלכו היו מודיעין פיקוד הדרום ומודיעין אוגדת עזה. גם מחלקות המודיעין החטיביות של אלה שתוכננו למבצע לקחו חלק בעשייה. העיסוק המרכזי היה בקרקע. הגורמים השונים למדו את ההכנות הקרקעיות של חמאס לקרב ההגנה, איתרו יעדים ומטרות, הכינו עזרים לפעילות ולשיתוף פעולה ועדכנו אותם כל העת, כולל במהלך המבצע עצמו. פענוח צילומים והדמאות למיניהם מחוזי עילי אפשרו ניתוח מדוקדק של הקרקע.

לימוד האויב החמאסי הניב "פנקסי קמ"ן" בסיווג ביטחוני נמוך למדי, שאפשרו הפצת החומר והטמעתו בקרב היחידות והלוחמים. הקמ"נים ברמות השונות הטמיעו את המודיעין בתכניות המבצעיות והשפיעו רבות על תכנית האימונים לפני המבצע.

ההכנות האינטנסיביות, בעיקר ברמת האוגדה, תגבור ובנייה מתאימה של מכלולים במתווים של שגרה, חירום והתארגנות לשיתוף פעולה עם חיל האוויר, השב"כ, חיל הים ומערכי המודיעין השונים - אפשרו טיפול במקביל בבניית תמונת מצב האויב, בתמונת השיגורים של האמצעים לירי תלול מסלול (תמ"ס) ובניסיונות לסכלם, בהרכשה ומעקב אחר יעדים עד לתקיפתם, ועוד.

חמאס לא הצליח להוציא לפועל את תכנית ההגנה שלו: עוצמת האש של צה"ל הפתיעה אותו וחייבה אותו לשנות את דפוס הלחימה שתכנן

באחת מהפעילויות במהלך המבצע הפעילה תצפיתנית קו את אמצעייה ופגעה בכוח אויב חשוד.

• **בצד פלוגות הסיור, נוספו בחטיבות החי"ר גם פלוגות ייעודיות לתצפית.** אלה צוידו באמצעים מתאימים, התאמנו במתווה "העזתי", שולבו בנוהלי הקרב ובתכניות המבצעיות והפרו את יחידותיהן בדווחי תצפית בשלבים השונים של המבצע. בו בזמן, ברוב הגדודים לא הופעלו מחלקות הסיור הגדודיות למשימות איסוף. רובן לא גויס ואחרות נשארו בתפקידי הלחימה הרגילים שלהן.

חלק מפלוגות הסיור, כולל מתוך יחידות שלא שולבו בסדר הכוחות למבצע, תגברו את מערכי התצפית, ואת היכולות לעבד את החומר שנאסף ביחידות הלוחמות, לתוך תמונת המודיעין. אבל, כבעבר, שוב דחקה "הפעילות הקרבית" את "הפעילות המודיעינית הקרבית". אף שהפעלת "מודיעין המשקפת" לא מוצתה כדבעי, גברה ההכרה שלחומר שנאסף בקווי המגע יש חלק ביצירת תמונת המודיעין גם של הרמות הגבוהות יותר.

• **מטוסים זעירים ללא טייס (מזל"טים) הופעלו, לראשונה,**

עם הכוחות הקדמיים. הפעלתם בחזית ועל פי צורכי הכוחות שיפרה לאין ערוך את המודיעין שהתקבל בזמן אמת גם ממערכות החוץ העילי הטקטי. שילובם לצד המערכים הקלאסיים שהופעלו ברמות גבוהות יותר יצר רצף קבוע וזוויות מעניינות, ששימשו בראש ובראשונה את הכוחות בחזית. יחידת החוץ המטכ"לית תגברה במפענחים את המערכים ביחידות הלוחמות ובמפקדות השדה. אלה בצד הפעלת מערכות מתקדמות חדשות, תרמו גם הם את חלקם, בעיקר בכלל הקשור למידע חדש ועדכני אודות ממצאים בשטח.

• המבצע בעזה היה גם "שעתם הגדולה" של מערכי ומערכות איסוף ברמת המטכ"ל ש"ירדו" לשטח, התאימו עצמם לצורכי הזירה, הזרימו ידיעות ברזולוציות השונות, תרמו ליצירת תמונת המודיעין בכללה ובעיקר לתמונת המטרות שהותקפו כל העת. בין המערכים בלט במיוחד נושא ההאזנה והאיכונים, שנאלץ לטפל ברמה האסטרטגית ובו זמנית גם ברמה הטקטית, לצורכי הכוחות. עבודתו התרכזה בעיקר בנושא המטרות כדי לאפשר רכישתן, הפללתן ותקיפתן.

הניסיון הרב שנאגר בטרם המבצע, ההכנות הרבות הן בתחום הטכנולוגי והן בתחום הכשרת כוח האדם, ותרגול שיתוף הפעולה עם הדרג הלוחם, תרמו מפירותיהם. מערך חקירת השבויים התגייס ופעל עם כל היחידות הפועלות בשטח. חוקרים נעו קדימה כדי לאסוף מידע ב"זמן אמת". חוקרים אחרים רוכזו מאחור להשלמת החקירות מפי העצורים. גם אוספי המסמכים וציוד השלל הטכני שולבו בכוחות החודרים, אספו והעמידו לרשות מפקדותיהם חומר שנאסף בשטח והיה רלוונטי, עדיין, להבנת פעילות האויב המתוכננת.

הגדיל לעשות מערך האיסוף החיובי של השב"כ. הפעילות

ההכנות כללו מספר תרגילים וכן קיומו של נוהל קרב סדור. בצד המערך האנושי נקלטו גם מערכות ממוכנות שאפשרו הכנת עוזרים ובהם "שכבות ידע" שונות והפצתם לרמות הנמוכות, ניהול בנק יעדים ממוחשב ואפילו יומן מבצעים דיגטלי. ה"התממשקות" למערכות פיקוד ושליטה בדרג הלוחם, אפשרה הזרמת מודיעין שוטף בזמן קצר לכוחות ובמקביל, וזאת לראשונה, גם קבלת מודיעין מקו המגע ושילובו ביצירת תמונת המודיעין הכוללת.

הצבתם של הקמ"נים ועוזריהם בקרבה מיידית למפקדים בחפ"ק, כמו גם במפקדות הניידות שנעו בעקבות הכוחות, אפשרה עדכון שוטף וניצול המודיעין לצרכים השונים.

קמ"נים ליוו בצמוד גם את מערך האש ובעיקר את זה שבפיקוד ובאוגדה. כאן פעלו במקביל גם נציגים של השב"כ ושל מערך ההאזנה, שהשכילו "לקצר" את המרחק והזמן בין מקורותיהם לבין הטיפול באמצעותם במטרות המוכרות, ובאלה שצצו תוך כדי המבצע. שילובם של אנשי מילואים ותיקים ומנוסים במחלקות המודיעין השונות, ובעיקר באוגדה ובחטיבות, כמו גם

שימוש בקציני סיור כקציני איסוף מתגברים, שיפר את היכולות ברמות אלו. שיפור השיח בין קמ"ן האוגדה לקמ"ני החטיבות וביניהם לקמ"ני הגדודים, כמו גם השיח בינם לבין עצמם (אף על פי שסבל מקצרים רבים ולא מוצה עד תום) תרם לרמתה של תמונת המודיעין. בה בעת יש להדגיש שרשתות הקשר המודיעיניות, כמו באירועי עבר, לא הופעלו כסדרן בעיקר בשל בעיות ביטחון שדה. גם חלק מהמידע המודיעיני ששונוע באמצעות מערכות ממוחשבות לא הגיע לכל היחידות. השיטה החלופית שנתנה מענה הייתה השיטה הוותיקה של "שדכנים" - קציני קישור שפעלו בין היחידות.

האיסוף הקרבי

כלקח ממלחמת לבנון השנייה, כאשר גורמי הסיור באוגדות, בחטיבות ובגדודים הגיעו למלחמה מנוונים מיכולת העיסוק במשימות המודיעין, נערכו גורמי האיסוף הקרבי, בצד מערכי האיסוף המטכ"לי, למשימות צפויים בלחימה בעזה. ההיערכות הקיפה את כל הגורמים ונערכה במישור ארגון הכוח ואימונו במהלך כל השנתיים שבין המערכות:

• **גודד האיסוף הקרבי של פיקוד הדרום** התרכז בעיקר במשימות אוגדת עזה. בצד רכש של אמצעים חדשים כמו בלוני תצפית, ומערכות אלקטרו-אופטיות קרקעיות ניידות וניידות, שהופעלו מעמדות בקרבת הגדה, נבנה הגדוד גם למשימות ניידות בעומק השטח. תצפיות רגליות ובצדן גם תצפיות כבדות רכובות התאמנו, והוכשרו לפעול עם ובצד צוותי הקרב החטיבתיים. התצפיות הקרקעיות התמחו בגזרתן ותרגלו שיתופי פעולה עם כוחות חודרי קו, כאלה שיועדו לפעול בעומק הרצועה. למערכי התצפית בקו הגבול נוספה יכולת של פעילות אקטיבית בסגנון "רואה-יורה".

ה"התממשקות" למערכות פיקוד ושליטה בדרג הלוחם אפשרה להזרים מודיעין שוטף בזמן קצר לכוחות ובמקביל, וזאת לראשונה, גם לקבל מודיעין מקו המגע ולשלו בו ביצירת תמונת מודיעין כוללת

הנכונות לסייע ולפתור בעיות מודיעין במפקדות הזרועות של האוויר והים ושל שירות הביטחון הכללי, נכונות שלא היה לה אח ורע, הביאו לתוצאות טובות בשטח

המשותפת שתורגלה גם בעשייה היומיומית פעלה במהלך המבצע במהירות רבה וללא דופי. עשרות מטרות נאספו ורבות מהן הותקפו בלוח זמנים קצר.

מחקר השטח

לאחר שנים של נסיגה בכל נושא מודיעין השטח, היה ברור לכול כי על הנושא לשוב ולתפוס את מקומו בלב העשייה המודיעינית. תא השטח המצומצם יחסית ברצועת עזה, שרובו שטח חולי ובו מוקדים אורבניים ההולכים ומתרחבים (בצד צמצום השטחים החקלאיים), הקל על המחקר ועל ההכנות. הידע המקצועי במודיעין פיקוד הדרום, שנתמך בגורמי האיסוף והמחקר במטכ"ל ותמך בזה של אוגדת עזה, כלל ניתוחים גאולוגיים וגאומורפולוגיים, מחקרים על אודות העבירות וההתבצרות וכן איסוף ומחקר מעמיק של התווך החדש - התת-קרקע. **אמצעי צילום וחישה מודרניים** שולבו בעשייה ואפשרו

סיכום

מאמר זה נכתב על בסיס רשמים ראשוניים; חסרה לו הפרספקטיבה המתקבלת בחלוף הזמן. ברור לכולנו שמקרה הלחימה בעזה ב"עופרת יצוקה" הוא מקרה פרטי. ההכנות המרובות ברמת הפיקוד, האוגדה וצוותי הקרב, כמו גם של המפקדות החיליות והיחידות המטכ"ליות, חרגו, ככל הנראה לטובה, מאלה שניתן לצפות להן לקראת מלחמה כוללת ולחימה בחזית רחבה מול צבאות "רציניים" יותר. עם זאת, אי-הצלחה היחסית של מערכים רבים ובהם גם של מודיעין השדה במלחמת לבנון השנייה, נתנה את אותותיה. מאמץ ניכר, רציני ואמיתי לחשיפת נקודות התורפה, הביא לשיפור במערכים רבים. המאמצים התאימו עצמם ספציפית לצורכי הזירה בעזה, התאמנו ב"מתאר האמיתי", **והוכיחו כי להכנה נכונה יש תוצאות**. המודיעין הקרבי שסופק למפקדים וליחידות עולה בהרבה, מבחינת איכותו והיקפו על המודיעין שניתן במלחמת לבנון.

מעבדת האזנה של חמאס בעזה שנחשפה על ידי כוח צה"ל במהלך מבצע "עופרת יצוקה"

המעורבות העמוקה של המפקדות - הן ברמתו של אגף וחיל המודיעין והן ברמת מפקדת מודיעין השדה בזרוע היבשה - והנכונות לסייע ולפתור בעיות של המודיעין במפקדות הזרועות של האוויר והים ושל השב"כ, נכונות שלא היה לה אח ורע, הביאו לתוצאות טובות בשטח. כל המערכים נערכו לתפקידם, ומלבד רשימה קצרה יחסית של לקחים ישנים וחדשים שיש לשפרם, פעלה המערכת המודיעינית כולה כמכונה משומנת שמעטים בה הפגמים.

נראה כי המערך הקרבי של מודיעין השדה עמד במבחן הספציפי. הכנות דומות, גם אם שונות בהיקפן, נדרשות גם לזירות הלחימה האחרות, השונות בתנאיהן ובצורכיהן. כל אלה צריך שייעשו מתוך הבנת הצרכים וחיפוש הפתרונות המתאימים, או כמו שהגדיר זאת קצין מודיעין שדה ראשי, יגעת ומצאת - תאמין.

(גם בעזרת מערכות ומערכים מודרניים של הפקת מידע, שימורו והפצתו) לייצר עזרים מתאימים לכוחות השונים. הכוחות "פונקו" בשפע עזרים מעודכנים ומפורטים, בקנה מידה המתאים לאופי הפעילות. כוחות מתמרנים רגילים ומשוריינים צוידו בעזרים מפורטים, ולעתים אף מפורטים מדי. לכוחות אחרים שנזקקו לשיתוף פעולה, כמו כוחות האוויר והים, נופקו עזרים בקנה מידה גדול יותר. "שכבות השטח" במערכות המידע עודכנו באופן שוטף גם במהלך הלחימה בכל המידע החדש שנאסף, נחקר והצטבר. באמצעות מערכות אלה הגיע המידע לעתים עד לכלי הבודד וליחידה הטקטית ברמה הנמוכה ביותר.

הכוחות בקו המגע כמעט ולא הופתעו מממצאים חדשים ובלתי צפויים. אלה, אם התגלו, הועברו אחורנית לגופי השטח באוגדה ובפיקוד ואפשרו עדכון מחדש בזמן אמת.

אם תשאלו אותי...

תפקידי המודיעין בעידן של אתגרים מורכבים

אל"מ רני *

עוד ועוד קמ"נים מרגישים את השינוי בתוכני תפקידם וביעדיהם: לא עוד הקצין ה"קלאסי", המסתפק בהצגה של תמונת יכולות האויב והערכת כוונותיו אלא שותף פעיל בקבלת החלטות, המעורב ככל האפשר במנגנוני ביצוע המדיניות. על התמורות החדשות בתפקידו של המודיעין, ומה בין האחריות לספר על האויב ובין השאיפה לתרום לניצחון עליו

ויש הטוענים שאין בכך כל חידוש וכי מאז ומתמיד מעורבים אנשי המודיעין בתהליכי קבלת ההחלטות, בין השאר בשל מבנה מערכת הביטחון בישראל ודרישות הקברניטים. כך לדוגמה, במסמך² שהתקבל במרכז המידע, כתב (ינואר 1954) ממלא מקום ר' אמ"ן סא"ל (אז) יהושפט הרכבי לצמרת הצבאית-ביטחונית, מסמך שעסק ביחסי מצרים-ישראל. ברקע הדברים, מתיחות גוברת בין המדינות, בין השאר בשל מניעת חופש השיט לאילת. בסיפא של המסמך, לאחר תיאור תמונת המודיעין, ממליץ הרכבי "לאיים בתנועות צבא, כדי להביא לפריצת ההסגר".

עדות מוחשית לחלחול תפיסת המעורבות המודיעינית בשיח העדכני ניתנת בספר "מלאכת מחשבת", על 60 שנות עשייה במודיעין הישראלי, שיצא לאור לאחרונה. מי שידפדף בעמודים הראשונים³, ייתקל בשקף המתאר את משימות קהילת המודיעין (נכון ל-2008).

במקום הראשון ברמה האסטרטגית-לאומית מוגדרת המשימה: "סיוע בעיצוב וניהול של מדיניות החוץ והביטחון". משימה זו מלמדת על הגישה המרחיבה בקרב שכבת הבכירים במודיעין, באשר ליעודם ותפקידם. בשנים האחרונות, נוכח התגברות האתגרים והשתנות האיומים (דגש בסוגיות על-קונונציונליות ותת-קונונציונליות), אף התרחבה התפיסה שלפיה על קציני אמ"ן להשתלב ככל האפשר גם במנגנוני ביצוע המדיניות. זאת, בין השאר באמצעות היחידות וגורמי אמ"ן, לרבות בתחומי לוחמת המודיעין, ההסברה, הדיפלומטיה והמאבק על התודעה. במצב דברים זה, נוהגים חלק מגורמי ההערכה לתבל את מסמכי המודיעין בסדרת המלצות לפעולה, על-פי מיטב שיפוטם, במצב הנדון.

בין הרובד האופרטיבי לאסטרטגי

רווחת התחושה שהבעיה מתעצמת ככל שעולה דרג העשייה. בדרג הטקטי-אופרטיבי (גדוד-פיקוד), הדברים נראים ברורים וממוסדים יותר. בהערכת המצב שעושה המפקד,

מחויי דעה או מעצבי דעת?

בשנים האחרונות, יותר מבעבר, בעידן שהחתימה להשפעה ולרלוונטיות נעשו לאבן יסוד בכל תכנית פעולה אסטרטגית של ארגון המכבד את עצמו, שינוי המסתמן בתוכני תפקיד הקמ"ן וביעדיו טורד את מנוחתם של קציני המודיעין. הלכה למעשה, מדובר במידת מעורבותם של הקמ"נים בתהליכי קבלת ההחלטות, לאחר שהציגו כמקובל את תמונת המודיעין ואת הערכת המודיעין. הדברים בולטים בצה"ל ובמערכת הביטחון, שבהם יש למודיעין תפקיד חיוני במגוון תחומי העיסוק ו"לא ניתן לזוז בלעדיו". זאת, לנוכח עוצמת האתגרים המגוונים הניצבים בפני מדינת ישראל בפתח העשור השביעי לקיומה.

מסתבה, כי ההתחבטות בסוגיות אלה לא נולדה אתמול. עוד בסיפור המרגלים ששלח משה למשימת איסוף מל"מ בארץ כנען, עלה כי אנשי המודיעין לא הסתפקו בהבאת הנתונים

בשם אומנם. בפועל, הם גם נקטו עמדה באשר למה כדאי לעשות (או אולי לא לעשות): "ויהס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה; והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם, כי חזק הוא ממנו"¹.

פרשנינו מיהרו להדגיש את העובדה שמשה בחר להשאיר בחיים את אלה שדעתם הייתה כדעתו, ואילו גורל האחרים שהציגו "דעה אחרת", מר היה.

אם כן, מה תפקידו של הקמ"ן? הדעות בסוגיה זו נחלקות בין "הקלאסיים", הגורסים כי על קצין המודיעין להתמקד בהצגת יכולות היריב ובהערכת כוונותיו, ובהתאם - לגזור דרכי פעולה אפשריות (דפ"אות) של היריב. בשלב הבא מוצפות המשמעויות הנובעות מניתוח היריב - לישראל, לצה"ל ולכל גוף ודרג רלוונטי על-פי ההקשר.

מנגד, "המודרניסטים" טוענים כי לצד כל אלה על חוקרי המודיעין לקחת חלק פעיל בתהליך קבלת ההחלטות. בתוך כך עליהם להשפיע, לנוכח מומחיותם בתיאור האויב ובהבנתו, גם על ה"מה ואיך עושים" מולו, בשגרה ובחירום.

1. במדבר יג, ל.
2. עירוב תחומים בין מסמך מודיעיני לבין המלצות בעלות אופי צבאי-מדיני, מרכז המידע למודיעין וטרור במל"מ, 1 במרס 2009.
3. מלאכת מחשבת, 60 שנות עשייה מודיעינית, עורכים: אפרים לפיד ועמוס גלבוץ, עמ' 24.

הקמ"ן מציג את נתוני השטח והאויב ואת הדפ"אות ומסייע בתכנון תכנית הפעולה לכוחותינו. אגב כך, הוא גם משתתף מוביל בבחירת הדפ"א המסוכנת של האויב, תפקיד המוטל על המפקד.

בכל זאת, המציאות מורכבת יותר. ראש אמ"ן וראש חטיבת המחקר, בתפקידם כקמ"ן הצבא, נדרשים ברוב המקרים לא רק לספק הערכה מודיעינית על מבצע או פעולה, או על תהליך בניין הכוח, אלא גם להציג את עמדתם באשר לדרכים הרצויות להוצאתם אל הפועל. כך למשל באירועי "חורף גשום" (המתיחות עם סוריה בקיץ '96), לאחר שהעריכו שאין פני סוריה למתקפה יזומה, נדרשו קציני המודיעין לסוגיה מבצעית קונקרטיה. בתוך כך נשאלו, אם למרות הערכתם המרגיעה יחסית ונוכח המתיחות ואי-הוודאות, יש בכל זאת לתגבר את הכוחות ברמת הגולן ולגייס מילואים. ברי שהחלטה מעין זו חייבת להיות פרי הערכת מצב, המשקללת כמובן את יכולות כוחותינו. יתר על כן, מרגע שסיפק הערכה מרגיעה על האויב, יתקשה הקמ"ן לנמק המלצה לתגבר את כוחותינו. בה בעת הוא עשוי לבחור דווקא "ללכת על בטוח", על מנת "לבטח" את הערכתו ("גם אם טעיית, לפחות יהיה מענה אג"מי").

ברובד האסטרטגי התמונה מורכבת עוד יותר, שכן הצרכנים העיקריים הם גורמים מדיניים-פוליטיים. לפיכך נדרשת רגישות רבה מגורמי המודיעין, שמוצא פיהם עשוי לשמש, שלא בכוננת מכון, לניגוחים בין תפיסות עולם פוליטיות. לשם המחשה, בסוגיית המו"מ לשלום עם סוריה, נטען בשנים האחרונות כי בכירים באמ"ן ממליצים לגשת ברצינות למו"מ בערוץ הסורי, או לפחות לבחון אותו. בכלי התקשורת אף דווח על חילוקי דעות בצמרת אמ"ן בנושא.

הדעת נותנת, כי תפקיד המודיעין במקרה זה הוא להביא בפני מקבלי ההחלטות את העמדות הסוריות בנושא ואת מרחבי הגמישות האפשריים לקראת המו"מ ובמהלכו - היה שיתנהל. אז, ובנפרד מ"כובע" המעריך ובעיקר אם נשאלו לדעתם, יכולים אנשי המודיעין, בהיותם קציני מטה, להביע עמדה אם כדאי או לא כדאי למדינת ישראל לנסות להגיע להסכם שלום עם סוריה.

עוד דוגמה למורכבות הניצבת בפני אנשי המודיעין ברובד האסטרטגי, היא דרישת מקבלי ההחלטות לליווי מודיעיני של סבבי המו"מ לשלום בזירות השונות. זאת, במינוי קמ"ן לערוץ המו"מ, וזה יהיה עיסוקו המרכזי. החיכוך האינטנסיבי ולעתים האינטימי עם מקבלי ההחלטות מעמיד לקמ"ן העוסק במו"מ אתגרים רבים הקשורים בשימור המקצועיות והאובייקטיביות, גם כשתמונת המודיעין שהוא מספק שונה מזו שהקברניט מקווה לה. בהקשר זה יצוין כי בסבבי המו"מ השונים, זכו אנשי המודיעין להערכה רבה על תרומתם החיונית.

מסתבר כי התופעה וההתלבטויות סביבה אינן ייחודיות לישראל. עקב פרסום דוח NIE (National Intelligence Estimate) על תכנית הגרעין של איראן, מתח הנרי קיסנינג'ר, לשעבר מזכיר המדינה האמריקני, ביקורת חריפה על קהילת המודיעין האמריקנית⁴. לטענתו, אופן הניסוח והסידור של המסקנות העיקריות טשטש את הגבול שבין הערכת המודיעין לבין המלצות מדיניות: למשל, ההערכה שטהרן ניתנת להשפעה באמצעות מדיניות של "מקל וגזר" אינה מודיעינית אלא מדינית. קיסנינג'ר קרא לאנשי המודיעין לשוב לאלמוניותם ולקובעי המדיניות לשאת באחריות להחלטותיהם, בלי לרתום את אנשי המודיעין להוכחת צדקתם.

אובייקטיביות? יש חיה כזו?

הטיעון המרכזי היוצא חוצץ נגד תפיסת המודיעין האקטיבי נוגע לצורך של קצין המודיעין להיות חף וטהור בהערכתו. לפי טיעון זה, אם קצין המודיעין נוקט עמדה או ממליץ על פעולה או מדיניות, כל שכן אם הוא נוטל חלק פעיל ביישומה - גובר החשש שהמלצותיו ישפיעו, גם אם שלא מדעת, על הערכותיו. כלומר, יקשה עליו להתייחס באופן אובייקטיבי למציאות שתתהווה, כי הוא יביט בה דרך המשקפיים של המלצותיו. במיוחד קיימת סכנה שנטיותו האינטואיטיבית תהיה להאדיר מגמת הצלחה ולמזער הופעת כישלון, בהתאם לעמדתו ולהמלצותיו.

טיעון נוסף שמעלים המקטרגים נגד מודיעין אקטיבי הוא, שעבודת המודיעין מורכבת דיה ואין להעמיס עליה עוד נדבכים. במיוחד הדברים אמורים בהערכת הכוונות (שעל

בסיסה בסופו של דבר תיקבע המדיניות), שממילא גלומה בה מידה רבה של אי-ודאות, המחייבת את גורמי אמ"ן לזהירות ולספקנות.

רבים רואים בעירוב התחומים שנוצר כאן (טשטוש הגבולות שבין "אדום" ל"כחול") תופעה מסוכנת, בייחוד בשעה שקצין המודיעין, משום רקעו והכשרתו, אינו מצביא ואינו מדינאי, אינו דיפלומט ואינו מפקד. יש שהמלצותיו ניתנות "במעמד צד אחד", בלי לבחון לעומק את היכולות והאילוצים של כוחותינו. באותה נשימה מודגשת הטענה בדבר היעדר יכולת או תוקף לגיטימי לאיש המודיעין "להיכנס לעורר" של מקבל ההחלטות, ששיקוליו מושפעים מאילוצים מגוונים, שאינם קשורים בממד הביטחוני בלבד.

בהקשר זה, מזהיר אלוף (מיל) יעקב עמידרו, המרבה לעסוק ביחסי מודיעין-קברניט, בספרו "מודיעין - הלכה ומעשה"⁵, כי "יש להיזהר מתחושות חזקות של אנשי מודיעין, הנובעות מאמונתם שהם מבינים את המציאות טוב יותר מאשר מקבלי ההחלטות. בפועל, הם אמורים לדעת רק על חלק אחד של המציאות, זה שבחצר האויב או היריב. על חצרו של מקבל ההחלטות אין להם שום מידע

ראש אמ"ן וראש חטיבת המחקר, בתפקידם כקמ"ן הצבא, נדרשים ברוב המקרים לא רק לספק הערכה מודיעינית על מבצע או פעולה, או על תהליך בניין הכוח, אלא גם להציג את עמדתם באשר לדרכים הרצויות להוצאתם אל הפועל

4. באדיבות רמ"ד מתודולוגיה בחטיבת המחקר, ערן.
5. מודיעין הלכה ומעשה, יעקב עמידרו, 2006, עמ' 96.

המשימות המרכזיות של חטיבת המחקר כ"יצירת מודיעין שיאפשר לחולל דיון ולמידה ולהניע קבלת החלטות". בפועל, גישה מרחיבה זו רואה אף היא באנשי המודיעין שותפים מלאים לעיצוב העשייה הצבאית והמדינית.

ראש אמ"ן הנוכחי, האלוף עמוס ידלין, הנדרש לסוגיה (בין השאר בעקבות מסמכים שמנפיקה לפרקים מחלקת בקרה

באמ"ן, המצביעים על עירוב יתר של מודיעין עם עמדות בתוצר המחקרי), מקפיד להבהיר את גישתו: הוא ער למורכבות הנושא, אבל אינו מתחמק מהתמודדות עמו. לשיטתו, הוא חובש שני כובעים: האחד, כאיש מודיעין מקצועי, המחויב להביא את הידע והתובנות שלו באופן המיטבי (תמונת המודיעין והערכתו) לשולחן מקבלי ההחלטות ולוודא שזו הובנה על כל משמעויותיה; בכובע האחר, כחבר בפורום המטה הכללי וכשותף לדיוני "המטבחון",

קבינט וממשלה, הוא נדרש מפעם לפעם לחוות דעתו גם על דרכי הפעולה המומלצות לישראל/צה"ל. בעשותו כן, הוא מקפיד להדגיש כי זו דעתו כמפקד בכיר בצה"ל, ואם נדרש, גם יאמר שיש בארגונו דעות נוספות ויציינן. האלוף ידלין הדגיש את תפיסת עולמו זו במאמר שפתח את הספר "מלאכת מחשבת": "גם בעתיד הנראה לעין, לא יוכל ראש אמ"ן להסתפק בהצגת איומים והזדמנויות ויהיה עליו לנהל שיח למידה אינטימי עם מקבלי ההחלטות [...] ולהציג את הערכתו על חלופות אפשריות לפעולת כוחותינו...".⁹

עשה ואל תעשה

לנוכח פני הדברים, על אנשי המודיעין להיות ערים לתופעה, למוקשים שהיא שמה לפניהם, ובעיקר למדיניות הרמטכ"ל והקברניטים בסוגיה. מעבר לצורך בהפרדה הברורה שיש לעשות בין ידיעה להערכה ולעמדה, אין בספרי המתודולוגיה המודיעיניים "פתרון בית ספר" לדילמה. לפיכך, ועל מנת לחזק את אנשי המודיעין בהתמודדות

עם איזון השיקולים ועם החשש מהטיות, מומלץ שיקפידו על כמה כללי התנהלות בעבודה השוטפת, בהתאמתם לנסיבות האירוע הקונקרטי:

1. במסמכים המודיעיניים, שהם ליבת העשייה וכלי השיח העיקרי בין החוקרים לצרכניהם, יש להסתפק בהצגת תמונת המודיעין ובהצפת המשמעויות העולות ממנה

ומוטב שכך". בסוגיה זו יש גם המזהירים מפני פוליטיזציה של המודיעין, כפי שטען אל"מ (מיל") אפרים לביא, במאמרו בביטאון מל"מ⁶:

"סוגיות מודיעיניות מדיניות שבלב השיח הפוליטי-ישראלי ממחישות את הרגישות הכרוכה בעיסוקם של גורמי מודיעין צבאי בהערכות בעלות רגישות מדינית ופוליטית גבוהה,

כמו למשל בנושא הפלסטיני. על גורמים אלה מוטלת חובת הזהירות למנוע הטיות, לדבוק באמות מידה מחקריות מקצועיות, לא לשפוט את עמדות היריב בראייה פוליטית ישראלית ולא להשתלב בשיח פוליטי ואידאולוגי".

המחמירים נוטים להזהיר מפני סכנת ערעור האושיות של מקצוע המודיעין. לתפיסתם, הקמ"ן המסורתי מבסס את מעמדו על ידע ולמידה ושואף כל העת להבין ולהרחיב את הידע על היריב, לרבות בתחומי העומק (תרבות,

שפה, כלכלה). במצב דברים זה, כל עיסוק בהשפעה על מקבלי ההחלטות ובמעורבות בביצוע המדיניות, מטבע הדברים עשוי לבוא על חשבון העמקה ומיומנות ביסודות מקצוע המודיעין.

גישת שני הכובעים

רח"ט מחקר (2002-2006), תא"ל (מיל") יוסי קופרוסר (קופר), הנחשב ממובילי גישת האקטיביזם המודיעיני, פרסם מאמר תגובה לאפרים לביא ובו הדגיש בין השאר כי "אמ"ן איננו גוף שיכול להרשות לעצמו לשבת במגדל שן אקדמי מחקרי. זהו גורם המחקר המודיעיני הממלכתי של מדינת ישראל, וככזה, בצד הצורך לעשות הערכת מודיעין איכותית, מקצועית ואובייקטיבית [...] עליו לספק את התחמושת המודיעינית הנדרשת ללחימה המדינית של מדינת ישראל".⁷

קופר דן בהרחבה בסוגיה גם במאמרו העוסק ברפורמות המוצלחות לשיטתו במודיעין הישראלי, שגובשו והונהגו בתחילת שנות ה-2000.⁸

לדבריו, אחד השינויים העיקריים שננקטו בתפיסה החדשה היה הגדרה מחדש של קשרי הגומלין בין אמ"ן למקבלי ההחלטות. במסגרת ה"שותפות", אמ"ן קיבל עליו גם את המשימה להציע המלצות למדיניות, בנפרד מתמונת המודיעין.

רח"ט מחקר היום, תא"ל יוסי ביידן, מגדיר את אחת

הטיעון המרכזי היוצא חוצץ נגד תפיסת המודיעין האקטיבי נוגע לצורך של קצין המודיעין להיות חף וטהור בהערכותיו. לפי טיעון זה, אם קצין המודיעין נוקט עמדה או ממליץ על פעולה או מדיניות, כל שכן אם הוא נוטל חלק פעיל ביישומה - גובר החשש שהמלצותיו ישפיעו, גם אם שלא מדעת, על הערכותיו

6. "עבודת המודיעין בזירה הפלסטינית - הערכה ביקורתית", אפרים לביא, **מבט מל"מ**, גיליון 52, דצמבר 2008.
7. "על הערכת המודיעין ערב האינתיפאדה השנייה", תא"ל (מיל") יוסי קופרוסר, בתגובה למאמרו של לביא, **מבט מל"מ**, גיליון 52, דצמבר 2008, עמ' 36.

8. "Lessons from Israel's Intelligence Reforms", Yosef Kuperwasser. **Brookings Institution. Analysis Paper**, no. 14, October 2006, p. XII.

9. "אמ"ן עם הפנים למחר", אלוף עמוס ידלין, ר' אמ"ן, **מלאכת מחשבת - 60 שנות עשייה מודיעינית**, עמ' 19.

העבודה" (רמ"דים ומטה) ולהשאיר את המלאכה בעיקר לדרגים הבכירים.

סיכום

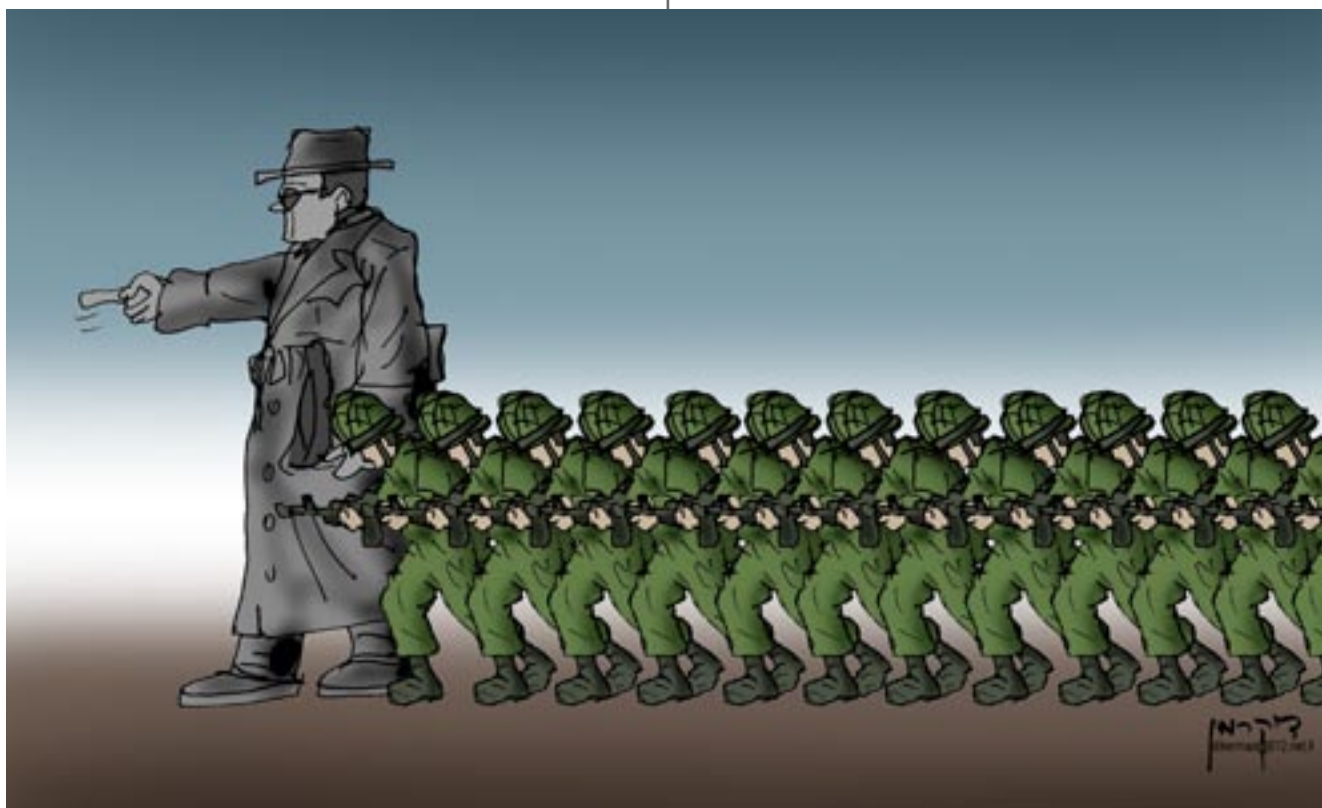
בשורה התחתונה, דומה כי מעבר לוויכוח ה"אקדמי" בדבר השמירה על "טוהר המודיעין", שראוי שיישמר כ"עמוד האש" לפני המחנה, המציאות בשטח תמשיך לקבוע במידה רבה את דרכי הפעולה. נוכח שפע האתגרים ומורכבותם ובשל איכותם ומומחיותם של אנשי המודיעין, הם יוסיפו מטבע הדברים להגות רעיונות לפעולה, להחזיק בדעות על הדפ"א הרצויה לכוחותינו, ובמיוחד להידרש על ידי המפקדים והקברניטים להביע את דעתם לא רק על ה"צד האדום", אלא גם על דרכי הפעולה המומלצות לכוחותינו. עם זאת, על

לכוחותינו (מול הנחיות מדיניות, יכולות צבאיות ותכניות קיימות). ניתן כמובן להוסיף המלצה, גם אם מובנת מאליה, שהתופעה החדשה מחייבת לבחון מחדש את המענה.

2. לשוב ולהיעזר באופן סלקטיבי בפורמט המודיעיני הנפרד, שניזום במיוחד למטרה זו¹⁰. מטרת המסמך להבהיר בנפרד את עמדת אנשי המודיעין סביב מהות הפעולה, הבחינה או העדכון של המענה המבצעי או המדיני. זאת, נוכח השתנות תמונת המודיעין שהציגו.

3. להיזהר שבעתיים בנקיטת עמדה ובמתן המלצות כשמדובר בסוגיות הנתונות במחלוקת ציבורית ופוליטית עמוקה.

4. להימנע מלהכריע בין חלופות לפעולה ולהסתפק בהצגתן, בצד הערכת הסבירות להתממשותן וניתוח הסיכונים וההזדמנויות (בראיית היריב) מכל אחת. ההחלטה מה טוב

הקמ"נים להפריד הפרדה מובהקת בין מה שחובה עליהם לספק מתוקף תפקידם ובין "הערך המוסף" האישי. עליהם להבהיר היטב למפקדים את מגבלות ההערכה ולפיכך את תקפות ההמלצות, ובתוך כך רצוי שינהגו בשיקול דעת ולא ימהרו לחרוץ עמדה.

יש לתת קרדיט לאנשי המודיעין שישכילו לנווט היטב בשדה מכשולים זה. מדובר בקצינים שכבר מראשית הכשרתם מצווים לערכי מקצועיות, אמינות, שקיפות, בקרה עצמית ואובייקטיביות.

המוניטין והיושרה, כמו גם המודעות לאחריות הכבדה המוטלת עליהם, בצד הנחיות ברורות ומנגנוני בקרה מובנים - אמורים להבטיח שקציני המודיעין בכל הרמות ימשיכו גם בעתיד לשמור על הגבול הברור שבין מידע להערכה ולעמדה, ולספק תוצר מודיעיני איכותי, רלוונטי ונקי מכל שיקול חיצוני.

יותר לישראל או לצה"ל, תלויה לעתים בעיני המתבונן ולכן יש להשאיר בידי מקבלי החלטות לאחר שניתן המצע המודיעיני הנדרש לקבלת ההחלטה.

5. לנקוט משנה זהירות בהערכת "היום שאחרי" יישום המלצה שגורמי הערכה היו שותפים לה, ולהיות מודעים להטיה המובנית בניסיון להעריך את תוצאות ההמלצה שאנחנו נתנו. לשם כך יש להשתמש במנגנוני סיוע מתודולוגיים (בקרה, תחקיר ו"צוות אדום").

6. לייצר מנגנונים לשיח רציף עם גורמי מדיניות, אג"ם ואיסוף, להטמעת תמונת המודיעין, שתאפשר לייצר במשותף תובנות לפעולה.

7. לנהל שיח פתוח על הסוגיה (ולא "לטאטא מתחת לשטיח" כאילו אין קושי) ולשוב ולהבהיר את המדיניות ואת כללי ההתנהגות כ"מורה נבוכים" לרמות העשייה הרלוונטיות. כאן מומלץ לחסוך ככל האפשר את ההתלבטויות מ"גורמי

10. "נייר עמדה" - פורמט לפרסום מודיעיני - "מסמך זה אינו בחזקת מסמך מודיעיני. הוא מבטא עמדת אנשי מודיעין מתוקף היותם מעורבים בעבודת המטה הכללי בנושא הנדון".

סא"ל איסר חלמיש

2008-1923

הגבולות במטרה למנוע פעולות טרור. איסר היה בין מפקדיה הראשונים של היחידה. ב־1965, בתקופת הממשל הצבאי, מונה איסר חלמיש לתפקיד מושל המשולש. בתחום אחריותו נכללו הכפרים הערביים שבין אום אל־פחם בצפון ועד אזור טייבה בדרום.

לאחר מלחמת ששת הימים (1967), בתקופת המרדפים, היה ממקימי יחידת הגששים בבקעת הירדן

וגייס בדווים לתפקידי גששות, וכן שימש בתפקיד עוזר אלוף פיקוד המרכז לענייני ערבים (המקביל לראש המנהל האזרחי היום).

בשנת 1972 פרש חלמיש מצה"ל בדרגת סא"ל. לאחר שחרורו עברה המשפחה להתגורר בבית הוריו בבנימינה, ואיסר עבד כעשר שנים במפעל הצמיגים 'אליאנס' בחדרה עד שיצא לגמלאות.

במותו, הניח אישה, ילדים, יעל, עופר ויובל, נכדים ונינים.

איסר חלמיש נולד בשוני, ליד בנימינה בשנת 1923, בן יחיד להוריו טובה ויוסף חלמה, ילידי אוקראינה.

הוא גדל בזכרון יעקב ובשנת 1939 עברה המשפחה להתגורר בבנימינה.

ב־1941 השלים את לימודיו בבית הספר החקלאי "מקווה ישראל" והתגייס לפלמ"ח בעידודו של חיים בר־לב.

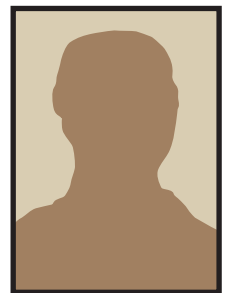
בשנת 1944 עבר קורס קצינים בג'וערה וב־1945 נישא לרבקה לבית ורזג, שאותה הכיר בפלמ"ח.

ב־1947, ערב מלחמת העצמאות, גויס ולחם בגדוד השישי בחטיבת הראל בקרבות ירושלים ושימש בתור קמ"ן של הגדוד. בתפקיד זה הוביל חלמיש לאיתור מטוס חיל האוויר האבוד שנעלם באזור מושב שורש של היום וכן למציאת גופות הטייסים. המנוע של מטוס זה נמצא היום על האנדרטה בהר הטייסים. בהמשך נלחם גם במסגרת חטיבת יפתח.

עם הקמת צה"ל החל איסר יחד עם חבריו חיימקה לבקוב, אמנון ינאי וטוביה לישנסקי זכרם לברכה ועוד אחרים ליצור קשרי ידידות עם הדרוזים ושם נרקמה ברית הדמים שהובילה להקמת יחידת המיעוטים. היחידה פעלה לאורך

שלום ברדה

2008-1930

בהיותו נער ידע שלום ברדה את ייסורי מחנה הריכוז ג'אדו בלוב, שבו נכלא עם בני משפחתו ואחרים בשל יהדותם. במחנה נורה אביו למוות בידי שומרי

המחנה האיטלקים הפשיסטים, ומאז ראה עצמו כראש משפחתו וטיפל ככל יכולתו באחיו ובשתי אחיותיו. תקופה זו חישלה אותו ועיצבה את זהותו ואת חזונו למצוא עתיד בארץ־ישראל.

לאחר ששוחרר מהמחנה בשנת 1945, והוא בן 15 בלבד, פנה שלום לחיילים יהודים ארץ־ישראליים, ששירתו בחיל ההנדסה הבריטי בלוב, בבקשה שיסייעו לו להגיע ארצה. על־פי דרישת החיילים, השיג בן דודתו של שלום, בגנבה ממקום עבודתו, ארבע תעודות זיהוי ופנקסי תשלומים של חיילים בריטיים, ובעזרת תיעוד זה

התחזה שלום לחייל ארץ־ישראלי המשרת בצבא הבריטי והגיע בתחילת 1946 לארץ, דרך מצרים, ועמו עוד שלושה צעירים יהודים ילידי לוב שהתחזו כמוהו.

שלום נקלט במסגרת "עליית הנוער" בקיבוץ איילת השחר, ובהגיעו לגיל 18 התגייס לפלמ"ח ונלחם במלחמת העצמאות בגדוד 3 בחטיבת יפתח. לאחר שחרורו מצה"ל נשא לאישה את חברתו חנה לבית פיטרו. נולדו להם בת ובן, שרה ורפי.

על עבודתו ב'מוסד' ועל אישיותו של שלום ברדה סיפר בדברי ההספד שנשא שמוליק גורן, לשעבר ראש היומינט ב'מוסד':

"לא ניתן כמונן לפרט, וטוב שכך, אבל מותר לציין ששלום היה שותף בכיר ביצירת המיתוס והמורשת שהונחלו לדור הצעיר שהגיע למערכת. אותה מורשת סייעה ליצור תרבות מבצעית ייחודית, תורת לחימה מתאימה, שיטות פעולה והרגלי עבודה שהתפתחו במהלך השנים, ובמבחן התוצאה הסופי

הם הביאו להצלחות מרשימות, ויש אומרים עד ימינו אלה. לשלום היה חלק חשוב מאוד בהנחת היסודות הללו, ובכך תרם תרומה חשובה למודיעין הישראלי."

"בפגישות חברתיות היה שלום תמיד במרכז. ניחן בחוש הומור ויכולת לתאר ולספר דברים בצורה מרתקת, לשלב דמיון ועובדות בכישרון של שחקן מקצועי. היה איש רעים להתרועע. שלום ניחן באומץ לב ולא היסס להיכנס פעמים רבות ל'גוב אריות', לפעול לבד ובאופן עצמאי בסביבה עוינת, ללא יכולת לקבל סיוע במקרה של הסתבכות. היו לא מעט תקלות, כולל חשיפת זהותו האמיתית, אך תמיד הצליח להיחלץ, לצאת בשלום ולהמשיך במשימתו."

שלום הלך לעולמו בכ"ז בניסן תשס"ח (2 במאי 2008) והוא בן 78.

שמעון אביבי

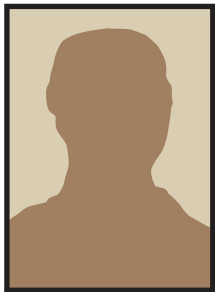
אל"מ יוני לייטר 2008-1953

יוני נולד בכ"א בתמוז תשי"ג (4.7.1953) בראשון לציון למרדכי ז"ל ומזל. בנעוריו התחנך בבית הספר "אורט" ברחובות במגמת חשמל. בתנועת הנוער "מכבי צעיר" הכיר את טובה ז"ל והם נישאו ב-15 באוגוסט 1978 ב"בית החייל" בתל אביב. נולדו להם שני ילדים, גל ושי. יוני היה קשור מאוד לאשתו, טובה, שהלכה לעולמה בטרם עת, ב-16 בינואר 2006. בשנת 1971 התגייס לחיל המודיעין והגיע ליחידה הטכנולוגית. בתפקידו האחרון בצבא שימש

סגן מפקד ביחידה מובחרת. יוני השתחרר משירות קבע בדרגת סא"ל ובעת שירותו במילואים הוענקה לו דרגת אל"מ. עם שחרורו מהצבא הצטרף יוני לחברת "גילת תקשורת לוויינים", ובה הביא לידי ביטוי את ניסיונו הרב כאיש שטח. בתפקידו היה אחראי להתקנות מוצרי החברה ברחבי העולם. יוני היה איש תפעול מעולה והאמין בקביעת מטרות והשגתן ללא לאות. תמיד ליוו אותו אווירה טובה ובדיחות הדעת לצד רצינות, ערכים וצינונות, שהיו חלק בלתי נפרד ממנו. יוני היה מאוהבי החיים וחברם של רבים. הוא נפטר בכ"ה בניסן תשס"ח, והוא בן 55.

יעקב אשר 2008-1949

כאשר נאלץ יעקב לפרוש מצה"ל, עבר עליו משבר קשה. אבל כמאמר הפתגם "כאשר נסגרת דלת נפתחת דלת", הוא מצא את מקומו במקום עבודה

אחר. זמן קצר אחרי קליטתו הציע רעיון לשיפור שימורו של מידע במחשב ואחזרו. הרעיון התקבל בהתלהבות ויעקב החל ביישומו. ושוב, כמו בכל תחנה בחייו, עד מהרה נהיה לחלק בלתי נפרד מהצוות שעמו עבד, לחבר ולמקור ידע לרבים. אחרי הסתלקותו הפתאומית בטרם עת, ב-6 בפברואר 2008, החליטו חבריו לקרוא על שמו את המיזם שיוזם. יהי זכרו ברוך.

יוכי וינטרויב

מאבק של שבע שנים התקבל כאזרח באמ"ן מחקר. שכלו החריף, הידע שצבר בתחום המזרחנות ובתחום המחשב, היצירתיות, התושייה והנחישות - בזכות כל אלה נעשה יעקב אחראי על תחום ייחודי בעבודת המחקר, וכתובת למידע בקהילת המודיעין כולה. בתפקידו כראש מדור נהג לחלוק את הידע שלו עם הכפופים לו וטיפח אותם בעודו משמש דוגמה אישית בנכונותו להשקיע זמן ומאמץ בעבודה. אבל ליעקב לא היה די בכך. במשך שנים נאבק על זכותו להתחיל וב-1988 היה לסרן בצה"ל. בינתיים גם מצא יעקב אהבה. ב-1993 נישא למרינה ובהמשך נולדו להם בת, לינ ובן, בן. חיי המשפחה היו חשובים ליעקב עד מאוד והוא ידע למצוא את שביל הזהב בין ההשקעה בעבודה ובין המסירות למשפחה.

יעקב נולד ב-23 בנובמבר 1949, תינוק בעל עיניים ירוקות זוהרות וחיוך ענק, לשמעון ז"ל ולחנה תבל"א. בגיל תשעה חודשים חלה בפוליו והיה החולה הקשה ביותר במגפה ההיא, ואושפז חודשים רבים כשכל גופו נתון בריאת ברזל. המחלה פגעה בגופו של יעקב אך לא בנפשו. כאופטימיסט בלתי נלאה, גישתו לכל אדם ועניין הייתה חיובית. הוא למד במסגרות חינוך רגילות, הצטיין בלימודיו ורכש לו חברים רבים. ביתו היה מוקד התכנסות לחברים, וכשבגר, לא היה מקום בארץ שלא הגיע אליו במכוניתו בטיוליו עם החברים. כאשר הגיע לגיל גיוס נדחתה בקשתו של יעקב להתנדב לשירות, והוא המשיך באוניברסיטה את לימודי המזרחנות שבהם החל בתיכון. בה בעת גם עבד בארכיון של מכון שילוח. עם סיום לימודיו, פנייה חוזרת לצה"ל הייתה בעבורו דבר מובן מאליו, ואחרי

צבי שילר, קצין וג'נרל

תא"ל צבי שילר נולד בבוקרשט, רומניה, ב־25 באוגוסט 1937 ללוטי וסמי. האב סמי גויס לעבודה למען הגרמנים בראיית חשבון, ויום אחד במלחמת העולם השנייה הפציצו בעלות הברית את המפעל שבו עבד והוא נהרג במקום. צביקה ואמו לוטי שרדו במלחמה, ולאחריה נישאה לוטי לאאורל טאובה, אלמן מטופל בבת, והמשפחה החדשה עלתה לארץ ב־1949 באנייה "טרנסילבניה".

בהגיעם ארצה נשלחו למעברת טירת הכרמל, אבל הצפיפות והקשיים הכלכליים אילצו את ההורים לשלוח את הילדים לקיבוץ חמדיה. כעבור זמן קצר עזב צביקה את הקיבוץ והחל ללמוד לימודי ערב בבסמ"ת חיפה. בבקרים עבד כשוליה במפעל כדי לעזור בפרנסת המשפחה.

בהיותו בן 17 התגייס לצבא והיה לוחם וקצין בגולני. ב־1957 הכיר את אשתו לעתיד טובה צוקר, ששירתה בבסיס נח"ל 908. הם נישאו ב־1958 ועברו לגור ברמת יצחק. בצבא מילא מגוון תפקידים בקצונה ובהדרכה במטכ"ל אמ"ן, בצנחנים ובפיקוד הדרום.

ב־1972 סיים בהצטיינות לימודי תואר ראשון במדעי החברה באוניברסיטת תל אביב. לאחר מלחמת יום הכיפורים מונה לקמ"ן פיקוד הדרום ואחר כך לראש הזירה המערבית באמ"ן-מחקה. אחרי המלחמה גם קיבל עליו את האתגר לקדם את מודיעין השדה ויכול היה להתגאות שאכן הוא הכין את המערך למלחמת לבנון - מלחמה שידע כי תגיע בלי לדעת מתי. בשנת 1979 מונה לקצין מודיעין ראשי ובסיום תפקידו עבר לשמש בתפקיד נספח המודיעין בארצות-הברית עד לשנת 1984.

במרצת הזמן צביקה פרש מהצבא לכמה שנים, ובהן ניהל שני מפעלים: מפעל "ברייק בנד" בדימונה לייצור מצמדים, ומפעל "הדייקן" של תשלובת "כור" בכפר סבא. בראשותו שוקם המפעל ועלה על פסי רווחיות וצמיחה.

עם שובו לישראל מארצות-הברית, הקים צביקה את חברת "מזל"ט" המשותפת ל"תדיראן" ולתעשייה האווירית. משלהי שנות ה־80 עד לשנת 2003 הוא הקים וניהל חברות רבות, שהקימו מפעלים בארץ ובחור"ל וכן חברות השקעות. באמצע שנות ה־90 התבקש לנהל את עיריית בת ים, המשיך לשלל תפקידי ניהול אחרים במשק, ושב לעיריית בת ים ב־1999 והיה מנכ"ל מסור עד 2003.

צביקה היה חבר טוב בלב ובנפש לרבים, וידע לעזור בכל עת. צביקה היה "פושר" אמיתי. לא איש של בירווקרטיה, עבודת מטה ודיונים אין סופיים, אלא אדם שהאמין בכל מאודו ב"מבחן התוצאה". כל קמ"ן פיקוד ידע שיוכל למצוא אצלו אוזן קשבת.

בינואר 2008 נפטר צביקה ממחלה והוא בן 70. הוא השאיר אחריו את אלמנתו טובה, בנו שי ובתו אפרת, והנכדים יצן, טל, אופיר, דנה, הדר וגיא.

צביקה היה המודיעין הקרבי; צביקה היה הדמות של הקמ"נים; צביקה היה המפות, העזרים, המשקפות. במשך שנים קשה היה לנתק בין שני המושגים: צביקה ומודיעין השדה. אבל, אם יש משהו שצביקה הוא בבחינת "אביו מולידו", שצביקה דחף אותו בכל מאודו, הרי זה המזל"ט: המטוס הזעיר ללא טייס, שהוא היום לבו של המודיעין הקרבי. זה היה בשנים שלפני מלחמת לבנון הראשונה, כאשר צביקה היה קמנ"ר וחיים אשד (היום פרופסור) היה אל"מ וראש מחלקת מחקר ופיתוח במטה קמנ"ר. רעיון המזל"ט והמודל הראשוני שלו כבר היו קיימים, אבל צביקה, בחוש המודיעיני המיוחד שניחן בו ובמרץ הבלתי נדלה שלו, דחף למימוש הרעיון ולהפיכתו למערכת מבצעית מתפקדת. שאיפתו התגשמה והונחו היסודות ליחידת המזל"טים הראשונה של חיל המודיעין וצה"ל: הקדמנו את כל צבאות העולם. אפילו את האמריקנים. במלחמת לבנון הראשונה, לפני 27 שנים, הופעל המזל"ט לראשונה במלחמה.

קשה לדמיין את המודיעין היום בלי המזל"ט ודומיו. ידעו העוסקים במלאכה, כי הם חייבים תודה עמוקה לתת-אלוף צביקה שילר ז"ל.

עמוס גלבוץ

צביקה היה קצין כריזמטי, מנהיג, בעל כושר ארגון ואינטואיציות חזקות, ובעיקר ידע להבחין בין עיקר לטפל. צביקה היה איש של קצוות: אישיות קשוחה של קצין בכיר, שומר דיסטנס המואס במהרה בהסברים ארוכים ופתלתלים, ומנגד - ידע לווסת במהירות מצב רוח לוחמני ולחשוף פן רגיש, היודע לסלוח ולהתנצל. צביקה היה חבר בלב ובנפש לרבים, והושיט עזרה בכל עת.

צביקה היה "פושר" אמיתי. לא איש של בירווקרטיה, עבודת מטה ודיונים אין-סופיים. "מבחן התוצאה" - מושג בנאלי ושחוק - היה בשביל צביקה מבחן יום-יומי.

לצביקה היה אתגר אמיתי לקדם את מודיעין השדה אחרי מלחמת יום הכיפורים. הוא יכול היה להתגאות שאכן הוא הכין את המערך למלחמת לבנון, שידע כי תגיע בלי לדעת מתי.

כל קמ"ן פיקוד ידע כי אצל צביקה יש לו אוזן קשבת.

פינה חמה בלב הייתה לו למל"מ. בהיותו קמנ"ר, העמיד לרשות העמותה המתגבשת את הכלים להקים את אתר ההנצחה שוקק הפעילות. חוב גדול אנחנו חבים לו בהוקרת פועלו זה. אף שבשנים האחרונות לא היה מעורב בפעילות במרכז למורשת המודיעין, "מניית היסוד" שמורה לו.

את צביקה הכרתי בעיקר מתפקידיו האחרונים בשירות הצבאי - קמ"ן פיקוד הדרום, סגן רח"ט מחקר וקצין מודיעין ראשי. הוא נודע בחברותו האישית והמקצועית עם יהושע שגיא. כך נטינו לראות בהם "צמד-חמד" ובעיקר לחוש בחברות העמוקה ובסיוע האדיר שסייע צביקה להצלחתו של שגיא.

אפרים לפיד

"משוגעים, יהיה כאן טבח!"

עמוס גלבוץ

34 שנים לנפילת אלי"מ עוזי יאירי מאש מחבלים במלון סבוי בתל אביב

חייליו לשעבר סיפרו על ייחודו הנדיר בדמות מפקד, על דברים שאמר להם כאילו רק אתמול, החקוקים בזיכרונם. ואני, שהחלפתי את עוזי בתפקיד למחרת היום שבו נהרג, חייב להעלות תמונה אחת השמורה אצלי ולחשפה: זה היה לאחר שפיקוד המרכז הציג את תכניתו האופרטיבית לכיבוש רמת גלעד שבירדן.

עוזי, כולו נרגש ונסער, עלה להגיב, והוא ממש זעק: "משוגעים, אתם לא מבינים שיהיה כאן טבח! אתם לא רואים כמה הרבה חיילים ייהרגו כאן בגלל הטיפשות שלכם!..."

34 שנים, וזהו נצח, אך גם רגע אחד קצר.

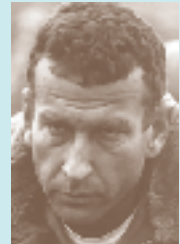
ביום שישי, 6 במרס, יום קיץ חם בעיצומו של חורף, נערכה אזכרה לאל"מ עוזי יאירי. 34 שנים חלפו מאז נהרג עוזי במלון סבוי בתל אביב מאש מחבלים. באזכרה היו משפחתו ועשרות מחבריו ומוקיריו.

כמעט שני דורות חלפו, אבל דומה כי הזמן עמד שם מלכת לרגעים אחדים. "האם צריך להגיד לאור זכרו, או בצל זכרו?", שאלה אלמנתו דליה בדברים שנשאה מעל הקבר.

דומני שהתשובה מיותרת. עוזי היה כעמוד האש, מפקד סיירת מטכ"ל, מפקד חטיבת הצנחנים במלחמת יום הכיפורים, העוזר למבצעים (כיום "סר"ט) של ראש חטיבת מחקר באמ"ן.

עוזי יאירי - תעודת זיהוי

נולד ב־1936 ברמת גן. גויס לצה"ל במרס 1955 והתנדב לנח"ל. סיים קורס קצינים תוך השתתפות בפעולות תגמול ובקרבות רבים. במלחמת ששת הימים (1967) היה עוזי מפקד סיירת בדרגת רס"ן. ב־1968 למד בקורס לפיקוד ומטה של הצבא האמריקני, ושם עבר גם קורס טייס. עם שובו ארצה ב־1970 עם משפחתו, התמנה לסמח"ט הצנחנים ואחר כך לראש לשכת הרמטכ"ל חיים בר־לב. בהמשך היה מח"ט הצנחנים ולחם במלחמת יום הכיפורים (1973) בקרבות הקשים בחווה הסינית. לאחר המלחמה הוצב בתפקיד סגן ראש מחלקת המחקר באמ"ן. ב־6 במרס 1975, בפעולת הטרור במלון סבוי בתל אביב, נפל עוזי בקרב. השאיר אלמנה, דליה, חמישה בנים ובנות והורים.

הצטרפו לרשימת הדיוור הישיר של חברי עמותת המל"מ

כך תוכלו לקבל עדכונים על פעילויות העמותה לחברים, הרצאות, ערבי זיכרון, עדכונים שוטפים, מידעון אלקטרוני תקופתי ועוד.

ההרשמה לחברי המל"מ בלבד

באמצעות אתר האינטרנט: www.intelligence.org.il

תוצאות הבחירות בעמותת המל"מ - דצמבר 2008

כללי

1. הבחירות בעמותת המל"מ התקיימו באמצעות הדואר בחודשים נובמבר-דצמבר 2008.
2. מועד אחרון להגעת טופסי הצבעה לוועדת הבחירות נקבע ל-12 בדצמבר 2008, אך בשל תקלה במשלוח דואר הבחירות לבני המשפחות השכולות - הוארך המועד עד ל-22 בדצמבר 2008.
3. ועדת הבחירות התכנסה ב-23 בדצמבר בשעה 10:00 לבדיקת המעטפות שהגיעו ולספירת הקולות. הוועדה סיימה עבודתה באותו יום בשעה 18:00.

משתתפים

4. ועדת הבחירות: אילן מזרחי - ראש הוועדה, שמעון אביב, רותי גרוס, גיורא מעוז וניצה אלינוב - רכזת הוועדה.
5. מסייעים טכניים בהתנדבות: מייק גולני, נעמי גורן, נטע זיו-אב, עדה יניב, נורית מוזס ויונה מרגלית.
6. נציג ועדת הביקורת: יוסי לבקוב.

בדיקת זכאות להצבעה

7. הגיעו 930 מעטפות הצבעה (מתוך כ-3,000 חברי עמותה ובני המשפחות השכולות).
8. נפסלו תשע (9) מעטפות לפי הפירוט הבא:
  - חמש (5) מעטפות שלא נשאו את שם השולח.
  - ארבע (4) מעטפות של אנשים שאינם חברי עמותה מן המניין.
  - 9. סה"כ 921 מעטפות כשרות.

בדיקת טופסי ההצבעה

10. שישה (6) טופסי הצבעה נפסלו בחלקם לפי הפירוט הבא:
  - לחברי הוועד המנהל - שלושה (3 - סומנו יותר מ-20 מועמדים).
  - לראש ועדת הביקורת - שניים (2 - סומן יותר ממועמד אחד).
  - טופס לא אנונימי אחד (1).

תוצאות הבחירות

11. לתוצאות הבחירות המלאות - ראה נספח א 8081/08 (לא מופיע בגיליון זה).

המועמדים שנבחרו

12. יו"ר העמותה - אפרים הלוי. מר הלוי היה מועמד יחיד לתפקיד ולפיכך ימשיך בכהונתו קדנציה נוספת.
13. עשרים (20) חברי הוועד המנהל:

א. גזית שלמה	י"א. צפריר אליעזר (גייזי)
ב. אביבי שמעון (שמעל'ה)	י"ב. גנדלר זלמן (ז'מקה)
ג. לפיד אפרים	י"ג. נבות מנחם (נחיק)
ד. כתרי רון	י"ד. דליות בלומברג ישעיהו (שייקה)
ה. טל נחמן	ט"ו. בירן אמנון
ו. הררי שלום	ט"ז. כהנוב מיכאל
ז. גלבוש עמוס	י"ז. גלזר איתן
ח. זהר גדי	י"ח. ליבנה אריה (לייבו)
ט. כאלו חזי	י"ט. שרף אהרון (אהרל'ה)
י. גורן שמואל (שמוליק)	כ. דסקל יוסי

על החתום - ועדת הבחירות

אילן מזרחי, ראש הוועדה   שמעון אביב, חבר   רותי גרוס, חברה
איה כהן-אביעד, חברה   גיורא מעוז, חבר

שירותי המודיעין בצ'ילה

מאז שנת 2004 מאורגנת קהילת המודיעין בצ'ילה על פי חוק המותאם ללקחים ממשטר פיננסי. ועדת ראשי השירותים בצ'ילה מתאמת את כלל ארגוני המודיעין, בכפיפות לנשיאת המדינה

וההגנה על המשטר. נוהלו רישומים, מעקבים והאזנות על כל אזרח וכן פיקוח על התקשורת, הופעלו סוכנים נגד אזרחים שברחו מהמדינה לחו"ל ובוצעו חיסולים. עקב הרפורמות החוקתיות שהחלו ב־1980 וב־1990, הוגדרו גופי אכיפת החוק המרכזיים:

- הקרביניירי (המשטרה הלאומית) - אחראית לביטחון הפנים והגבולות. כפופה למשרד הביטחון, אך מבחינה מקצועית מתואמת עם משרד הפנים. עוסקת גם בתחום הריגול הנגדי ובלחימה בהברחות סמים. מנהלת המודיעין היא ה־DIC.

- משטרת החקירות - מופקדת בעיקר על נושא פשעים חמורים, לחימה בטרור וסיוע לקרביניירי.

ב־1991 נוסדה מועצה לתיאום ביטחון הציבור. נוסף על כך, קיימת ועדת ראשי השירותים הכוללים את הגופים הכפופים למשרד לביטחון לאומי ולמשרד הפנים. כל הגופים הללו כפופים לנשיא (כיום נשיאה) המדינה.

למשרד הפנים שייכים המודיעין של הקרביניירי, מודיעין המשטרה והחקירות וסוכנות המודיעין הלאומית (ANI).

גופי המודיעין של משרד ההגנה (הקרוב כאמור המשרד לביטחון לאומי) כוללים את אגף המודיעין הצבאי (כמו אמ"ן אצלנו) הוא ה־DID, וגופי המודיעין של זרועות היבשה (DINE) הים (DIRINTA) והאוויר (DIFA).

מבנה קהילת המודיעין בצ'ילה הושפע מאוד מן הרצון ללמוד לקח מתקופת משטר פיננסי ולהבטיח תפקוד תקין של שירותי המודיעין.

noamruth@zahav.net.il *

שירותי המודיעין של צ'ילה הוקמו בראשית המאה ה־19 על בסיס המודיעין הצבאי, על פי המודל הפרוסי. הגוף המוביל היה ה־DINE, "מנהלת המודיעין הצבאי של היבשה". תרומתם העיקרית של שירותי המודיעין הייתה ב"מלחמת הפסיפיק" (1879-1883), שבה

גם התארגנו והשתכללו. לצד הצבא התארגן כוח לאכיפת הסדר, שנהפך לימים למשמר הלאומי ומשמר הגבול (הקרביניירי).

מנהלת המודיעין (DIDENA) הוקמה בשנות ה־50 של המאה הקודמת בד בבד עם הקמת המשרד לביטחון לאומי (הוא השם הרשמי של משרד ההגנה).

נקודת המפנה במערך שירותי המודיעין בצ'ילה הייתה בהפיכה הצבאית בספטמבר 1973, עם עלייתו לשלטון של "משטר הגנרלים" בראשות פיננסי. בתקופה זו הוקמה "מנהלת המודיעין הלאומי" (DINA) כממונה על המודיעין הצבאי ועל כוחות המשטרה הלאומית. המנהלה נוסדה ב־1974 והחברים בה היו אנשי מודיעין מהמודיעין הצבאי והמשטרה, אשר שאבו את כוחם מהגורמים הפוליטיים. הם התבקשו לספק מודיעין לדרג הלאומי, אך גם לגורמי השטח של הביטחון הלאומי.

ב־1977 הוקם "המרכז הלאומי למידע" (CNI) כתחליף ל־DINA, ולסמכויותיו נוספו גם סמכויות שיפוטיות. הפעילות הורחבה מאוד בתחום ביטחון הפנים, הריגול

וזאת הברכה

שייקה דליות בלומברג

גבי תמן תורם בנדיבות לחינוך דור העתיד של המודיעין

גבריאל תמן, גבי בפי ידידיו, יליד אלכסנדריה שבמצרים, פרס כנפיים עוד בצעירותו לארצות אפריקה. את דרכו שם החל כצייד ובהמשך עשה חיל ופיתח וניהל ספארי יוקרתי. עם התפתחות עסקיו הגיע לחרטום בירת סודן, שם הכיר את לינה (היא אנג'ל), נצר למשפחת אלייני (Eleini), שהייתה לאשתו זה יובל שנים.

בשנת 1958 עברו בני הזוג לגור בז'נבה, וחרבתם הרב־תחומית התמחתה בסחר בין־לאומי ולאחר מכן, עם הצטרפות בניהם, התרחבה גם לעסקי נדל"ן. עם זאת, גבי נותר איש מצניע לכת המדבר "בגובה העיניים" עם שועים ועם פשוטי עם.

מאז בחרותו חש גבי את מחויבותו כיהודי והיה מעורב מאוד בקהילה המקומית והקדיש מזמנו ומיכולותיו למדינה שבדרך וכיום לישראל.

גבי יזם והקים ממשאביו את "קרן גבריאל תמן" ההמתמקדת בפילנתרופיה ובמגוון פעילויות תרבות. מועצת הקרן מאוישת בדמויות מרכזיות מז'נבה רבתי. בישראל מפנה הקרן את משאביה בעיקר לתחומי הרפואה ובתי חולים. מאז התודע אלינו, נחשפה הקרן לעשיית המל"מ בתחומי הנחלת מורשת המודיעין לדורות העתיד, ואנשיה פתחו את לבם ונרתמו בכל מאודם לתמיכה בעמותה. לאחרונה אף העבירו סכום נכבד להתקנת מיצג אור־קולי חדיש המדגים את סיפורה של הקהילה.

בהיותו אישיות רב־גונית, גבי מושך בעט סופרים. אשתקד יצא לאור ספרו "טליסמן" (Talisman), המביא את סיפורו המרתק של נער יהודי הנמלט ממצרים לסודן ולאפריקה ועושה שם חיל, ומאוחר יותר אף מעורב בפעילות חשאית למען ישראל.

חברי העמותה מצדיעים לגבי ולינה תמן, ומוקירים להם תודה והערכה.

"מלחמת הצללים" 25 פרשיות מודיעין וביטחון בישראל מאת יוסף ארגמן, הוצאת משרד הביטחון

יואב דיגי

באירועים, בהזכירו את שמותיהם ואת חלקם במבצע. נושא זה רגיש, בעיקר כשמדובר בחלוקת תהילה למשתתפים במבצעים מוצלחים.

מעניינות במיוחד הפרשיות הבאות שארגמן סוקר בספרו: • פרשת גיוסו על ידי 'המוסד' של קולונל האס-אס אוטו סקורצני בתחילת שנות ה-60 כחלק מהמאמץ להשיג מידע מודיעיני על פעילות המדענים הגרמניים שסייעו למצרים בתכנית לייצר טילי קרקע-קרקע ומטוסי קרב במטרה לסכלה.

• "מבצע תרנגול" (28 באוקטובר 1956) - הפלת מטוס תובלה מצרי מעל הים התיכון שהטיס את מרבית קציני המטכ"ל המצרי בדרכו מדמשק לקהיר. האירוע נחשף על ידי יואש צידון, מי שהטיס את המטוס התוקף בספרו "בליל בערפל" (1989). המחבר עוסק בפרק זה בשיקולים בעד ונגד פרסום פרשיות רגישות. אני מטיל ספק רב בנכונות השיקול לאשר פרסום פרשה זו.

• "רומן רוסי" - המחבר בחר לתאר את המעורבות הסובייטית במצרים במלחמת ההתשה ב-1970 (הצבת סוללות טילי קרקע-אוויר רוסיות מסוג סא-3 וסא-2 משופרים וטייסות מיג-21 רוסיות כחלק ממערך ההגנה האווירית של מצרים) מזווית הראייה הרוסית. רוח הדברים והאווירה שחיו בה הרוסים במצרים אותנטיים. אולם, כפי שהמחבר מציין, לאחר שבדק את הנתונים עם כוחותינו, התמונה שהוצגה באשר לתוצאות המפגשים בין מטוסי חיל האוויר הישראלי וסוללות הטק"א הרוסיות, רחוקה מהמציאות.

• תוצאות מחקרם של של ד"ר איזבלה גנור וגדעון רמז (כפי שהובאו בביטאון מל"מ גיליון 44, מרס 2006) בעניין הממד הסובייטי של מלחמת 1967, נשענים על עדויות של רוסים ששהו במצרים באותה עת. נוכח הספק שיש להטיל ביכולתם של אלה לקרוא את המציאות כפי ששררה אז, יש להטיל ספק גם בממצאיהם כי המלחמה פרצה ביוזמת הרוסים כדי למנוע את התגרענותה של ישראל, וכי מטוסי מיג-25 פוקסבאט הם שצילמו את הנגב ואת הכור בדימונה במאי 1967.

בסיכום ספרו, מצא המחבר חובה לעצמו לעסוק בסוגיה החשובה: האם, מת, ומה ניתן לפרסם (מעבר לחובת ההגשה לצנזורה). ההחלטה בעד או נגד פרסום פרשיות רגישות צריכה להיות, בניגוד לדעת ארגמן, מוכרעת על פי הקריטריונים של מה ידוע לאויב, מה עלול להזיק לכוחותינו, מה עלול להועיל לאויב - והכול במידתיות מחמירה. מן הראוי שאלה שהיו שותפים למבצעים הרגישים בכל הרמות ישמרו את עלילותיהם לעצמם ולגופים שבמסגרתם פעלו.

יוסף ארגמן מתאר בספרו 25 אירועים מודיעיניים ומבצעיים בתולדות המדינה שהתרחשו בשנים 1939-1991. מפעולת התגמול של 'ההגנה' בכפר לוביה בגליל התחתון, תעלומת כ"ג יורדי הסירה שעקבותיה אבדו בים בדרך לפיצוץ בתי הזיקוק בטריפולי, לבנון, ועד לפעולות יחידת הקומנדו הבריטית SAS במערב עיראק נגד משגרי הסקאדים בעת מלחמת המפרץ הראשונה. הספר מיועד לקהל רחב ומגוון - מבני הדור הצעיר שראוי שילמדו את תולדות המדינה ואת מורשת הגבורה שלה ועד הדור המבוגר שהיה שותף בעשייה או בדיעה לחלק מהאירועים.

לכל מבצע או פרשה הקדים המחבר תיאור נרחב של הרקע המדיני-אסטרטגי של התקופה המוסיף להבנה ההיסטורית-ביטחונית של דרך קבלת ההחלטות ושל חשיבות האירוע/פרשה. שילוב ראיונות עם מי שהיו מעורבים בתכנון או בביצוע משווה לספר פן אישי-תיעודי. המחבר דואג לעשות צדק היסטורי עם לוחמים ומפקדים שהיו מעורבים אישית

"התרעה במבחן"

פרשת 'רותם' ותפיסת הביטחון של ישראל 1957-1960

מאת יגאל שפי, הוצאת משרד הביטחון

אהוד רמות

"רותם", וכאשר נכנסו לסיני במאי 1967 מתוך מטרה דומה - להרתיע את ישראל מלתקוף את סוריה - עשו זאת בקול תרועה רמה ולאור היום. אבל, ב-1967 פעלה מערכת האיטוף ההתרעית שנבנתה עקב "רותם" כהלכה, והידיעות הראשונות על ההכנות להכנסת כוחות לסיני הגיעו לאמ"ן כ-36 שעות קודם שהחלה התנועה.

באשר לקביעה ש"המתיחות שגאתה בשבוע האחרון של ינואר (1960) הייתה, על-פי הראייה הערבית, תולדה של מדיניות ישראלית מכוונת". אף כי הנושא חורג מתחומו של הספר, כדאי לציין שהמדיניות הישראלית, בנושא השטחים המפורזים לאורך הגבול הסורי מאז תחילת שנות ה-50, הייתה תקיפה ועקבית מתוך מטרה להשתלט על מרבית החלקות שהיו בבעלות מעורבת ערבית-יהודית. חלק ניכר מהתקריות בשטחים המפורזים בשנות ה-50 ובתחילת שנות ה-60 נבע ממדיניות זו.

בהקשר זה, אבקש לתקן טעות שנפלה בספר: נכתב ש"המתיחות בגבול [הסורי] שככה לאחר מלחמת סיני, ומאז חודש נובמבר 1957 לא נרשמו שם תקריות אש. השקט נשמר גם בשנים 1957-1958" (עמ' 91).

אף שגם נושא זה חורג במידת מה מתחומו של הספר, יש לציין כי הגבול הסורי לא היה שקט בשנים אלה כלל, ודי שנזכיר לדוגמה כי הסורים ירו כאלף פגזים בתוך שעותיים על תושבי עמק החולה (6.11.1958); או דוגמה אחרת, שדווקא מוזכרת בספר (עמ' 119), כי ב-3 בדצמבר 1958 ספגו יישובי החולה הרעשה ארטילרית ושלושה תושבים נפצעו.

בסופו של דבר, הפתעות היו וגם יהיו. ההיערכות למניעת הפתעה היא בעייתית כשגורם מעוניין להפתיע בכל מחיר. יתרה מזו, לעתים יש התפתחויות שאינן נצפות על ידי מי מהצדדים היריבים. מלחמת ששת הימים היא דוגמה לכך: מערכת ההתרעה שנבנתה מתוך לקחי "רותם" אמנם היטיבה לפעול, אבל אפילו המצרים נגדרו למלחמה שלא נצפתה על ידיהם, ובוודאי לא על ידי ישראל.

במלחמת יום הכיפורים, שורש ההפתעה היה בשינוי של היעד האופרטיבי המצרי המוגבל של המלחמה, דבר שלא נצפה כלל על ידי ישראל.

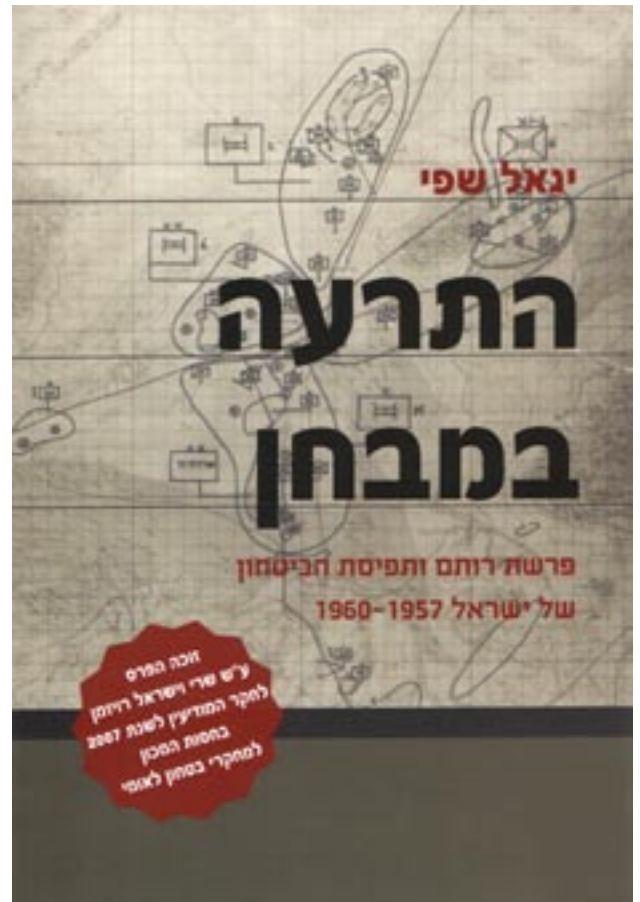
אולי הקושי בנושא ההתרעה/ההפתעה נעוץ בעובדה שההיערכות לקראתן נבנית כתולדה של תהליך יסודי ומסודר של הערכת מודיעין.

דווקא משום כך, אפשר שנופתע מעצם העובדה שאין המצב החדש נכלל בהערכה המודיעינית המגובשת כלל. התשובה לכך אינה ביצירת הערכת מודיעין מנוגדת (איפכא מסתברא) בלבד, אלא גם בבניית כמה תרחישי מלחמה אפשריים, בלי קשר למידת סבירותם, ובהתאמת מצבי מוצא שעשויים להוליך אליהם ושלקראתם יש להיערך מבחינה מודיעינית.

ד"ר יגאל שפי השכיל להתעלות מעל לרמת הניתוח הפרטני (ואפילו הדידקטי) עד לרמת המתבונן בתהליכי קבלת ההחלטות ושיקולי ההכרעות, ובצדק הוא מרחיב את היריעה על פרשות שאירעו אחר כך.

ספר זה ראוי שישמש כאחת מאבני היסוד בדיון המהותי שיש לנהל בנושא ההפתעה/התרעה.

יגאל שפי קיבל עליו משימה קשה וחשובה: לחקור את פרשת "רותם", שאירעה בפברואר 1960. עיקרי הפרשה: מאות טנקים ואלפי חיילים מצריים על צידם רוכזו בקדמת סיני, וכל זאת בלי שהמודיעין הישראלי התריע על כך בזמן. בספרו, שפי בוחן בחינה יסודית את חלקן של ההתרעה וההפתעה בתפיסת הביטחון של ישראל עד לפרשה זו ואת השלכותיהן. ואין להקל בכך ראש, שכן שפי מתמודד עם כמויות עצומות של חומר מודיעיני: ידיעות גולמיות, סיכומי מודיעין לסוגיהם, הערכות מודיעין חצי-שנתיות ושנתיות, כמו גם התבטאויות של בכירי המודיעין (יודעי דבר יעריכו את רמת החשיפה של מערכת האיטוף ושל החומר המודיעיני המוזכרים בספר, שכן עצם קיומה של יחידת ההאזנה 515 אז היה מסווג).

לפי הספר, המצרים ריכזו כוחות משום שביקשו להרתיע את ישראל מלתקוף בחזית הסורית (בעקבות מבצע "חייטין"). ממה נפשך, אם הייתה כוונה להרתיע את ישראל, הרי שלמרבה האירוניה היה למצרים עניין של ממש שמערכת ההתרעה הישראלית תפעל כהלכה ובהקדם על מנת שתגלה את דיוויזיה 4 ואת הכוחות האחרים הנערכים בסיני ותירתע מלתקוף את סוריה. ולמרות זאת, הקפידו על תעבורת קשר מינימלית בעת תנועת הדיוויזיה והכוחות האחרים, אך יש לזקוף זאת לשיקולים צבאיים של אבטחת התנועה. מכל מקום, דומה שהמצרים למדו את הלקח שלהם מפרשת

"מגהצים" את ההיסטוריה

לאחר עיון בספר "הסורים על הגדרות", המספר את קורות פיקוד צפון במלחמת יום הכיפורים מפי אנשי הפיקוד, מצאתי כי בפרק הדין במודיעין (עמ' 322-327) נעשתה עבודת "גיהוץ" קפדנית של עובדות ושל התמונה ההיסטורית גם יחד. ברור שתכלית הפרק היא להוציא את מודיעין צפון ובעיקר את קמ"נו אז, חגי מן, חפים משגיאות באותה מלחמה. השגיאות כולן מוטלות לפתחו של אמ"ן מחקר ענף 5, שהפיק הערכות מעוותות.

בפרק הדין במודיעין (עמ' 322-327) נעשתה עבודת "גיהוץ" קפדנית של עובדות ושל התמונה ההיסטורית גם יחד. ברור שתכלית הפרק היא להוציא את מודיעין צפון ובעיקר את קמ"נו אז, חגי מן, חפים משגיאות באותה מלחמה

לו ב-1 באוקטובר והזעיק את הפיקוד. אילו היה אמת בסברה שפיקוד הצפון לבדו ידע על ההתקפה הסורית, הוא לא היה מתייצב מולה באופן כה בלתי מספק, כשהמילואים מגויסים בבהלה רק אחרי תחילתה וכשצביקה גרינגולד מגן על הפריצה לנפח בלילה הראשון כמעט לבדו. את הדילמה הזאת מיישב לנו חגי בעצמו בהסבירו כי ב-5 באוקטובר, בפגישת מפקדים עם אלוף הפיקוד, העריכו שהצבא הסורי "[...] ינסה להגיע להישג פוליטי על ידי כיבוש מוצב, יישוב, או עיר המחוז לשעבר קוניטרה". לא הועלתה שם הערכה על מתקפה כוללת, אף שתכניתה הייתה ברשות הפיקוד זה חודשים.

בפרק המודיעין גם לא מוזכרות בעיות שהתעוררו תוך כדי מלחמה כמו: היעדר קשר ממשי בין מודיעין הפיקוד ליחידות השדה בתקופות מסוימות ובייחוד כאשר מפקדת הפיקוד נסוגה מנפח, או הטענה שהעלו באחד מכנסי "יד טבנקין" קמ"ני היחידות, שהופתעו מנוכחותו של הצבא העיראקי בחזית הסורית. בתגובה, הביא עמוס גלבוש רשימה של הודעות ומידע שעברו מענף 5 אל קמ"ן צפון בעניין. אף שלא ניתן היה ללמוד היכן בדיוק יתייצב הצבא העיראקי בחזית, אפשר היה להסיק מהן על הגעתו לחזית ולהתכונן בהתאם.

לנוכח הדברים האלה ואחרים בולט הצורך במחקר בלא משוא פנים, שיספר על הנעשה בחזית הצפון במלחמת יום הכיפורים. ביקורת עצמית מושכלת הייתה גורמת לחגי מן להעריך את תפקוד מודיעין הצפון במלחמה בצניעות ובאובייקטיביות רבות יותר.

אלוף (דימ') אביעזר יערי

מכילים אור למשפחות שכולות

להנהלת המל"מ, שלום ותודה על ההזמנה למסיבת החנוכה שזימתם למשפחות השכולות. אנו, אסתר ומשה נצר, הורים שכולים לבנו שנפל כבן רמת יוחנן בסירת הצנחנים והוא מונצח באתר. כפלמ"חניק ותיק ואיש צה"ל, רבים מחברי היו והנם חברים ובני משפחות שכולות. כקיבוצניק בוגר "כדור", כנשיא שני של המכללה לביטחון לאומי, כלוחם וכמפקד מרחב הנגב הצפוני במלחמת העצמאות, כמפקד חטיבה, כיו"ר ארגון יד לבנים במשך שנים רבות וכמפקד פיקוד הנח"ל בתש"ח אני מעריך את פעילותכם בכל התחומים המגוונים. הנכם ראויים לברכת "המשיכו!".

היו ברוכים!!! אל"מ (דימ') משה נצר

כבר בתגובה קודמת של אברהם זהר לספר החלו מתנפצות כמה מן ה"עובדות". החשובה לענייננו היא שקמ"ן צפון מכחיש (או מתעלם) שקיבל פעמיים מענף 5 את תכנית המתקפה הסורית באפריל ובראשית אוקטובר 1973 והוא מייחס את כל תובנות המודיעין לעבודת השדה של מחלקתו.

על כך אני מוסיף כמה הערות: בפועל אמ"ן ענף 5 חזר והתריע שהסורים מתכוננים למלחמה לפני פריצתה, אבל סבר שלא יעשו זאת בלי המצרים. מאחר שמחלקת מחקר קבעה שאין כוונה מצרית לתקוף, הקישו מכך על מגננה בסוריה. נכון, גם אם נוסחת ענף 5 הייתה נכונה בעליל, הרי בפועל היא לא הקלה את שגיאת אמ"ן, ואנחנו מצרים על זה עד היום ואיננו מסירים מעצמנו אחריות. אבל לומר שמודיעין פיקוד הצפון ראה הכנות למתקפה בעוד אנחנו עיוורים להן - המרחק גדול מהאמת.

חגי מספר כי בשעה שקבע אמ"ן שלא תהיה מלחמה הודיע לו סא"ל יערי בליל 1 באוקטובר כי זו להבנתו מלחמה מצרית-סורית, ויש ידיעה כי תפרוץ בתאריך זה. סא"ל יערי, כידוע, היה גם רע"ן 5.

חגי טוען שאריה שלו נזף בו ב-3 באוקטובר על שצדק, ועל "גבורתו" זו זכה לתשבחות מאורי דרומי ב"הארץ". ואולם האמת היא שחגי ננזף יחד עם רע"ן 5 כיוון ששמע

הופיע! הופיע! הופיע! הופיע! הופיע! הופיע! הופיע! הופיע!

"מלאכת מחשבת"

ספר ראשון מסוגו על קהילת המודיעין בהוצאת המל"מ ו"ידיעות ספרים"

הספר נמכר במל"מ במחיר סמלי לחברי קהילת המודיעין בעבר ובהווה

מי היה האיש שהיה?

מ־1951 נמנה עם הסגל הקבוע של ה'מוסד', שם שירת בתפקידים מגוונים בארץ ובחו"ל, עד למועד פטירתו. ניסיונו העשיר, כישוריו המגוונים ואישיותו המיוחדת הצעידי אותו עד לסף הפסגה, בלי שנאלץ לדחוף ולהידחק. על יושרתו תעיד העובדה שהועמד בראש ועדת חקירה שנדרשה לפסוק בסוגיה שעמדה במוקד מחלוקת בין שני ראשי 'מוסד', מכהן ולשעבר, ואכן הוא מילא את תפקידו ביסודיות, בהגינות, בלא מורא ובלא משוא פנים.

נולד בהמבורג, גרמניה, ב־1921, נצר למשפחת רבנים. הוא קיבל חינוך מערבי וחינוך תורני. ב־1933 נמלטה המשפחה לצרפת וב־1935 עלתה לישראל. מגיל צעיר היה פעיל ב'הגנה' ובמקביל למד ועסק באמנות. ב־1948 החל דרכו במוסד לעלייה ב' ופעל להעלאת יהודים מארצות המערב וממצרים. כישוריו האמנותיים סייעו לו בפעילותו החשאית.

פתרונות יש לשלוח למל"מ

דוא"ל: mlm@intelligence.org.il או בפקס 03-5497731 בין הפותרים נכונה יוגרל ספר.

פתרון החידה מגיליון 52

האיש שהיה הוא תא"ל יואל בן-פורת.

נולד בפולין ב־1931 בשם יואל ויינראוב, נפטר ב־28 במרס 2007. התגייס לצה"ל ב־1950 והחל דרכו בתפקיד קצין מחקר בענף מצרים. במלחמת ההתשה שירת כעוזר רמ"ח איסוף - עוזרו של אל"מ אברהם ארנן ז"ל. את מרבית שירותו עשה ביחידה 8200. ב־1972 מונה למפקד היחידה. את ייעודו העיקרי ראה במתן התרעה על מלחמה. בימים שקדמו לפרוץ מלחמת יום הכיפורים ניסה לשכנע את מפקדיו כי עומדת לפרוץ מלחמה, אבל מאמציו לא צלחו. הפתעת מלחמת יום הכיפורים,

שנתן לה ביטוי בספרו "נעילה", לא הרפתה מיאל עד יומו האחרון: הוא התייסר על שלא עקף את מפקדיו היישר לרמטכ"ל ולשר הביטחון כדי להתריע בפניהם כי עומדת לפרוץ מלחמה, והוסיף להתייסר על שלא הצליח למנוע את ההפתעה אף על-פי שהתריע מפני הבאות.

יואל הטביע חותם עמוק בכל הסובבים אותו כיהודי וכאדם מיוחד במינו, סקרן וחקרן, קשוב ורגיש. אף שלא היה דתי, נהג כיהודי החרד לביטחון המדינה ולקיומה. הניח אישה צביה, שתי בנות עידיה ואסנת, ונכדים.

בהגרלה בין הפותרים זכה יוסף ניר בספר "מלאכת מחשבת" - 60 שנות מודיעין - מבט מבפנים

שמעון אביבי *

ת ש ב כ ה מ " ז

מאוזן

- שיטה לאיסוף מודיעין 5. מדינת יעד לאיסוף מודיעין 8. שמו הפרטי של אל"מ שריגל לטובת הסובייטים 9. ציון צה"לי 10. מושג בטופוגרפיה 12. מטבע יפני 13. בין תחומי האחריות של הש"י הצבאי 16. צונן 17. סוכן פולני שהוחרד לשב"כ ונחשף 19. כך נקרא בכיר בהנהגת המדינה שהוא צרכן עיקרי של המודיעין 21. בוויולה זו התקבלה ההחלטה על יישום הפתרון הסופי ביהודי אירופה 23. המילה האחרונה במונח הלועזי שנקרא בעברית "החסן נייד" 24. שמו הפרטי של מפקד חיל הים בשנים 1989-1992 26. רומה רימון נגד טנקים 28. שמו הפרטי של עובד 'מוסד' לשעבר, שהיה ראש המועצה לביטחון לאומי 29. שמו הפרטי של שליט מדינה בצפון אפריקה 30. התמנה לראשונה לתפקיד שר הביטחון בשנת 1983 32. מפקד חיל הים בשנים 1966-1968 33. מילת ברירה 34. מחלקה באמ"ן 36. אניית ביון אלקטרוני שהופצצה בטעות בידי צה"ל במלחמת ששת הימים 39. מקום מחסה למטוס 40. מחצית שמו של בית מלון בתל אביב שעליו השתלטו מחבלים שהגיעו דרך הים בשנת 1975 42. יישוב עברי שנכבש במלחמת העצמאות 44. שמו הפרטי של ראש ממשלת צרפת בתקופת מלחמת סיני 45. קידום בדרגה מותנה גם בכך 47. תחילת שם משפחתו של אלוף פיקוד המרכז במלחמת ששת הימים 48. פצצת גלישה אווירית מונחית טלוויזיה שפותחה בארצות-הברית (משמאל לימין) 50. קצינת חן ראשית בשנים 1959-1964 51. נאלץ לוותר על תפקיד שר הביטחון לטובת מישהו אחר.

7		6		5		4	3	2	1	
	11	10		9						8
		16		15		14		13		12
			20				19		18	17
			25		24		23		22	21
					28		27		26	
	31				30					29
			35		34		33			32
				39		38		37		36
		44		43				42		41
			49		48			47		46
					51					50

מאונך

- שמו הפרטי של ראש אמ"ן בשנים 1986-1991 2. לשון עבר 3. שמו הפרטי של ראש השב"כ (בלי הסוף) 4. לוחם לח"י שכתב את הספר "הדרך לעין חרוד" (מלמטה למעלה) 5. שר הביטחון בתקופת "עסק הביש" 6. בינה רשתית 7. מערכת איסוף סיגינט שהוקמה לכיסוי נושאים סובייטיים 8. ראש 'המוסד' הראשון 9. קריאת המפקד לחייליו 11. כושר קרבי 14. טבעת קידושין טהורה (ר"ת) 15. שמו הפרטי של ראש אמ"ן בשנים 1953-1955 (מלמטה למעלה) 18. מנכ"ל משרד הביטחון במלחמת העצמאות (בלי הסוף) 20. עיראק שיגרה 39 כאלה לישראל בשנת 1991 (כ"ח) 22. ראש השב"כ בשנים 1964-1974 25. בסיס, יסוד 27. אבי שר צבאו של שאול המלך 28. תחילת שמו של אל"מ, שהיה מזכירו הצבאי של בן-גוריון 29. תחילת שמו הפרטי של עובד בכיר במכון הביולוגי שהורשע בריגול לטובת ברית-המועצות 30. תרסיס דוחה יתושים 31. עיר עברית שנועדה להיות מחוץ לגבולות המדינה היהודית על-פי תכנית החלוקה של האו"ם 32. כלל הפעולות והתהליכים שנוקטת קהילת המודיעין כדי להשיג ידיעות על היריב 33. משחית טנקים בריטי שנלקח שלל במלחמת סיני 35. איסוף ידיעות חשאי 37. קצין מודיעין ישראלי ששלח יד בנפשו בכלא המצרי בשנת 1954 38. יין שרף שסמך נכנסה לתוכו 41. המילה הראשונה בשמה של אניית המבחן הישראלית שנשלחה לעבור בתעלת סואץ בשנת 1954 43. נוצות רכות שמשמשות למילוי כרים ושמיכות 46. כאלה הם הירוק והסגול שבגבולות המדינה 49. שתי אותיות ראשונות בכינויו של בונקר מוצב הפיקוד העליון של צה"ל.

מסעי עם כתי בין הדמעות

במסע לפולין של צה"ל, "עדים במדים" ספטמבר 2008, השתתפה - נציגת המשפחות השכולות של חמ"ן סטלה שדות, אמה של מיטל שדות ז"ל מיחידת חצב. בעקבות המסע כתבה סטלה השיר שלהלן:

מיטל שלי,

... שם, התהלכנו שתינו
 יד ביד ובלב אחד
 על אבני המרצפות הדוממות
 ובין גדרות התיל והארובות...
 ...שם, על אדמת נכר
 זרועה עפר ואפר
 ברוח ובכפור צועדות שתינו
 בדממה וברטט...
 בנתיב המוות צועדות יחדיו
 בחיל ורעדה בראש מורכן אך בגאון!
 חובקות אישה את רעותה...
 באוויר, תחושת מחנק...
 ובעיניים, זיק של אור מול החידלון...
 ...שם, בקצה היקום, באין תקווה ותפילה
 שפת הלחם הייתה כאות לחיים וכמתנה
 ...שם, במעון השטן - אדם בקצה התבל
 במקום שנשכח... שהופקר... ושנשכח על ידי האל.
 בדובון הצבאי וכומתת החייל שלך אני מתהלכת...
 ומחלקתך - דגלך כחול ולבן זועק ומתריס בפני כול
 ראה עולם... הן אנו כאן! על שרידי האופל...
 דור המשך, גאה, חופשי, על אף השכול...
 בקול ובדמע השירה בפינו נשמעת
 כהוקרה והצדעה למולדת,
 וכל עוד... בלב פנימה נפש יהודי הומייה
 "התקוה", היא תקוותנו
 להיות עם חופשי בארצנו.

הוענקו פרסי קרן עובר לשנת 2009

32 מיזמים הוגשו לקרן עובר על שם עובר עטיה הי"ד, שנרצחה בפיגוע בדיזנגוף סנטר בפורים לפני 13 שנים. מרביתם עבודות שנכתבו במסגרות אקדמיות, ואילו אחרים כללו עשייה ממש בתחום ההתמודדות עם הטרור ועם תוצאותיו הפיזיות והרגשיות. באירוע השנתי שנערך בהיכל צה"ל ב-17 במרס נשא דברים אלוף (מיל') דורון אלמוג, לשעבר מפקד פיקוד הדרום. פרסים הוענקו לזוכים על עבודותיהם:

אלכסנדר ביאלסקי - "לוחמה בטרור בעידן הרשתות: התמודדות עם רשתות טרור": העבודה משקפת מחקר יסודי ומעמיק, המנתח באופן אנליטי ואמפירי את הקשר שבין פעולות והתארגנויות של טרור לתאים חברתיים ומשפחתיים, שהם חלק מרכזי בתשתית הטרור.

בנימין בן-סימון - "אלקאעידה והצלבנות החדשה": בעבודה זו פורס הכותב יריעה רחבה ומאירת עיניים על הטרור האסלאמי הפונדמנטליסטי בכלל ותופעת אלקאעידה בפרט.

הילה חיים-צוויג - "השלכות החשיפה לטרור על הבריאות הנפשית והשימוש בחומרים פסיכואקטיביים בקרב מתבגרים": עבודת דוקטורט זו נועדה לבחון באיזו מידה החשיפה המצטברת של מתבגרים לפעולות טרור מגבירה את הסיכוי שייקלעו למצוקה נפשית, ובעיקר את הסיכוי שיפתחו תגובות פוסט-טראומטיות ונטיות דיכאוניות, ואת השלכות החשיפה הזאת על מידת שימושם בחומרים פסיכואקטיביים, כלומר סיגריות, אלכוהול וסמים.

אורן מגן - "הרתעה וכפייה נגד ארגוני טרור אתנר פוליטיים": עבודת מחקר זו מוכיחה בדרך אמפירית את התזה שהרתעה וכפייה הן אמצעים מעשיים ויעילים למאבק של מדינה בארגון טרור ואמצעים לניתוח האינטראקציות ביניהם והבנתן.

יאיר רייכר - "ירדן או פלסטין, גורמים, מטרות ובחינת התוצאות במלחמת האזרחים בירדן": עבודה זו, שכתב חוקר צעיר, פורסת יריעה רחבה מאוד על לחימתה של ירדן, שכנתנו ממזרח, בארגון טרור שקנה לעצמו שליטה ואיים על יציבות השלטון בה.

יו"ר חבר השופטים, פרופ' תמר הרמן, סיימה את דבריה בציטוט מתוך מכתב התודות של אחת הזוכות השנה, הילה חיים-צוויג, שהוא יפה לכלל העיסוק בטרור: "ברצוני להביע את תקוותי כי נושא העבודה וממצאי המחקר לא יהיו רלוונטיים לדורות הבאים".

בחבר השופטים השתתפו גם אל"מ (מיל') אפרים לביא, אל"מ (מיל') שלומי מעיין וניר רן.

העבודות יופיעו באתר הקרן: www.keren-inbar.org.il

יו"ר הקרן,
אפרים לפיד

פורום חיד"ה מסיע למל"מ

בפורום מיוחד שהתכנס במל"מ (9 בפברואר 2009) עם חברי חוג ידידי המל"מ (חיד"ה) עדכן קצין מודיעין ראשי, תא"ל יובל חלמיש, בעניין עבודת המודיעין במבצע "עופרת יצוקה". קובי אבן-עזרא, ראש החוג, הביע רצון בשם החברים להוסיף לסייע למל"מ בתרומות להרחבת פעילות המורשת ומרכז המידע וליזומות אחרות. קובי אבן-עזרא הודה בחום לגב' ניצה אלינוב, רכזת החוג, על התנדבותה הנמרצת לריכוז חיד"ה.

מנכ"ל מל"מ, תא"ל (מיל') דודו צור, לשעבר קצין מודיעין ראשי, שיבח את עבודת המודיעין והודה לקמנ"ר על סקירתו. צור הבטיח לחברי החוג לשמור אתם על קשר שוטף ולהמשיך בסירורים ובמפגשים בתחומי המודיעין השונים.

כנס חברתי של בוגרי 8200 טעם עמותת יוצאי היחידה

ב-28 בדצמבר 2008 התקיים בהאנגר 11 בנמל תל אביב המפגש החברתי-עסקי הראשון של בוגרי 8200, ביוזמת עמותת יוצאי היחידה (לשעבר עמותת שמ 2) בראשות ניר למפרט. בכנס השתתפו כ-1,500 בוגרות ובוגרים ממגוון גילים ועיסוקים, והוא נתן במה לחידוש ויצירה של קשרים חיוניים, אישיים ועסקיים, ולבחינת אפשרויות תעסוקה בביתני החברות שהשתתפו בו. את האירוע הנחה גלעד עדין, והוא נפתח בהופעת מקהלת קמפוס ביאליק רוגוזין. במרכזו התקיים דיון בנושא "תרבות היצירתיות" בהנחיית יוסי ורדי ובהשתתפות בכירים מעולם ההייטק בארץ ובחו"ל.

חבצלות ראשונות פורחות כמודיעין

חניכי מחזור א' של תכנית "חבצלות" סיימו את הכשרתם בנובמבר 2008 והחלו להשתלב ביחידות. בוגרי המחזור השתלבו בתפקידים מגוונים בחטיבת המחקר, ביחידה 8200, בגופי המודיעין בפיקודים, בלמד"ן ובמערכי החיל האחרים. משנקלטו ביחידות, החלו הבוגרים בתהליך חפיפה ייחודי המותאם להכשרתם וליכולותיהם האישיות.

תכנית חבצלות, בהובלת בה"ד 15, הוקמה כזכור לפני כשלוש שנים, מתוך ראיית החשיבות בהעמדת דור קציני מודיעין בעלי הבנה וידע בתחומי המודיעין והצבא, בעיקר מחקר בשילוב כלים וידע אקדמיים.

"תכנית חבצלות תכליתה לאתר את הטובים ביותר, להעניק להם הכשרה בין-תחומית עשירה באקדמיה, בצה"ל, באמ"ן וברועות, ולהביאם לבשלות להיות קבוצת איכות של קציני מחקר מודיעיני", כותב קצין מודיעין ראשי תא"ל יובל חלמיש בפנייתו למועמדים באתר האינטרנט של התכנית. "קבוצה זו תהווה את חוד החנית בתחומי ליבה באגף המודיעין ותעניק מענה מיטבי וארוך טווח לאתגרים בפניהם יעמדו אגף המודיעין, צה"ל ומדינת ישראל".

תכנית ההכשרה של חניכי "חבצלות" בנויה משלושה צירים עיקריים: אקדמי, צבאי-מודיעיני וערכי-פיקודי. בשלוש שנות ההכשרה האקדמית באוניברסיטת חיפה, רוכשים החניכים תואר ראשון דו-חוגי בלימודי המזרח התיכון ובאחד ממקצועות הבחירה המוצעים להם: כלכלה, פילוסופיה, מדעי המחשב או מתמטיקה. ההכשרה הצבאית, בתום טירונות קרבית, כוללת קורס צניחה וקורס קצינים. הכשרתם לקמ"נים נעשית לאורך כל שלוש השנים ובה מושם דגש רב במחשבה הצבאית, בהבנת מושגי היסוד של המחקר והאיסוף בחיל, ובמגוון התפיסות הקיימות בהקשר העשייה המודיעינית.

פרטים נוספים ניתנים באתר האינטרנט של תכנית חבצלות בכתובת: www.havatsalot.org

מפקד חבצלות,
רס"ן ניר

מזכר חדש של INSS

המכון למחקרי ביטחון לאומי פרסם בימים אלה מזכר חדש (97) בנושא: "קהילת המודיעין הישראלית לאן? ניתוח מגמות והמלצות" מאת ד"ר שמואל אבן וד"ר עמוס גרנית. www.inss.org.il לעיון ראו

גיל לימון זכה בפרס השנתי ע"ש תא"ל דוד כרמון ז"ל

נמשכת המסורת לקיים ערב במל"מ לזכרו של תא"ל דודיק כרמון, שהיה סגן ראש אמ"ן, ראש מחלקת מחקר באמ"ן ונספח צה"ל בווינגטון. באירוע שנערך בעיצומו של מבצע "עופרת יצוקה", על ידי המל"מ בשיתוף המכון ליחסים בין-לאומיים באוניברסיטה העברית בירושלים, הציג פרופ' אשר ססר את תפיסתו בעניין "ישראל והפלסטינים בין עכו לעזה" ועורר עניין רב. שלמה גזית פתח את הערב בדברים אישיים חמים לזכרו של דודיק במלאות 39 שנים לפטירתו. את הפרס השנתי ע"ש דוד כרמון, תרומת המשפחה, העניק הפעם ראש מכון דוידסון פרופ' אלפרד טוביאס לסטודנט המצטיין גיל לימון, על העבודה "יחסי הגומלין בין המאבק בטרור והמשפט הבינ-לאומי", שכתב בהנחיית פרופ' יובל שני. גיל לימון לא השתתף באירוע משום שנדרש להישאר בניו-יורק לסייע בפעולתה של משלחת ישראל לאו"ם. לפני זמן קצר סיים את תפקידו כיועץ המשפטי של המשלחת.

פעילות המרכז למורשת המודיעין - מבקרים מישראל ומח"ל

נספח ההגנה וחיל האוויר של צ"לה בישראל

על רקע ההתעניינות הרבה במצב מצד דיפלומטים המוצבים בארץ, ביקר קולונל טייס חורחה אוזקאטגי פורטין, נספח ההגנה וחיל האוויר של צ"לה בישראל, במל"מ. בסיורו באתר, זכה לתדריך מפורט על מרכז המידע מזמירה לביא ומאפרים לפיד. קולונל פורטין, שהחל את שירותו בארץ רק לפני שבעה חודשים, הראה בקיאות רבה בנעשה בארץ ובתולדותיה.

בקיאות רבה בנעשה

סגן ראש עיריית פרנקפורט במל"מ

סגן ראש עיריית פרנקפורט בגרמניה, פולקר שטיין, המופקד על נושאי הביטחון בעירו, ביקר במל"מ בליווי קבוצת בכירים מהעירייה. הפמליה התארחת בישראל בהזמנת עיריית תל אביב יפו, העיר התאומה של פרנקפורט. במל"מ קיבלו האורחים תדריך מקיף מאפרים לפיד ומזמירה לביא. לפיד הזכיר כי גודלה של מדינת הסן בגרמניה (שפרנקפורט היא העיר הגדולה בה) כגודל מדינת ישראל כולה (שבעה מיליון נפש ב-20 אלף קמ"ר). המארח עו"ד דורון ספיר, סגן ראש עיריית תל אביב, התגאה שהיה בעברו קצין מודיעין.

אנשי ביטחון מגופים שונים בארצות-הברית

קבוצת מבקרים, הנמנים עם גופים שונים בקהילת הביטחון בארצות-הברית, סיירה באתר ההנצחה של המרכז למורשת המודיעין ובתערוכת השלל במרכז המידע. אל המבקרים התלווה תא"ל (מיל') שלום הרדי, לשעבר יועץ לעניינים פלסטיניים ביחידת מתאם פעולות הממשלה בשטחים.

אנשי יחידת החבלה של מרחב לכיש במשטרת ישראל

אנשי יחידת החבלה של מרחב לכיש במשטרת ישראל קיימו ביקור מקיף באתר ההנצחה של המרכז למורשת המודיעין ובתצוגת השלל במרכז המידע למודיעין ולטרור. ד"ר ראובן ארליך, מנהל מרכז המידע, הרצה לפני המבקרים על עבודתו ועל המצב בשטח.

חנכה כיכר המחנות בגלילות ע"ש איש 'המוסד' יוסף שמש ז"ל

בכרי קהילת המודיעין חלקו כבוד לזכר איש 'המוסד' יוסף שמש ז"ל, בטקס שבו נקראה על שמו הכיכר השוכנת באזור בסיסי המודיעין של גלילות. בין משתתפי הטקס נכחו יו"ר המרכז למורשת המודיעין וראש 'המוסד' לשעבר, אפרים הלוי, הטייסים המיתולוגיים של חיל האוויר רן פקר ודני שפירא, יעקב נמרודי ובני משפחתו, ראש עיריית רמת השרון איציק רוכברגר ואורחים נכבדים רבים. יוסף שמש היה איש 'המוסד' שגייס את טייס המיג העיראקי שערק לישראל על מטוסו בשנת 1966 ב"מבצע יהלום". בכך תרם תרומה מובהקת לניצחון ישראל במלחמת 1967.

"מלאכת מחשבת" - ספר ייחודי על המודיעין הישראלי - הושק בחג החנוכה במל"מ

גוף בלא תחליף

נשיא המל"מ, מאיר עמית, מעלה על נס את פעילות גופי המודיעין ומערכת הביטחון במכתב שכתב לרגל השקת הספר "מלאכת מחשבת", הסוקר 60 שנות מודיעין

בראשית דבריי אני מבקש להודות כי מי שקרא לספר זה "מלאכת מחשבת" ראוי לצל"ש. אין שם מתאים יותר לספר על 60 שנות המודיעין.

שירתתי בצה"ל 30 שנה, מהן שנים רבות באמ"ן וב'מוסד'. אני חושב כי המודיעין, המשרת את צה"ל כולו ואת מערכת הביטחון, הוא גוף בעל ערך רב שאין לו מתחרה או תחליף. כל מי שיקרא את הספר הזה יחוש עד כמה נכונה האמירה הזאת. תרומתו של המודיעין לתפקודם של צה"ל והמערכת הביטחונית היא ייחודית, בעלת ערך מוסף ומשמעות רבה. חשוב לציין כי מבצעים רבים אינם ניתנים לביצוע ללא המודיעין.

קראתי את הספר בעיון רב והתרשמתי ממנו עמוקות. הוא מביא את מגוון הפעילויות של המודיעין, כולל ידיעות נקודתיות. לא כל הפעילויות מוגדרות בדיוק כמודיעין, אולם תרומתן ומשמעותן חשובות לאין ערוך. לדוגמה, מעורבות המודיעין בנושא הצלת יהודים בעולם - העלאת יהודי מרוקו, הבאת יהודי אתיופיה ותימן ועוד. נוסף על כך, חשוב לציין את תפקיד המודיעין בתחום קשרי החוץ של המדינה.

ספר זה יתרום רבות להכרת המודיעין, להבנת מהות עבודת המודיעין להיבטיה, לתחומיה השונים - האנושיים (יומינט), הטכנולוגיים, האלקטרוניים והפיתוח הענקי שהושג. אני ממליץ מאוד להקדיש זמן לקריאת הספר ואין לי כל ספק שכל מי שיעשה כן יצא נשכר, כפי שאנוכי למדתי רבות מהקריאה בו.

לסיכום, טוב ויפה עשו כותבי הספר שהחליטו להעלות את "מלאכת מחשבת" על הכתב, ותרומתם רבה ביותר. מגיע להם יישר כוח והרבה מאוד מחמאות.

אין לי ספק כי הספר ישמש תרומה רבת ערך ליסודות ביטחון המדינה.

נשיא המל"מ,
מאיר עמית

מלגת קרן קדושי קהיר לגבי נורית שפירו

טקס הענקת מלגה מטעם קרן קדושי קהיר התקיים השנה במל"מ ב-2 בפברואר 2009.

המלגה הוענקה לגבי נורית שפירו, מורה לאנגלית ולהיסטוריה בבית הספר הממלכתי-דתי "צורים" בראש העין, על עבודתה "אֶסְרִי עִנִּי וּבְרָזֶל" (תהלים קז, י). העבודה נכתבה בהנחיית פרופ' נחם אילן, לשם קבלת תואר "מוסמך" ממכון לנדך, ירושלים.

הקרן הוקמה לפני יותר מ-15 שנים בידי ד"ר חיים סעדיה ז"ל וד"ר יוסף מרזוק ודינה ואליהו ברכה, ייבדלו לחיים טובים וארוכים, למען הנצחת קדושי קהיר - סא"ל ד"ר משה מרזוק וסא"ל שמואל (סמי) עזר הי"ד - שהועלו לגרודם בקהיר (31 בינואר 1955). ד"ר יוסף מרזוק העניק לגבי שפירו את המלגה.

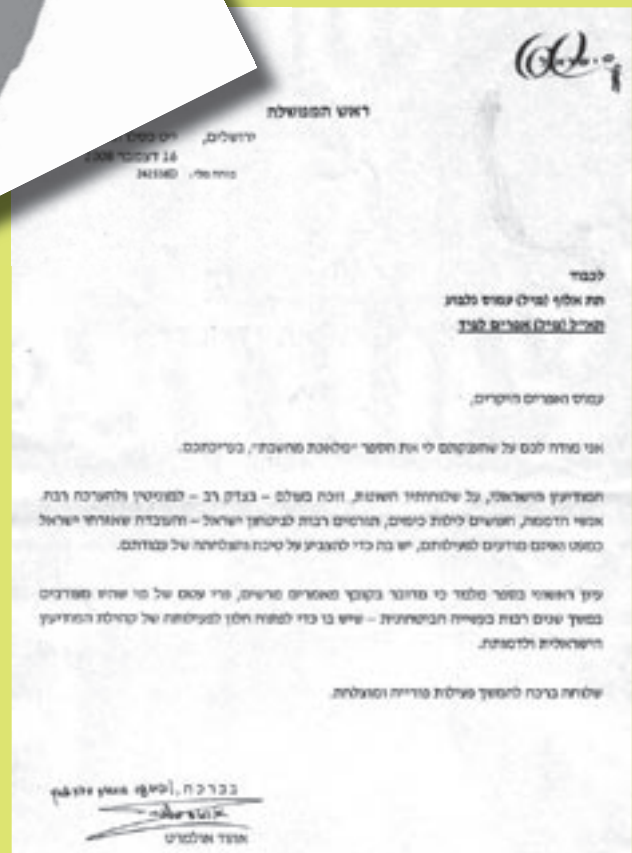
הספר "מלאכת מחשבת" - 60 שנות מודיעין ישראלי - מבט מבפנים, בעריכת עמוס גלבווע ואפרים לפיד, הוצא לאור על ידי המרכז למורשת המודיעין ו"ידיעות ספרים". הספר זכה לסיקור נרחב בתקשורת הישראלית והרבו להזכירו בעולם, בעיקר בהיותו יחיד במינו - הוא מקיף קשת מגוונת מאוד של נושאים, ומחבריו כולם אנשי מודיעין מנוסים. אירוע ההשקה התקיים במל"מ בחג החנוכה, בעיצומו של מבצע "עופרת יצוקה", ובמהלכו נשאו דברים יו"ר המל"מ אפרים הלוי, עמוס גלבווע בשם העורכים, וברק בן-צור בשם המחברים.

אפי מלצה, עמוס גלבווע, אפרים לפיד ורותי בן-ארי

המנחה, אפרים לפיד, קרא את ברכותיהם של ראש הממשלה אהוד אולמרט, נשיא המל"מ מאיר עמית והנשיא החמישי יצחק נבון, שהיה אמור לשאת דברים אך נעדר בשל מחלה.

הספר נמכר במל"מ במחיר סמלי לחברי קהילת המודיעין בעבר ובהווה.

חולקו מלגות קרן הטכנולוגיה ע"ש דוד ברונשטיין ז"ל

ב-12 בינואר התכנסו אנשי היחידה הטכנולוגית לטקס השנתי להענקת מלגות לימודים מקרן הטכנולוגיה ע"ש דוד ברונשטיין ז"ל, באודיטוריום אתר ההנצחה של המרכז למורשת מודיעין. בטקס המרגש נכחו מפקדי היחידה ואנשיה, חברי עמותת ותיקי היחידה וכמובן מקבלי המלגות ובני משפחותיהם.

את מקבלי המלגות בירכו מפקד היחידה ויו"ר קרן הטכנולוגיה סא"ל (מיל) ירום לוקר, יו"ר עמותת ותיקי היחידה הטכנולוגית (עמי"ט) מר אלי הרשקוביץ, ונציג התורמים מר יוסי ביליג. אלוף פיקוד העורף האלוף יאיר גולן כיבד את הטקס בנוכחותו ונתן הרצאה מרתקת על היערכות העורף למצב מלחמה.

השנה העניקה קרן הטכנולוגיה 19 מלגות לסטודנטים הלומדים לימודים אקדמיים בתחומי ההנדסה, המדעים והטכנולוגיה. אלה מצטרפים ליותר מ-200 חיילים מצטיינים שזכו במלגות לימודים לאות הערכה על שירותם ביחידה. קרן הטכנולוגיה מוקדשת לזכרו של דוד ברונשטיין ז"ל, מראשוני המהנדסים ביחידה הטכנולוגית אשר זכה בשלושה פרסים לביטחון ישראל.

קרן הטכנולוגיה ע"ש דוד ברונשטיין ז"ל מנוהלת על ידי המל"מ. הקרן מופעלת מכספי תרומות של חברות עתירות ידע מייסודם של אנשי היחידה בעבר, וכן מתרומות של אנשים פרטיים, מהם בוגרי היחידה, שנרתמו למען מטרה נעלה זאת.

מינוי אנשי הקהילה לתפקידים במשק

תא"ל אלי פולק התמנה לקצין מודיעין השדה הראשי במקום תא"ל אריאל קארו, שיתמנה בקיץ הקרוב לתפקיד קצין המודיעין הראשי.

פרופ' עוזי ארד התמנה לראש המטה לביטחון לאומי (מל"ל), לשעבר ראש אגף ב'מוסד'.

עדי דר, לשעבר קצין ב'8200 ומפקד פלגת המזל"טים בפיקוד הצפון, מונה לתפקיד מנכ"ל אלביט מערכות אלקטרואופטיקה (אל-אופ).

הסתים שלב ב' של תיעוד ותיקי אמ"ן/חמ"ן

במרס 2009 הסתיים שלב ב' של תיעוד ותיקי אמ"ן/חמ"ן. שלב זה הקיף תיעוד של אישים שפעלו עד 1974 (שלב א' הקיף תיעוד של אישים שפעלו מ-1918 עד 1950).

חצי שנה אחרונה כללה טיפול בקלטות לא תקינות שופרו, נערך תיעוד חוזר, ונבנתה ספרייה מסודרת של כל קלטות המקור במשרדו של סא"ל גדעון מיטשניק.

בימים אלה מתבצעת התאמת הרשימות של קלטות התיעוד בין הספרייה שבענף מורשת לספרייה שבמל"מ.

אל"מ (מיל) זלמן ז'מקה גנדלר יו"ר פעילות חברים ותיעוד ותיקים

אירועים עתידיים להתקיים במל"מ בשנת 2009

המועד	נושא ומרצה
ד - 22/4/2009	"מועדון חבצלת", שתי פרשות: סא"ל (דימ') מיכה מאור יספר על חלקו במאמצים ללכידת אייכמן והעמדתו לדין בישראל; סא"ל (דימ') רפי סיטון יספר על חלקו בהשגת הסטנוגרמה הסורית של ועידת חרטום.
ד - 27/5/2009	"מועדון חבצלת", אקטואליה: הטיפול בטרור מנקודת מבט של המטה ללוחמה בטרור בחו"ל - הצד המודיעיני. מרצה: תא"ל (מיל) אלקנה הר-נוף. ללא בני זוג.
ג - 30/6/2009	"מועדון חבצלת", פרשה: המודיעין בקמפ דייוויד ובעלייה להר הבית בתקופת כהונתו של אהוד ברק. מרצה: תא"ל (מיל) עמוס גלבוע.
ד' - 9/9/2009	כנס חברים שנתי וחנוכת התאטרון הפתוח המחודש. הזמנות תישלחנה כחודש לפני האירוע.
ג - 13/10/2009	"מועדון חבצלת", אקטואליה: הסכסוך הישראלי-פלסטיני - תמונת מצב. מרצה: תא"ל (מיל) שלום הררי.
ג - 24/11/2009	"מועדון חבצלת", אקטואליה: מאפייני המצב בזירה. מרצה: אלוף עמוס ידלון, ראש אמ"ן. ללא בני זוג (המועד אינו סופי, יש להתקשר למשרדי המל"מ בסוף אוקטובר לבירוך מועד סופי).
ד - 30/12/2009	מועדון הסרט: "הצנטריונים" - לחימתה של אגודת הצנחנים העשירית הצרפתית במלחמה באלג'יריה. נושאים מרכזיים: לוחמה בפח"ע, מודיעין, שת"פ עם המשטרה והדרג האזרחי, בידול המחבלים מכלל האוכלוסייה. מרצה: אל"מ (מיל) בני מכלסון.

- האירועים מיועדים לחברי/חברות העמותה בלבד.
- כל האירועים יתקיימו באתר ההנצחה (אלא אם מצוין אחרת).
- ההשתתפות במפגשים על פי הרשמה טלפונית מראש בלבד (03-5497019 שלוחה 5), החל בשבועיים לפני כל אירוע.
- הכניסה לאירועים בהצגת תעודת חבר/ת עמותת המל"מ. ניתן להביא בני זוג, למעט באירועים שבהם צוין במפורש ללא.
- ההתכנסות לכל האירועים פניית "קפה ומאפה", בשעה 19:00, והם יחלו ב-19:30.
- חניה תתאפשר בחניון שמצפון לכיכר ובחניון פו"ם; חניון האתר שמור למרצים ולנכים.
- לא תישלחנה הזמנות נוספות, אך יופיעו עדכונים באתר האינטרנט של המל"מ: www.intelligence.org.il

המרכז למורשת המודיעין (מל"מ)
אתר הנצחה ממלכתי לחללי הקהילה

מלגת קרן עמוס לחקר המודיעין והחלל לשנת תשס"ט - 2009 לעידוד מחקר ליישום נושא החלל מבחינה מודיעינית ומבצעית

המלגה תוענק על-פי התחומים להלן:

1. פעילות צילום של לוויינים מנמיכי טוס בתחום המודיעין, איסוף מידע על אוצרות קרקע, מחצבים וכו'.
2. תקשורת, תקשורת נתונים, אינטרנט, תקשורת בין-לוויינית וטלוויזיה למיניה.
3. שילוב מידע חזותי מלוויינים.
4. טכנולוגיות עלית לשימוש קהילת הביטחון והמודיעין.

תוענק מלגה אחת בסך 20,000 ש"ח

כל בקשה המוגשת לקרן תכלול:

- א. שלושה עותקים מעבודת המחקר/עבודה סמינריונית (העבודות לא תוחזרנה).
- ב. פרטי המבקש - קורות חיים, כתובת וטלפונים, רשימת פרסומים קודמים (אם רלבנטי) ושמות שני ממליצים למתן חוות-דעת (כולל פרטיהם).
- ג. הצהרת המבקש - 1) האם קיבל פרס בגין העבודה.
2) האם העבודה פורסמה או עומדת להתפרסם והיכן.

הערה: עבודות מסווגות תישלחנה למל"מ רק לאחר תיאום מראש, תישמרנה על-פי כללי הביטחון ותיבדקנה על-ידי שופטים שהוסמכו לכך.

בקשות ב-3 עותקים יש להפנות אל:

ועדת השופטים - קרן עמוס לחקר המודיעין והחלל
המרכז למורשת המודיעין (מל"מ)
שד' האלוף יריב, ת"ד 3555 רמת השרון 47134

לא תתקבלנה בקשות שתשלחנה בדוא"ל.
על הבקשות להגיע למל"מ עד התאריך 1 בספטמבר 2009.
המלגה תוענק בטקס השנתי, שיתקיים בסתיו 2009.

קרן עמוס לחקר המודיעין והחלל הוקמה ביוזמת אלוף (מיל') מאיר עמית, נשיא המל"מ, חתן פרס ישראל ופרס יגאל אלון, שתרם את סכום הפרסים בהם זכה. כמו-כן, תרמו גורמים נוספים לקרן זו.

המרכז למורשת המודיעין (מל"מ) - אתר הנצחה ממלכתי לחללי הקהילה
שד' האלוף יריב, ת"ד 3555 רמת השרון 47134
טל': 03-5497019 * פקס: 03-5497731
דוא"ל: mlm@intelligence.org.il
אינטרנט: www.intelligence.org.il